

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
UNIVERSITY of the PELOPONNESE

Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Διεθνών Σχέσεων
Π.Μ.Σ. «Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»

Χαρτογράφηση Ελληνικών Εκλογικών Αποτελεσμάτων 2009 - 2015

Περουλάκη Νεκταρία Ιωάννα, ΑΜ: 3033202101028

Επιβλέπων Καθηγητής: Παπάζογλου Εμμανουήλ

Σεπτέμβριος 2022

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε κατά το ακαδημαϊκό έτος 2021 – 2022 στα πλαίσια της φοίτησης μου στο Π.Μ.Σ. «Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές» του Τμήματος Πολιτικών Επιστημών και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τον επιβλέποντα αυτής, Επίκουρο Καθηγητή κ. Εμμανουήλ Παπάζογλου διότι με τις γνώσεις του, την πολύτιμη και αδιάλειπτη βοήθεια του, καθώς και το ειλικρινές του ενδιαφέρον έγινε δυνατή η πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας.

Στο ίδιο πλαίσιο ευγνωμοσύνης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές της Σχολής για τη συμβολή τους στην επιστημονική μου κατάρτιση και συγκρότηση κατά τα χρόνια φοίτησης μου.

Ιδιαίτερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την αγάπη και την στήριξη που μου που προσέφεραν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περίληψη

Λέξεις Κλειδιά: Εκλογές, Γ΄ Ελληνική Δημοκρατία, Δικομματισμός, Κομματική Λειτουργία, Γεωγραφία της Ψήφου

Η πρώτη τριαντακονταετία της Γ΄ Ελληνικής Δημοκρατίας αναντίρρητα χαρακτηρίζεται ως περίοδος διαρκούς εσωτερικής σταθερότητας με σοβαρή αντίσταση σε κλυδωνισμούς και αναταράξεις. Έτσι, παρά την πόλωση που προκάλεσε το Δικομματικό Σύστημα και οι διαδοχές ΠΑ.ΣΟ.Κ. – Ν.Δ. στον κυβερνητικό θώκο διατηρήθηκε η συμμόρφωση στους Δημοκρατικούς Θεσμούς και η διατήρηση της σταθερότητας στους άξονες της κοινωνίας και του πολιτικού συστήματος.

Παρά ταύτα, η άφιξη της δημοσιονομικής κρίσης στη χώρα, η οποία επέφερε τεκτονικές αλλαγές στην οικονομία και κατ' επέκταση στην ίδια την κοινωνία, προκάλεσε την πλήρη ανατροπή του υφιστάμενου πολιτικού κλίματος. Για πρώτη φορά, παρατηρείται «κύκναιο άσμα» του Δικομματισμού στις εκλογές του 2009, ενώ στην συνέχεια συντελείται βαθιά εσωτερική και εκλογική κρίση στα παραδοσιακά κόμματα εξουσίας που συναρτησιακά επέφερε την ανάδειξη του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. σε κόμμα εξουσίας. Ταυτόχρονα, εξετάζοντας κανείς την πολιτική σκηνή της ταραχόδους περιόδου, παρατηρεί ριζικές μεταβολές και στα «μικρά κόμματα» που διαμόρφωσαν κι αυτές αναλογικά το πολιτικό τοπίο.

Σκοπός του παρόντος πονήματος είναι η χαρτογράφηση των Εθνικών Εκλογών 2009 – 2015. Καταρχάς, παρουσιάζεται σύντομα η ιστορία και ιδεολογία των κομμάτων – πρωταγωνιστών ως τις Εθνικές Εκλογές του 2009 ως απαραίτητη ιδεολογική γέφυρα για την ανασκόπηση των Κυβερνήσεων και των επιμέρους Κομματικών τακτικών που σχημάτισαν τον εκλογικό χάρτη, από το 2009 ως το 2015.

Στη συνέχεια, κατόπιν της εξέτασης των Βουλευτικών Εκλογών, εξετάζεται η Γεωγραφία της Ψήφου, με έμφαση στη διάσταση της επανεκλογής, της οικονομικής ψήφου καθώς της κινητικότητας της ψήφου. Τέλος, εξάγονται συμπεράσματα ως προς την πορεία του Κομματικού Συστήματος στη χώρα και επιχειρείται μια αθροιστική πολιτική αποτίμηση της εξεταζόμενης περιόδου.

Abstract

Key – Words: Elections, Third Hellenic Republic, Bipartisanship, Party Function, Geography of voting

The first thirty years of the Third Hellenic Republic is undeniably characterized as a period of constant internal stability with serious resistance to shocks and turbulence. Thus, despite the polarization caused by the Two-Party System and the successions of PASOK. – N.D. in the government position, compliance with democratic institutions and the maintenance of stability in the axes of society and the political system were maintained.

Nevertheless, the arrival of the fiscal crisis in the country, which brought about tectonic changes in the economy and by extension in society itself, caused the complete reversal of the existing political climate. For the first time, there is a "swan song" of Bipartisanship in the 2009 elections, while then a deep internal and electoral crisis takes place in the traditional parties of power that contributed to the emergence of SY.RIZ.A. in a party of power. At the same time, looking at the political scene of the turbulent period, one notices radical changes in the "small parties" that also proportionally shaped the political landscape.

The purpose of this opus is to map the National Elections 2009 – 2015. First of all, the history and ideology of the protagonist parties until the National Elections of 2009 is briefly presented as a necessary ideological bridge for the review of the Governments and the individual Party tactics that formed the electoral map, from 2009 to 2015.

Then, after the examination of the Parliamentary Elections, the Geography of the Vote is examined, with emphasis on the dimension of re-election, economic voting as well as the mobility of the vote. Finally, conclusions are drawn as to the course of the Party System in the country and a cumulative political assessment of the period under review is attempted.

Περιεχόμενα

Περίληψη	2
Abstract	3
Πίνακας Διαγραμμάτων	6
Πίνακας Εικόνων	8
Κατάλογος Πινάκων	8
Εισαγωγή.....	9
Κεφάλαιο 1 ^ο – Κύρια πολιτικά κόμματα 1974 - 2009	10
1.1. Σύντομη Πολιτική Ιστορία της Μεταπολίτευσης – Κύρια Κόμματα.....	10
1.1.1. Νέα Δημοκρατία	10
1.1.2. Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα.....	12
1.1.3. Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος.....	15
1.1.4. Λοιπά Αριστερά Κόμματα – Ο δρόμος προς τον ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.	17
Κεφάλαιο 2 ^ο – Εκλογικές Αναμετρήσεις 2009 – 2015	19
2.1. Εκλογική Αναμέτρηση 2009	19
2.2. Η Κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ – Αντιπολιτευτική Δράση.....	24
2.3. Εκλογικές αναμετρήσεις 2012	27
2.4. Η Κυβέρνηση Ν.Δ. – Αντιπολιτευτική Δράση	36
2.5. Εκλογές 25 ^{ης} Ιανουαρίου 2015.....	38
2.6. Η Κυβέρνηση ΣΥ.ΡΙ.Ζ.Α. - Δημοψήφισμα.....	44
2.6.1. Δημοψήφισμα 5 ^{ης} Ιουλίου 2015.....	44
2.6.2. Εκλογές 20 ^{ης} Σεπτεμβρίου 2015	48
Κεφάλαιο 3 ^ο - Παρατηρήσεις / Συμπεράσματα.....	53
3.1. Η περίπτωση της Χρυσής Αυγής - Σύνδεση Δημοσιονομικής και Δημοκρατικής Κρίσης.....	53
3.2. Ανακατατάξεις στον ελληνικό κομματικό χάρτη – Κινητικότητα πολιτικών προσώπων	54
3.3. Συμπεράσματα	60

Παράρτημα «Α» - Πίνακας Κυβερνήσεων Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας	66
Βιβλιογραφία	69
Ελληνική Βιβλιογραφία	69
Ξένη Βιβλιογραφία	72
Διαδικτυακές Πηγές	71

Πίνακας Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1 Εκλογική πορεία Ν.Δ. κατά την περίοδο 1974 - 2019, Πηγή: manvis.gr	11
Διάγραμμα 2 Εκλογική Επιρρόη ΠΑ.ΣΟ.Κ. 1974 - 2009, Πηγή: manvis.gr	13
Διάγραμμα 3 Εκλογική επιρροή Κ.Κ.Ε. 1977 - 2012, Πηγή: publicissue.gr.....	16
Διάγραμμα 4 Δείκτες ικανοποίησης από Κυβέρνηση και Αντιπολίτευση, Πηγή: PublicIssue (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ).....	20
Διάγραμμα 5 Μετακινήσεις ψηφοφόρων ΝΔ, Πηγή: VPRC (2009).....	22
Διάγραμμα 6 Ψήφοι νέων ψηφοφόρων, Πηγή: VPRC (2009).....	23
Διάγραμμα 7 Χαρτογράφηση εκλογικών βάσεων "μικρών κομμάτων", Πηγή: Μεσσήνη, 2017	28
Διάγραμμα 8 Συγκριτική πορεία ελληνικών κομμάτων 2009 - 2012, Πηγή: (Dinas - Rori, 2013)	29
Διάγραμμα 9 Παράλληλη διαγραμματική απεικόνιση ιδεολογικής ταυτότητας και ατζέντας εξόδου από το Μνημόνιο κατά τις εκλογές του 2012, Πηγή: Nezi - Katsanidou, 2014	32
Διάγραμμα 10 Πρόθεση Ψήφου ΝΔ - ΣΥ.ΡΙΖ.Α. (Μάης - Ιούνης 2012): Πηγή PublicIssue (2012).....	33
Διάγραμμα 11 Αποτελέσματα Κοινοβουλευτικών Εκλογών Ιουνίου 2012, Πηγή: SingularLogic/ ΥΠ.ΕΣ.	35
Διάγραμμα 12 Εξέλιξη Α.Ε.Π. - Ανεργ συγκριτικά με την τάση ψήφου στην Ελλάδα (2007 - 2014), Πηγή: Παππάς, 2013	36
Διάγραμμα 13 Δείκτης προσεταιρισμού αστικών δήμων Αττικής από τον ΣΥ.ΡΙΖ.Α. 2012 - 2014, Πηγή: PublicIssue	38
Διάγραμμα 14 Κοινωνικά χαρακτηριστικά ψήφου της Ν.Δ., Πηγή: PublicIssue	40
Διάγραμμα 15 Αποτελέσματα Βουλευτικών Εκλογών 25ης Ιανουαρίου 2015, Πηγή: SingularLogic / ΥΠ.ΕΣ.	41
Διάγραμμα 16 Κοινωνικά χαρακτηριστικά ψήφου του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. , Πηγή: PublicIssue	43
Διάγραμμα 17 Ψήφος ΝΑΙ/ΟΧΙ βάσει ψήφου στις Εθνικές Εκλογές 1/2015, Πηγή: Rori (2015).....	45
Διάγραμμα 18 Κίνητρο Ψήφου κατά το Δημοψήφισμα, Πηγή: Rori (2015)	45
Διάγραμμα 19 Επίδραση Εκλογών 2015 και Δημοψηφίσματος στην εκλογική επιρροή ΣΥΡΙΖΑ - ΝΔ (Πηγή: PublicIssue).....	47

Διάγραμμα 20 Επίδραση Δημοψηφίσματος στη δημοτικότητα του ΠΘ, Πηγή: PublicIssue	49
Διάγραμμα 21 Αποτελέσματα βουλευτικών εκλογών Σεπ 2015, Πηγή: SingularLogic/ΥΠ.ΕΣ.....	50
Διάγραμμα 22 Ποσοστιαία πορεία αποχής σε βουλευτικές εκλογές 2009 - 2015, Πηγή: Καθημερινή (2015)	51
Διάγραμμα 23 Πρόθεση ψήφου στην Περιφέρεια Κρήτης 2004 - 2012 (Πηγή: ΤΟ ΒΗΜΑ).....	56
Διάγραμμα 24 Εξέλιξη της διάστασης της αποχής στην περίοδο της Μεταπολίτευσης, Πηγή: helios.gr	60

Πίνακας Εικόνων

Εικόνα 1 Εξέλιξη εκλογικής προτίμησης ΠΑΣΟΚ - ΝΔ: 1980-2010, Πηγή: Τσατσάνης, 2014.....	15
Εικόνα 2 Αποτελέσματα Κοινοβουλευτικών Εκλογών 2009, Πηγή: SingularLogic - ΥΠ.ΕΣ.....	22
Εικόνα 3 Αποτελέσματα Κοινοβουλευτικών Εκλογών 6ης Μάιου 2012, Πηγή: SingularLogic - ΥΠ.ΕΣ.....	31
Εικόνα 4 Ποσόστωση του "ΟΧΙ" στο Δημοψήφισμα, ανά τους νομούς της χώρας, Πηγή: Guardian (2015)	46
Εικόνα 5 Εκλογικός χάρτης Βουλευτικών Εκλογών 2019, Πηγή: SingularLogic, 2019	64

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Διαστρωμάτωση κλίμακας Αριστεράς - Δεξιάς, Πηγή: Σταθόπουλος, 2009	24
Πίνακας 2 Χρονικός Πίνακας Συμβάντων 11/2009 - 5/2012, Πηγή: GemenisK. (2014)	26
Πίνακας 3 Κίνητρα ψήφου κατά τις εκλογές Σεπτεμβρίου 2015, Πηγή: MetronAnalysis (2015)	52
Πίνακας 4 Αποτελέσματα Βουλευτικών Εκλογών 2019, SingularLogic - 2019	63

Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας Πτυχιακής Εργασίας φιλοδοξεί να είναι η Χαρτογράφηση των ελληνικών εκλογικών περιφερειών την περίοδο 2009 – 2015, με έμφαση στις επιπτώσεις της Δημοσιονομικής Ύφεσης και της επίδρασης των Κοινωνικοπολιτικών Κινημάτων της εξεταζόμενης Περιόδου. Εστιάζει δε, στις τεκτονικές αλλαγές που η υπόψιν περίοδος επέφερε στο κομματικό σύστημα της Χώρας, καθώς και στις πολιτικές χοάνες αποσυμπίεσης, εφελκυσμού και προσχωρήσεων που δημιουργήθηκαν στον πολιτικό κόσμο.

Η παρούσα Εργασία έχει εξαιρετική χρησιμότητα, καθώς καθότι η εν λόγω περίοδος είναι ακόμη νωπή, δεν έχει αποπειραθεί αναλυτική χαρτογράφηση και διερεύνηση στατιστικά των πολιτικών μεταβολών που επέφερε στην σχετική βιβλιογραφία. Ενδεικτικά, κύρια ζητήματα που εμπλέκονται είναι η διάσπαση της Κεντροαριστεράς στην Ελλάδα, η άνοδος της Ακροδεξιάς, η τάση αποχής από τα Κοινά των νέων και οι γενόμενοι συσχετισμοί Δυνάμεων στο ελληνικό πολιτικό γίγνεσθαι.

Ερευνητικά, ως κύριοι ερευνητικοί άξονες εξαρχής τίθενται οι εξής:

1. Σύντομη Ανασκόπηση Πολιτικής Ιστορίας της Ελλάδος κατά τα έτη 2009 – 2015,
2. Εξέταση Βουλευτικών Εκλογών συγκριτικά ανά τις περιόδους 2009 – 2015.

Λόγω της Πρωτοτυπίας της εν λόγω Εργασίας, ως ερευνητική μέθοδος, πέραν Βιβλιογραφικής Ανασκόπησης, τίθεται η Δευτερογενής Στατιστική Έρευνα επί των εκλογικών δεδομένων και αποτελεσμάτων όπως αυτά παρατίθενται από Κρατικές Πηγές, όπως λόγου χάριν το Υπουργείο Εσωτερικών. Μεθοδολογικά συνεπώς δια ανάλυσης, θα γίνει απόπειρα εξαγωγής ποιοτικών συμπερασμάτων ως προς τον πρόσφατο πολιτικό βίο της χώρας.

Κεφάλαιο 1^ο–Κύρια πολιτικά κόμματα 1974 - 2009

1.1. Σύντομη Πολιτική Ιστορία της Μεταπολίτευσης – Κύρια Κόμματα

Παρ' ότι σκοπός του παρόντος πονήματος, είναι η χαρτογράφηση των εκλογικών αποτελεσμάτων και πολιτικού βίου της Ελληνικής Δημοκρατίας, από το 2009 έως το 2019, κρίνεται απαραίτητη από τη γράφουσα μια σύντομη ανασκόπηση του πρότερου πολιτικού βίου, μετά την παλινόρθωση της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας, ως απαραίτητη εννοιολογική γέφυρα, ιδιαίτερα στον τομέα της πολιτικής αξιολόγησης των μείζονων πολιτικών κομμάτων ως το 2009, ως προς τις πολιτικές, στρατηγικές και ιδεολογικούς άξονες.¹

Η παραπάνω ανασκόπηση φιλοδοξεί να οικειοποιηθεί τον αναγνώστη με την πρότερη πολιτική διαδρομή και πολιτική – ιδεολογική διαστρωμάτωση της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας, από τον «κοινωνικό ιδεαλισμό» των πρώτων χρόνων της Μεταπολίτευσης στον ρεαλισμό του Ατόμου που ακολούθησε.

1.1.1. Νέα Δημοκρατία

Ως ιστορική αφετηρία της περιόδου Μεταπολίτευσης ορίζεται η άφιξη του αυτοεξόριστου Κωνσταντίνου Καραμανλή στην Αθήνα στις 24 Ιουλίου του 1974 και η αποκατάσταση της Δημοκρατίας με τη ψήφιση Συντάγματος, απότοκο τόσο του κυβερνητικού κλυδωνισμού της Στρατιωτικής Δικτατορίας, όσο και της τραγωδίας της Κύπρου. Λήφθηκαν άμεσα μέτρα ανταποκρινόμενα στη λαϊκή βούληση, όπως η παροχή αμνηστίας σε Πολιτικά Αδικήματα, η άμεση κατάργηση Στρατοπέδων Συγκέντρωσης Πολιτικών Κρατουμένων και ο Επαναπατρισμός Αντιστασιακών (Μπρατάκος, 2002).

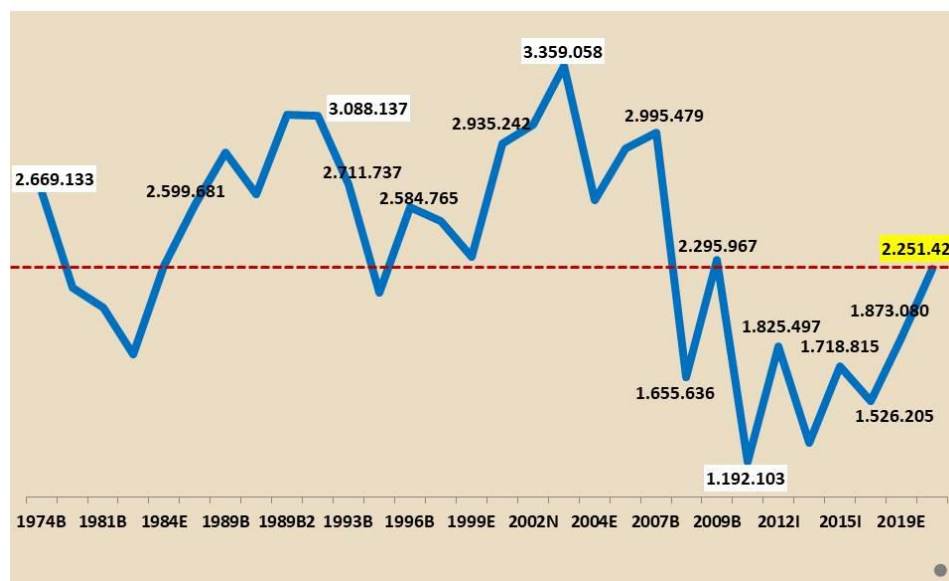
Η Νέα Δημοκρατία ως Κόμμα ιδρύθηκε τον Οκτώβρη του 1974 και ασπάστηκε τον «ριζοσπαστικό φιλελευθερισμό» σε αναντιστοιχία με πρότερα δεξιά ελληνικά κόμματα που είχαν ροπή προς το συντηρητισμό. Κατά τις πρώτες Κυβερνήσεις αποπειράθηκε και εξαγγέλθηκε η τήρηση κοινωνικής πολιτικής και ατζέντα φιλελευθεροποίησης της Οικονομίας και του Τραπεζικού Συστήματος, που

¹ Βλέπε «Παράρτημα Α – Πίνακας Κυβερνήσεων Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας».

εν τέλει κατέληξε σε κρατικό παρεμβατισμό. Εν κατακλείδι λοιπόν, χαρακτηρίζεται καταρχήν από πατερναλιστική διάθεση ως το κατεξοχήν αστικό δεξιό κόμμα Εξουσίας, ενώ εμπεριείχε στοιχεία λαϊκισμού και πελατειακού κράτους, σε συνέχεια της υφιστάμενης κατάστασης (Καλύβας, 2003).

7. Η εκλογική επιρροή της ΝΔ, 1974-2019

Βουλευτικές, Ευρωεκλογές, Νομαρχιακές, Περιφερειακές Ψήφοι

Διάγραμμα 1 Εκλογική πορεία Ν.Δ. κατά την περίοδο 1974 - 2019, Πηγή: mavris.gr

Οι Κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας (1974 – 1981) υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και τον Γεώργιο Ράλλη, προέβησαν σε σειρά ρηξικέλευθων αποφάσεων, όπως η εγκαθίδρυση Προεδρευομένης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας κατόπιν Δημοψηφίσματος το 1975, μεταρρυθμίσεις στην δομή και μορφή του εκπαιδευτικού συστήματος, και φυσικά η ένταξη της Χώρας στην Ε.Ο.Κ.², ως πολιτική κίνηση του Καραμανλή προς την κατεύθυνση θεμελίωσης της Δημοκρατίας στα χώρα, στα πλαίσια των ευρωπαϊκών προτύπων Παράδοξη είναι η «Σοσιαλμανία» από την οποία δύναται να χαρακτηριστεί η πρώτη περίοδος διακυβέρνησης της Ν.Δ. καθότι παρατηρείται σημαντικός αριθμός κρατικοποιήσεων, οι οποίες –μεταξύ άλλων- συντελέστηκαν ως τιμωρία σε πρόσωπα που στήριζαν τη στρατιωτική δικτατορία. Η νομομοποίηση του Κ.Κ.Ε. (Ν.Δ. 59/1974) επιβεβαίωσε την άρση της πρωτοκαθεδρίας της λαϊκής δεξιάς και την ipsofacto επιβεβαίωση της κινητικότητας των κομμάτων επί του πολιτικού άξονα.

²Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, μετέπειτα Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.).

Η διθυραμβικές νίκες του ΠΑ.ΣΟ.Κ. το 1981 και το 1985, σε συνάρτηση με την πρωτοκαθεδρία των αριστερών ιδεών στον πολιτικό χώρο και την ανάληψη της Ηγεσίας από τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη (1984), οδήγησαν τη Νέα Δημοκρατία σε μεταστροφή της ρητορικής και πολιτικής της προς την κατεύθυνση του «Νεοφιλελευθερισμού» και την πρώτο ιδεολογικό εξοβελισμό του Κρατισμού, από την ως τότε συντηρητική της ατζέντα, γεγονός που τίνι τρόπο επιχείρησε και να εφαρμόσει ως κυβερνών Κόμμα, χωρίς επιτυχία (Μπρατάκος, 2002). Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί πως η πορεία του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη προ της Δικτατορίας και η τάση του προς το φιλελευθερισμό, οδήγησε σε εσωκομματικούς τριγμούς και σειρά εξελίξεων όπως το Σκάνδαλο των Υποκλοπών και η στάση του Αντώνη Σαμαρά, γεγονότα που τελικά οδήγησαν στην πτώση της κυβέρνησης και στην επάνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Η Δεκαετία του '90, κατόπιν της ανάληψης του χρίσματος από τον Έβερτ, χαρακτηρίστηκε από μεταστροφή στον Εμπειρισμό και τη δημαγωγία που οδήγησαν σε ήττες στις εκλογικές αναμετρήσεις. Νέα Πνοή στην προβληματική διάσταση του δεξιού πόλου ενέδωσε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής το 1997, όπου ανανέωσε την πολιτική διάσταση και σχεδιασμό του κόμματος, με μείξη φιλελεύθερων και συντηρητικών ιδεών, ενώ δόθηκε έμφαση στη σχεδίαση σύγχρονης και νεαρής ταυτότητας στο Κόμμα. Τα παραπάνω, καθώς και μείζονες πολιτικές εξελίξεις που ξεφεύγουν του ενδιαφέροντος του παρόντος Πονήματος, οδήγησαν στη Νίκη της Νέας Δημοκρατίας στις κοινοβουλευτικές εκλογές του 2004 και 2007, ενώ η συνέχεια του Κόμματος εξετάζεται σε επόμενη Ενότητα.

1.1.2. Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα

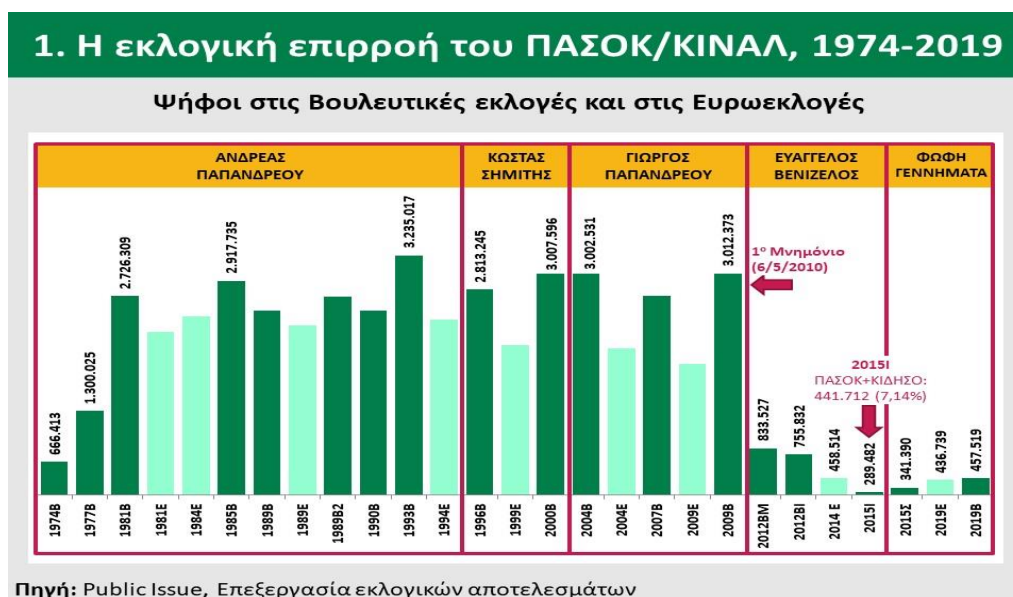
Κομβική για την μεταπολιτευτική πορεία της χώρας θεωρείται η ίδρυση του ΠΑ.ΣΟ.Κ.³ υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου στις 3 Σεπτέμβρη 1974, ημερομηνία με ιδιαίτερη σημασιολογία καθώς συμπίπτει με την Επανάσταση του 1843 και την απόδοση του πρώτου Συντάγματος των Ελλήνων. Πέραν της καίριας επιρροής του στην Νεότερη Πολιτική Ιστορία της Ελλάδος, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. κατόρθωσε να εφελκύσει στην επιρροή του τεράστια εκλογική μερίδα αποτελώντας δε Μελέτη Περίπτωσης ως

³Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα.

προς την ταχεία αύξηση των εκλογικών ποσοστών, όσο και της πολιτικής του τακτικής.

Καταρχάς, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. λειτούργησε τρισδιάστατα ως πυρήνας εγκόλπωσης των εξής πολιτικών δρώντων (Μποτόπουλος, 1994):

- Αριστερών Σοσιαλιστών, ήτοι πρότερων μελών του Π.Α.Κ.⁴, αντιστασιακών του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ⁵, και ριζοσπαστικών μερίδων της Νεολαίας και της Αριστεράς.
- Εκσυγχρονιστές και Μεταρρυθμιστές Σοσιαλδημοκράτες, όπως ο μετέπειτα Πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Σημίτης, οι οποίοι εκπροσωπούσαν μερίδα διανοούμενων αστικών καταβολών, οι οποίοι διαπνέονταν από φιλοευρωπαϊκή στάση, υπέρ της Σοσιαλδημοκρατίας.
- Παλαιοκομματικοί Φιλελεύθεροι, προσηλωμένοι σε Κεντρώα Πολιτική Θεώρηση.

Διάγραμμα 2 Εκλογική Επιρροή ΠΑ.ΣΟ.Κ. 1974 - 2009, Πηγή: manvis.gr

Διαφαίνεται πως το ΠΑ.ΣΟ.Κ. συνεπώς στηρίχτηκε στη συνύπαρξη της Ισχυρής (κατά πολλούς και κατά τη σύμφωνη γνώμη της γράφουσας «χαρισματικής»)

⁴Πανελλήνιο Απελευθερωτικό Κίνημα, Πολιτική Οργάνωση που ιδρύθηκε στη Σουηδία το 1968 από τον Ανδρέα Παπανδρέου ως κίνημα Αντίστασης στη Στρατιωτική Δικτατορία. Αποτέλεσε προπομπό και ιδεολογικό πατρύον του ΠΑ.ΣΟ.Κ.. ιδίως κατά τα πρώτα χρόνια ύπαρξης του.

⁵Ελληνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο – Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός, Ελληνικές Αντιστασιακές Οργανώσεις κατά την Κατοχή, σαφώς επηρεασμένες και ελεγχόμενες από το Κ.Κ.Ε., που μετεξελίχθηκαν μερικώς στο Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδος κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο.

Ηγεσίας του Α. Παπανδρέου, παράλληλα με την ύπαρξη οργανωμένης κομματικής βάσης. Έτσι, υπό αυστηρά πολιτικό πρίσμα, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ξεκίνησε ως ένα εκσυγχρονιστικό μεταπολιτευτικό κόμμα με εντόνως κοινωνική ατζέντα (με εθνοκεντρική και λαϊκίστικη στρατηγική⁶), σημειολογικές επικλήσεις - όντας κόμμα «μαζών», και με συμβολική ρητορική, όπως «Εθνική Ανεξαρτησία, Λαϊκή Κυριαρχία, Κοινωνική Απελευθέρωση» και «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες» (Ελευθερίου – Τάσσης, 2013).

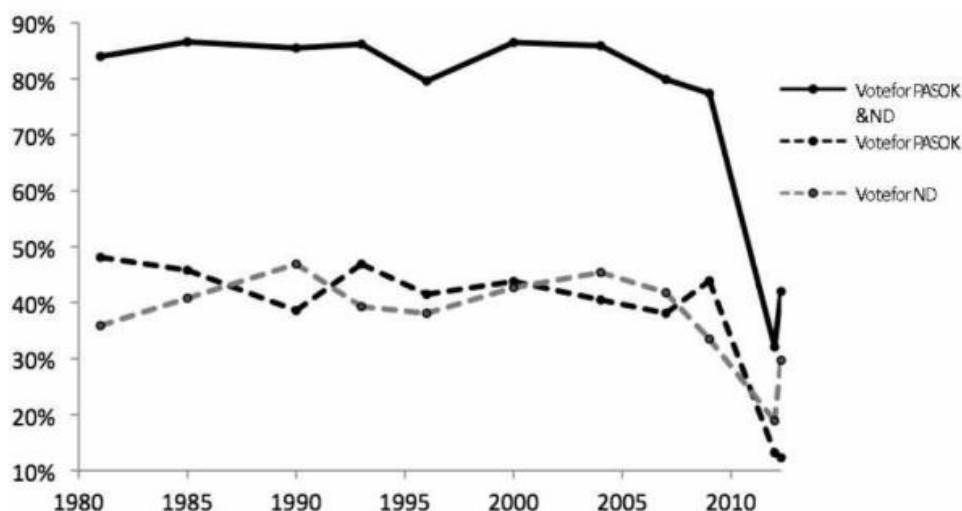
Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. κατόρθωσε δε να εκμεταλλευτεί την αδυναμία της Αριστεράς, όσο και τη λαϊκή βούληση για κατάρρευση της Δεξιάς, εντάσσοντας στην ατζέντα του πλουραλιστικές θέσεις ως προς το κενό εκπροσώπησης των λαϊκών τάξεων, ενώ χρησιμοποίησε έντεχνα πολιτικές εσωτερικής πόλωσης και «διπόλων» για την μετατροπή του σε κόμμα Εξουσίας (Σωτηρόπουλος, 2008).

Οι επόμενες Κυβερνήσεις του ΠΑ.ΣΟ.Κ. απέβαλλαν το αρχικά ριζοσπαστικό χαρακτήρα του Κόμματος και λειτούργησαν «πολυσυλλεκτικά» με τελικό απότοκο τη μεταστροφή του ΠΑ.ΣΟ.Κ. σε Κόμμα Εξουσίας και εν τέλει Κόμμα του Κράτους (ιδίως κατά τη Διακυβέρνηση Κ. Σημίτη), ενώ σταδιακά υιοθετήθηκε η συμπόρευση με Διεθνείς Οργανισμούς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ⁷.

Η ανάληψη της ηγεσίας του Κόμματος από τον Γ. Παπανδρέου (2004), οδήγησε σε προσπάθεια απόκτησης ισχυρής εσωτερικής βάσης και δομής με την αναγωγή του σε «Ανοιχτό», ενώ η πολιτική του ατζέντα συμπεριέλαβε ρητορική Συμμετοχικής Δημοκρατίας. Ωστόσο, παράλληλα, το Κόμμα πέρασε φάσεις εσωτερικών συγκρούσεων και πολυφωνίας, που ξεφεύγει από τα ενδιαφέροντα της παρούσας μελέτης.

⁶Ως «Λαϊκισμό» νοείται μια συγκεκριμένη ηθικολογική θεώρηση πολιτικής, ως τρόπο πρόσληψης του πολιτικού status, που τείνει να θέτει το λαό απέναντι σε ελίτ, που παρουσιάζονται με ηθικά κατώτερο πρίσμα. Διαθέτει πολλές θεωρήσεις που συγκλίνουν στην αξίωση της αποκλειστικής ηθικής αντιπροσώπευσης, ενώ χαρακτηρίζεται από δημιουργία πόλωσης και σημειολογική ρητορική. (Φούσκας, 1994)

⁷ North Atlantic Treaty Organization – Βορειοατλαντική Συμμαχία χωρών της Δύσης, με σκοπό την συνεργασία σε στρατιωτικό και πολιτικό άξονα και την προώθηση κοινών γεωπολιτικών Συμφερόντων. Η χώρας μας προσχώρησε το 1952, μαζί με την όμορη Τουρκία.

Εικόνα 1 Εξέλιξη εκλογικής προτίμησης ΠΑΣΟΚ - ΝΔ: 1980-2010, Πηγή: Τσατσάνης, 2014

1.1.3. Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος

Η εξακρίβωση της Ταυτότητας ενός Κόμματος και των στρατηγικών του επιλογών, συνίσταται κατά κόρον στην εξέταση της διάρθρωσης και της δομής αυτού. Συνεπώς, ιδίως στην περίπτωση των Κομμουνιστικών Κομμάτων ανά τον κόσμο παρατηρούνται επίπεδα τυποποίησης, ιδεολογικής και μη. Ωστόσο, κατά την Μεταπολίτευση, το Κ.Κ.Ε. βρέθηκε εντός επαυξημένων προκλήσεων όπως το «Αριστερόστροφο» δέος του ΠΑ.ΣΟ.Κ., η κατάρρευση του υπαρκτού Σοσιαλισμού⁸ καθώς και η κληρονομιά εμπλοκής του σε Κυβερνήσεις Συνεργασίας, παραμένοντας ωστόσο προσηλωμένο στη Μ – Α θεώρηση.⁹

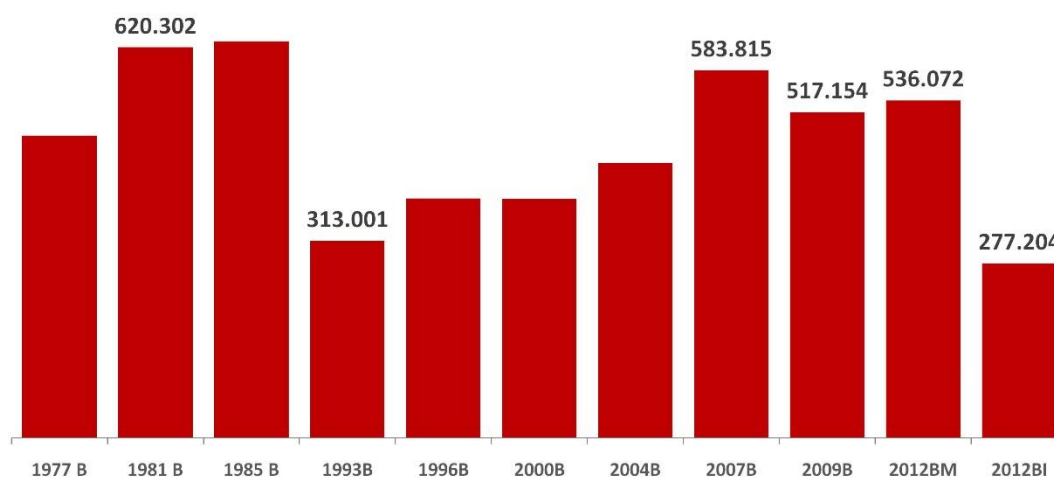
Μέχρι και το 1981, το Κ.Κ.Ε. εμφανίζεται ως «θεσιθήρας» στον εκλογικό στίβο προσπαθώντας να κατοχυρώσει την πολιτική του ύπαρξη, εφελκύνοντας παράλληλα στην σφαίρα επιρροής του Συνδικάτα και Φοιτητικές Οργανώσεις ως μέσο διάδοσης της ιδεολογίας τους. Το παραπάνω, εξηγείται εύκολα λόγω της ανταγωνιστικής διάστασης που είχε με το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως διαστάσεις της αριστερής πόλωσης, όσο και λόγω της ειδικής σχέσης του με λουιπές Λαϊκές Δημοκρατίες του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

⁸Ως Κατάρρευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού εννοείται η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και των όμορων Λαϊκών Δημοκρατιών εντός της το 1991.

⁹Μαρξιστική – Λενινιστική.

Κατά τη δεκαετία του '80, η θεσιθηρία συνεχίζεται ενώ επιδιώκει κατά καιρούς τη συμπόρευση με το κυβερνών ΠΑ.ΣΟ.Κ. ιδίως επί της σειράς νόμων για την Αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης και του Συντάγματος του 1985. Η κατάρρευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού και η εκλογική αιμορραγία προς το ΠΑ.ΣΟ.Κ. οδήγησαν το Κ.Κ.Ε. στη συμμετοχή σε Κυβέρνηση Συνεργασίας μαζί με τη Νέα Δημοκρατία, παράλληλα με τη συσπείρωση αριστερών κομμάτων (Ελληνική Αριστερά, Κ.Κ.Ε. και μικρότερες) στον «Συνασπισμό της Αριστεράς και της Προόδου» (Μαραντζίδης, 2010).

1. Η εκλογική επιρροή του ΚΚΕ, σε ψήφους 1977-2012

Πηγή: Public Issue – Επεξεργασία εκλογικών αποτελεσμάτων

Διάγραμμα 3 Εκλογική επιρροή Κ.Κ.Ε. 1977 - 2012, Πηγή: publicissue.gr

Από το 1991, ως σήμερα το Κ.Κ.Ε. εγκαταλείπει την πολιτική συνεργασίας και εξελίσσεται σε εθνοκεντρικό κομμουνιστικό κόμμα, μη επιδεχόμενο ωστόσο τις επιταγές του Ευρωκομμουνισμού¹⁰. Έτσι, στα πλαίσια πολιτικής απομόνωσης επιδιώκει υπαρκτή θεσμική παρουσία και προώθηση δημοσίων πολιτικών (Μαραντζίδης, 2010).

¹⁰Ευρωπαϊκό Ρεύμα Κομμουνισμού, συχνά αναφερόμενο ως «Σοσιαλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο» που με τροτσικές αφετηρίες επιδιώκει την ίδρυση δεσμών Σοσιαλισμού, Ελευθερίας και Δημοκρατίας. Αποτέλεσε ιδεολογικό πατρόνα πολλών Ευρωπαϊκών Αριστερών Κομμάτων. (Μπαλαμπανίδης, 2015)

1.1.4. Λοιπά Αριστερά Κόμματα – Ο δρόμος προς τον ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.

Ιδιόμορφη περίπτωση στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα αποτέλεσε το Κ.Κ.Ε. (εσωτερικού). Το Κόμμα γεννήθηκε κατόπιν της ταραχώδους «Ανοιξης της Πράγας»¹¹ και των ιδεολογικών ζυμώσεων στον κόσμο του «Υπαρκτού Σοσιαλισμού». Συγκροτήθηκε κατόπιν διάσπασης του Κ.Κ.Ε. και εκδήλωσε αντιδικτατορική δράση, όπως λόγου χάριν με τη νεολαία «Ρήγας Φεραίος».

Ιδεολογικά, το Κ.Κ.Ε. (Εσωτερικού) ασπάστηκε και υιοθέτησε τις επιταγές του «Ευρωκομμουνισμού» και της τάσης για μεταρρύθμιση της ιδεολογίας προς την κατεύθυνση «του σοσιαλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο». Συνδέθηκε καταρχάς με την Ε.Δ.Α. ως «Ενωμένη Αριστερά», ωστόσο η αυτόνομη κάθοδος του σε εκλογές δεν οδήγησε σε είσοδο του στο Κοινοβούλιο καθώς παρουσίασε σημαντικές διαρροές προς το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Αυτεξήγητα λοιπόν φαίνεται η πολιτική επιρροή της προσωπικότητας του Αντρέα Παπανδρέου στον τομέα της συσπείρωσης της εκλογικής βάσης σε συνδυασμό με την δυναμική ισχύ των συνθημάτων της δεκαετίας του 1980: «Ούτε ψήφος στη Δεξιά» (Τσακατίκαetal, 2009).

Κατόπιν εσωτερικών ζυμώσεων και του ιστορικού 4^{ου} Συνεδρίου (Μάιος 1986), αποφασίστηκε η μεταστροφή του σε μη κομμουνιστικό φορέα, με άνοιγμα για τη δημιουργία ευρύτερων συμμαχιών, υπό την ηγεσία του Λεωνίδα Κύρκου. Σύντομα, το κόμμα διαλύθηκε και τον Ιανουάριο έγινε το ιδρυτικό συνέδριο ενός νέου κόμματος που ονομάστηκε Ε.ΑΡ¹², με σχετικά βραχύ πολιτικό βίο ως αυτόνομη οντότητα.

Το 1989 ιδρύθηκε η εκλογική συμμαχία του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου, μια τολμηρή πολιτικά ένωση «μικρών κομμάτων»¹³ με αρκετές ιδεολογικές διαφορές, όπως το Κ.Κ.Ε., η Ε.ΑΡ., το Κόμμα Δημοκρατικού Σοσιαλισμού και άλλα. Παρά ταύτα, η κατάρρευση του «Υπαρκτού Σοσιαλισμού» το 1991 επέφερε ριζικές μεταβολές κατόπιν της αποχώρησης των περισσότερων στελεχών που υιοθέτησαν Μ – Λ προσέγγιση και οδήγησε στην μετατροπή του Συνασπισμού σε ενιαίο πολιτικό κόμμα, χωρίς πλέον το Κ.Κ.Ε..

¹¹Σειρά μεταρρυθμίσεων του Κ.Κ. Τσεχοσλοβακίας για φιλελευθεροποίηση και εκδημοκρατισμό της χώρας που ωστόσο πατάχθηκε από επέμβαση των Δυνάμεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

¹²Ελληνική Αριστερά (Γραμματέας – Λεωνίδα Κύρκος)

¹³Με τον όρο «μικρά κόμματα» γίνεται μνεία σε πολιτικούς σχηματισμούς που σε αυτόνομη κάθοδο σε Εθνικές ή Ευρωπαϊκές εκλογές, εξέλεξαν έναν εκπρόσωπο τουλάχιστον στο Εθνικό ή Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η πορεία του Συνασπισμού κρίνεται θεσιθηρική ως το 2008, χαρακτηριζόμενη ως τυπική σοσιαλδημοκρατικού κόμματος (με στοιχεία «μετά – μαρξισμού»), ενώ υπό πολιτικό πρίσμα παρουσιάζει ενδιαφέρον η έμφαση σε μεταυλική ιδεολογία (οικολογία, πολιτισμός κοκ) στην ατζέντα του. Από το 2004, ο Συνασπισμός μεταβάλλεται σε Συνασπισμό Ριζοσπαστικής Αριστεράς (εφεξής ΣΥ.ΠΙ.ΖΑ.) υπό τον Αλέξιο Τσίπρα.

Ο ΣΥ.ΠΙ.ΖΑ. συγκεντρωτικά προσδιορίζεται ως Κόμμα Εξουσίας και δημοκρατικού συγκεντρωτισμού, με στρατηγικό στόχο το «δημοκρατικό δρόμο προς το Σοσιαλισμό» ενώ υιοθετεί τον αριστερό ευρωπαϊσμό και πλείστες ιδέες του (Κοτρωνάκη, 2018). Παρά ταύτα, παρά την ρητορική του κατά την διακυβέρνηση 2015 – 2019 παρουσίασε το παράδοξο της υιοθέτησης νεοφιλελεύθερης πολιτικής σε συνάρτηση με αριστερή ρητορική, ενέχοντας ταυτόχρονα σημαντικά στοιχεία λαϊκισμού.

Συμπερασματικά, η κρίση του κομματικού συστήματος κατόπιν της έλευσης της δημοσιονομικής κρίσης του 2009 και της παρόδου του παραδοσιακού δικομματισμού, οδήγησαν στη μετατροπή του ΣΥ.ΠΙ.ΖΑ. σε Κόμμα Εξουσίας και εξέχον εκπρόσωπο της Κεντροαριστεράς.

Κεφάλαιο 2^ο – Εκλογικές Αναμετρήσεις 2009 – 2015

Στο δεύτερο Κεφάλαιο του παρόντος βιβλίου, κατόπιν της χαρτογράφησης των εκλογικών εξελίξεων της περιόδου 2009 – 2015, επιχειρείται η κριτική ανασκόπηση των παραπάνω εκλογών στους εξής άξονες:

- ✚ Σύνδεση Πολιτικής και Κομματικής Τακτικής
- ✚ Σύντομη ανάλυση της γεωγραφίας της ψήφου και της επιρροής αυτής στον καθορισμό των εκλογικών αποτελεσμάτων,
- ✚ Κινητικότητα Ψήφου και η Διάσταση της Επανεκλογής / Ανάδειξης νέων πολιτικών προσώπων.

2.1. Εκλογική Αναμέτρηση 2009

Το διεθνές dominoδιάδοσης της Χρηματοπιστωτικής Κρίσης που προκάλεσε η κατάρρευση του Διεθνούς Χρηματοπιστωτικού Συστήματος το 2008, ακολούθησε η ήττα της Νέας Δημοκρατίας στις Ευρωεκλογές του 2009. Παράλληλα, η πολιτική κατάσταση της Χώρας ήταν εντόνως τεταμένη και πολωμένη, λόγω σκανδάλων¹⁴ και των εκτεταμένων ταραχών στην Ελλάδα το Δεκέμβριο του 2008¹⁵.

Πέραν των παραπάνω, η Κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας αντιμετώπισε την όξυνση της Διαφθοράς (η Ελλάδα το 2009 βαθμολογήθηκε με 3.8/10 σε Δείκτη Εκτίμησης Διαφθοράς από τη Διεθνή Διαφάνεια – CPI, 2009) και την έναρξη «Οικονομικής Κρίσης του Κράτους», απότοκο της Υπερχρέωσης καθ' όλη τη διάρκεια της Μεταπολίτευσης (Ελευθερίου - Τάσσης, 2013).

Δια τηλεοπτικού διαγγέλματος, ο Πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής τη 2^α Σεπτεμβρίου 2009 προκήρυξε τη διεξαγωγή πρόωρων εκλογών, η οποία χαιρετήθηκε με σφοδρές αντιδράσεις μερίδας της κοινοβουλευτικής ομάδας της Νέας Δημοκρατίας, όπως ενδεικτικά του βουλευτή Γεωργίου Βουλγαράκη και του πρώην Υπουργού Μιχάλη Λιάπη, ενώ αντίστοιχους τριγμούς προκάλεσε και στην αξιωματική αντιπολίτευση του ΠΑΣΟΚ με τις αποχωρήσεις των Άκη

¹⁴Ενδεικτικά, Υπόθεση Δομημένων Ομολόγων, Βατοπεδίου, Siemens.

¹⁵Η δολοφονία του εφήβου Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου από Ειδικό Φρουρό στα Εξάρχεια οδήγησε σε πρωτοφανείς διαδηλώσεις και επεισόδια σε όλη την ελληνική επικράτεια.

Τσοχατζόπουλου και Χρίστου Βερελή ενδεικτικά και φυσικά του πρώην Πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Σημίτη.

Σαφώς, αποδεικνύεται πως κυριότερες αιτίες της υπόψιν προκήρυξης πρόωρων βουλευτικών εκλογών ήταν τόσο η περιχάραξη της ελληνικής Οικονομίας η οποία ερχόταν αντιμέτωπη με πρωτοφανές τέλμα, όσο και η άρνηση του ΠΑΣΟΚ να συνεργαστεί για την εκλογή του ΠτΔ, καθώς ο Γεώργιος Α. Παπανδρέου δήλωνε πως η άρνηση του ΠΑΣΟΚ να ψηφίσει την επανεκλογή του Κάρουλου Παπούλια, αφορούσε έμμεσο και έντεχνο εξαναγκασμό της Κυβέρνησης να καταφύγει σε εκλογές.¹⁶

Διάγραμμα Δείκτες ικανοποίησης από Κυβέρνηση και Αντιπολίτευση, Πηγή: PublicIssue (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ)

Ο Ξένος Τύπος χαρακτήρισε την εξαγγελία πρόωρων εκλογών ως απότοκο της Ευρωπαϊκής Πίεσης για λήψη δημοσιονομικών μέτρων και των Σκανδάλων (WallStreetJournal), ενώ αρκετές πηγές χαρακτηρίζουν «Πολιτική Αυτοκτονία» την κίνηση της Νέας Δημοκρατίας (Guardian).

Η προεκλογική Εκστρατεία της Νέας Δημοκρατίας χαρακτηρίστηκε από εμπειρισμό και μετριοπάθεια, ενώ κυριότερα σημεία της ρητορικής της ήταν η εξαγγελία περιορισμού της Διαφθοράς, ο Έλεγχος των Δημοσίων Δαπανών και της Φοροδιαφυγής και διαθρωτικές θεσμικές μεταβολές στη Λειτουργία του Κράτους.

¹⁶Πράξη η οποία πλέον δεν έχει συνταγματική βάση ως πολιτική ενέργεια, καθώς κατόπιν της ψήφισης της Συνταγματικής Αναθεώρησης του 2019, έχει αποσυνδεθεί η εκλογή του ΠτΔ από τη Διάλυση του Κοινοβουλίου.

Αντίθετα, το ΠΑ.ΣΟ.Κ., επέλεξε την ανάδειξη νέου πολιτικού προσωπικού (ως αντιστάθμισμα και στις εσωκομματικές του κρίσεις) και την εξαγγελία μισθολογικών και συνταξιοδοτικών αυξήσεων, ενώ παράλληλα επέλεξε ρητορική πόλωσης και κατακεραύνωσης της Κυβέρνησης δια της γενόμενης κοινωνικής δυσαρέσκειας (Κουστένης, 2018). Η οικονομική δε διάσταση της προεκλογικής του εκστρατείας έδινε έμφαση στην «Πράσινη Ανάπτυξη» μέσω μιας «Κεϋνσιανής» προσέγγισης (Koutsantonis, 2016)

Εξαιρετικής σημασίας είναι και η «πρώτη πράξη» της μεταστροφής του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ¹⁷. Στις 6 Σεπτεμβρίου 2009, η Κ.Π.Ε. του Συνασπισμού αποδέχεται την πρόταση του Προέδρου Αλέξη Τσίπρα να μην υπάρξει επικεφαλής στο ψηφοδέλτιο, ώστε οι υποψήφιοι Βουλευτές να διεκδικήσουν την Κοινοβουλευτική του Εκλογή. Ακόμη, ο τέως Πρόεδρος Αλέκος Αλαβάνος κοινοποιεί την αποχώρηση του από τις επικείμενες εκλογές. Φυσικά, οι παραπάνω ζυμώσεις δεν στάθηκαν ικανές να επαυξήσουν το εκλογικό ποσοστό του Κόμματος, παρά ταύτα παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του, που παράλληλα με την εν συνεχεία Πτώση του Δικομματισμού κατά τις επόμενες εκλογές θα αναλάβει ηγετικό ρόλο στην Κεντροαριστερά, εκμεταλλευόμενο τη στρατηγική απομονωτισμού του Κ.Κ.Ε..

Η Λαϊκή Δεξιά εκπροσωπήθηκε στις εκλογές αμιγώς από το ΛΑ.Ο.Σ.¹⁸ το οποίο κράτησε ψηφοθηρική στρατηγική με επιθέσεις προς τις κυβερνητικές πολιτικές καθώς και εθνοκεντρική ρητορική, η οποία πολιτικά κρίνεται επιτυχημένη καθότι εμφάνισε μικρή αύξηση της εκλογικής του επιρροής.

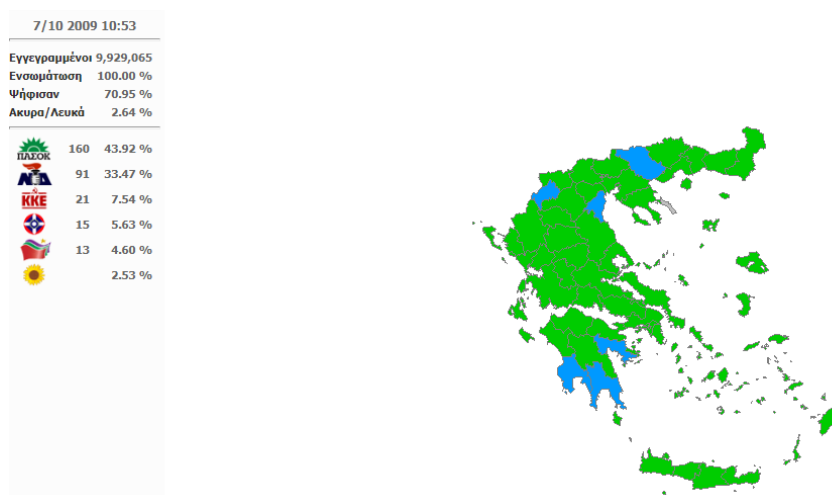
Αξίζει δε να σημειωθεί, πως οι Βουλευτικές Εκλογές του 2009 έλαβαν χώρα με εφαρμογή του εκλογικού νόμου 3231/2004¹⁹, ο οποίος προβλέπει την πριμοδότηση του πρώτου κόμματος με επιπρόσθετες σαράντα (40) έδρες. Πρώτο κόμμα ήλθε το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα με 43,92% και 160 έδρες, δεύτερο κόμμα η Νέα Δημοκρατία με 33,47% και 91 έδρες, τρίτο κόμμα το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας με 7,54% και 21 έδρες, τέταρτο κόμμα ο Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός με 5,63% και 15 έδρες, πέμπτο και τελευταίο κόμμα ο Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς με 4,60% και 13 έδρες. Μετά το αποτέλεσμα των εκλογών σχηματίστηκε η Κυβέρνηση Γιώργου Παπανδρέου.

¹⁷Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς, Πολιτικό Κόμμα που προήλθε από την ανανεωτική στροφή του «Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου»

¹⁸Λαϊκός Ορθόδοξος Σχηματισμός, Δεξιό Κόμμα που ιδρύθηκε το 2000 από τον πρώην Βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας Γεώργιο Καρατζαφέρη.

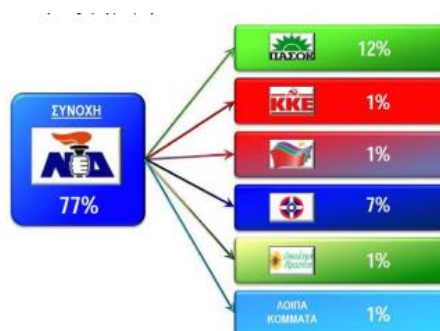
¹⁹Εισηγητής του υπήρξε ο Κώστας Σκανδαλίδης, τέως Υπουργός Εσωτερικών του ΠΑ.ΣΟ.Κ. (Κυβέρνηση Σημίτη)

Οι εκλογές του 2009, δόκιμα μπορούν να χαρακτηριστούν ως το «Κύκνειο Άσμα» του παραδοσιακού Δικομματισμού της Μεταπολίτευσης. Οι εκλογικές εξελίξεις και η επαύξηση της Αποχής²⁰ δείχνουν μεταστροφή της εκλογικής βάσης προς την Κεντροαριστερά, ενώ γενικότερα παρουσιάζεται «ερήμωση» του πολιτικού Κέντρου, γενικότερη κινητικότητα στα άκρα της Κλίμακας και «ριζοσπαστικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας σε χρωματισμένες πολιτικές θέσεις» (Σταθόπουλος, 2009).

Εικόνα 2 Αποτελέσματα Κοινοβουλευτικών Εκλογών 2009, Πηγή: SingularLogic - ΥΠ.ΕΣ.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. παρά το διαφανόμενο κενό εξουσίας των προηγούμενων εκλογικών αναμετρήσεων, κατόρθωσε να πετύχει συσπείρωση με πολυσυλλεκτική στρατηγική, ενώ παράλληλα κατόρθωσε να εμβολίσει τη συνοχή όλων των λοιπών κομμάτων, λαμβάνοντας σημαντικές εισροές. Ενδεικτικά, φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα, η εισροή ψηφοφόρων από τη Νέα Δημοκρατία:

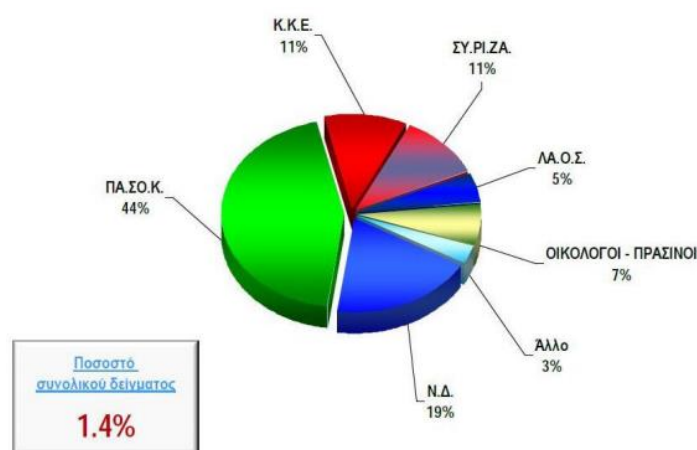

Διάγραμμα 4 Μετακινήσεις ψηφοφόρων ΝΔ, Πηγή: VPRC (2009)

²⁰ Η Αποχή ήταν 29.1% (ήτοι 700,000 ψηφοφόροι). Ωστόσο, υπάρχουν αμφισημίες ως προς την σύνθεση και εκκαθάριση των εκλογικών Καταλόγων. (Gemenis, 2014)

Το παραπάνω διάγραμμα προκαλεί εντύπωση, καθότι η μετακίνηση 12% της εκλογικής βάσης προς τον «αντίπαλο» πόλο, δείχνει μια κρίση σε ένα παραδοσιακό Κόμμα Εξουσίας. Παράλληλα, η μετακίνηση ποσοστού 7% προς το Δεξιότερο Άκρο του ΛΑ.Ο.Σ. αποτελεί δόκιμα την έναρξη της ανόδου της Ακροδεξιάς που στις επόμενες εκλογικές αναμετρήσεις, υπό το Κόμμα της Χρυσής Αυγής θα παρουσίαζε υψηλή –συγκριτικά- κοινοβουλευτική εκπροσώπηση και θα αναλυθεί σε επόμενο Ενότητα. Ακόμη, η προεκλογικές εξαγγελίες του ΠΑ.ΣΟ.Κ. για καταπολέμηση της Ανεργίας και μεταρρυθμίσεις στο χώρο της παιδείας στάθηκαν καταλυτικές στον καταμερισμό ψήφων των νέων ψηφοφόρων (Διάγραμμα 3).

Συμπερασματικά, η αδιαμφισβήτητη νίκη του ΠΑ.ΣΟ.Κ. οφείλεται στην εκσυγχρονιστική του ρητορική, που ωστόσο παρουσίαζε στοιχεία λαϊκισμού, καθώς και στην μεγάλη συσπείρωση της εκλογικής του βάσης. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη κανείς τη μεταβολή του εκλογικού νόμου, διαφαίνεται πως παρά την Νίκη, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. απέχει από το κυρίαρχο λαϊκό Κόμμα της δεκαετίας του 1980, ενώ παρά τον εκσυγχρονισμό δεν αποκτά ισχυρά αστικά ερείσματα. Η Νέα Δημοκρατία, παρ' ότι παραμένει το κατεξοχήν αστικό κόμμα, στις εκλογές του 2009 δείχνει μια γερασμένη φύση και στέκεται προάγγελος των επικείμενων τεκτονικών αλλαγών εσωκομματικά τα επόμενα χρόνια.

Διάγραμμα 5 Ψήφοι νέων ψηφοφόρων, Πηγή: VPRC (2009)

Τέλος, υπέρ της δόκιμης θέσης υπέρ «Κύκνειου Άσματος» του παραδοσιακού Δικομματισμού στέκεται η διαστρωμάτωση της Αριστεράς – Δεξιάς Κλίμακας, από κατανομή Gauss (Τυπική δικομματικών συστημάτων) σε γραμμική,

γεγονός που δείχνει προδιάθεση μεταστροφής του ευρύτερου κομματικού συστήματος της χώρας (Σταθόπουλος, 2009).

Πίνακας 1 Διαστρωμάτωση κλίμακας Αριστεράς - Δεξιάς, Πηγή: Σταθόπουλος, 2009

Πολιτική αυτοτοποθέτηση στις εκλογές 2004, 2007 και 2009

	2004	2007	2009	2007-2004	2009-2007
Αριστερά	7,4	9,3	12,6	+1,9	+3,3
Κεντροαριστερά	12,5	14,0	18,7	+1,5	+4,7
Κέντρο	32,2	24,6	19,6	-7,6	-5,0
Τίποτα/ΔΑ	13,3	18,1	15,0	+4,8	-3,1
Κεντροδεξιά	14,6	11,6	12,2	-3,0	+0,6
Δεξιά	20,0	22,4	21,9	+2,4	-0,5

2.2. Η Κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ – Αντιπολιτευτική Δράση

Οι κοσμογονικές αλλαγές που επέφερε η έλευση της δημοσιονομικής κρίσης του 2009 στην Ελλάδα, καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολο το διαχωρισμό της πολιτικής της κυβέρνησης ΠΑ.ΣΟ.Κ. από τις σαρωτικές οικονομικές εξελίξεις.

Σύντομα μετά την συγκρότηση της Κυβερνήσεως ΠΑ.ΣΟ.Κ. διαπιστώθηκε πως η ελληνική οικονομία «στηριζόταν σε πήλινα πόδια» ενώ κατά τις ημέρες των τελευταίων κυβερνήσεων από το 1996 και έπειτα, είχαν επί σκοπού αποκρυφεί στοιχεία αναφορικά με τις πραγματικές διαστάσεις της ελληνικής οικονομίας. Έτσι, η νοσούσα ελληνική οικονομία, δεχόμενη παράλληλα τις επιπτώσεις της παγκόσμιας δημοσιονομικής ύφεσης, σύντομα οδηγήθηκε σε τέλμα. Ωστόσο, η παρούσα ενότητα θα δώσει έμφαση, λόγω θεματικής του πονήματος, στις πολιτικές αποφάσεις και όχι στη θύελλα της ελληνικής οικονομικής κρίσης (παράθεση των κύριων συμβάντων της Κυβέρνησης Παπανδρέου παρατίθεται στον Πίνακα 2).

Καταρχάς, υπό το βάρος των ευρωπαϊκών και διεθνών πιέσεων, η Κυβέρνηση Παπανδρέου αναγκάστηκε να παραμερίσει την Κεϋνσιανή της ατζέντα, την οποία και προσάρμοσε σε μία σειρά νεοφιλελεύθερων μέτρων, προσαρμοζόμενη στις μνημονιακές πολιτικές. Η ταυτοτική αυτή αλλαγή στην πολιτική του κόμματος υποστηρίχτηκε με το επιχείρημα της «μη εναλλακτικής» (Sotiropoulos, 2014) και ξεκίνησε τον διαμοιρασμό της διαμόρφωσης της οικονομικής (και εμμέσως κοινωνικής) πολιτικής με τους ευρωπαϊκούς εταίρους της χώρας.

Η εφαρμογή οριζόντιων περικοπών επιχειρήθηκε να συνδυαστεί με νομοθετήματα για τη μεταβολή της γραφειοκρατικής δομής της χώρας, το άνοιγμα κλειστών επαγγελμάτων και την ιδιωτικοποίηση μείζονων δημόσιων φορέων και τμήμα της περιουσίας του. Ωστόσο, τα περισσότερα απέτυχαν. Η αποτυχία της κυβερνητικής πολιτικής επεξηγείται ως αντίφαση στον λαϊκισμό της μεταπολίτευσης. Έτσι, η λειτουργία ενός πελατειακού συστήματος (μερίδιο ευθύνης έχουν και τα δύο κόμματα εξουσίας) και πανίσχυρων σωματείων απέτρεψε την αμέριστη εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής και λειτούργησε ως τροχοπέδη στην κυβερνητική στοχοθεσία (Κουτσαντώνης, 2016).

Κατόπιν της ραγδαίας πτώσης των ποσοστών του ΠΑ.ΣΟ.Κ., της ανόδου αυτών της Μεταπολίτευσης καθώς και της σοβαρής κοινωνικής δυσαρέσκειας, ο Παπανδρέου επιχείρησε τη διενέργεια Δημοψηφίσματος (ως συνταγματικού δικαϊώματος) για την εγκατάλειψη του Μνημονίου. Ωστόσο, η Ευρώπη φοβούμενη τις δομικές συνέπειες τυχόν εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη με επιθετική και άμεση διπλωματική παρέμβαση απέτρεψαν τη διενέργεια του Δημοψηφίσματος, παρά την δυσδιάστατη προσέγγιση του Παπανδρέου (Putnam's two-level game ²¹) (Ζαχαριάδης, 2016). Η τακτική της κυβερνήσεως ΠΑ.ΣΟ.Κ. ήταν η παράλληλη αποφυγή των εκλογών εσωτερικά και η επιστροφή στα παλαιότερα επίπεδα στήριξης του κόμματος και παράλληλα ο κατευνασμός της Ευρώπης μέσω της απειλής εξόδου από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, τα αποτελέσματα απείχαν άρδην από τις προσδοκίες της Κυβέρνησης.

Η παραπάνω πολιτική επέφερε ριζικές διεθνείς και εσωτερικές αλλαγές. Καταρχάς, η Νέα Δημοκρατία (που πλέον είχε ως πολιτικό αρχηγό τον Αντώνη Σαμαρά) εγκατέλειψε την ρητορική κατά της λιτότητας και υποστήριξε την τήρηση των οικονομικών δεσμεύσεων της χώρας. Επιπρόσθετα, πλήγηκε σοβαρά το διεθνές κύρος της χώρας ενώ ενδεικτικά οι διαδηλώσεις εντός αυξήθηκαν κατά 700% (Κουτσαντώνης, 2016) δυναμιτίζοντας το κλίμα, ενώ για πρώτη φορά τα μείζονα σωματεία στα οποία στηρίχτηκαν αμφότερα τα δύο κόμματα εξουσίας δεν λειτουργούν υπέρ αυτών, αλλά καταδικάζουν το πολιτικό σύστημα ολιστικά. Οι κομβικές αυτές βδομάδες δε, δόκιμα μπορούν να χαρακτηριστούν ως το τέλος του δικομματισμού στην Ελλάδα, το πρόσκαιρο τέλος της υπόστασης του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως κόμμα – διεκδικητή της εξουσίας, ενώ οδήγησαν στην ανάδειξη του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. και

²¹ Πολιτικό μοντέλο διεθνούς έντασης που θεμελίωσε ο Robert Putnam (1988) και αφορά την παράλληλη επίτευξη διεθνούς και εσωτερικής στήριξης με την επίτευξη του βέλτιστου εφικτού αποτελέσματος. Ως πολιτικό μοντέλο αποτελεί προϊόν παρατήρησης των διεθνών διαπραγματεύσεων.

στην σημαντική αύξηση της βάσης του. Ακόμη, η στάση του ΛΑ.Ο.Σ. υπέρ του Μνημονίου καθ' όλη τη διάρκεια της Κυβέρνησης Παπανδρέου οδήγησε στην εκλογική του καταβράθρωση, ενώ κατά πολλούς, το τέλος του από κοινοβουλευτικό κόμμα οδήγησε στη μετάδοση μείζονος μέρους της εκλογικής του βάσης στο ακροδεξιό κόμμα της Χρυσής Αυγής.

Σε κάθε περίπτωση, η ατυχής απόφαση του Δημοψηφίσματος «άνοιξε το κουτί της Πανδώρας» και ταυτόχρονα με την συζήτηση περί δεύτερου Μνημονίου, οδήγησε στην παραίτηση της Κυβέρνησης Παπανδρέου και τον σχηματισμό Κυβέρνησης Συνεργασίας στις 11 Νοεμβρίου υπό τον Λουκά Παπαδήμο, στελεχωμένη από στελέχη του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και του ΛΑ.Ο.Σ. στους υπουργικούς θώκους.

Πίνακας 2 Χρονικός Πίνακας Συμβάντων 11/2009 - 5/2012, Πηγή: GemenisK. (2014)

Ημερομηνία	Γεγονός
5/11/2009	Ο ΠΘ Γεώργιος Παπανδρέου ανακοινώνει την αύξηση των οικονομικών εκτιμήσεων του Υπουργείου Οικονομικών ως προς το έλλειμα από 5% σε 12.7%.
2/2/2010	Ο ΠΘ Γεώργιος Παπανδρέου ανακοινώνει σε τηλεοπτικό διάγγελμα την ανάγκη λήψης μέτρων λιτότητας.
23/4/2010	Στο Ιστορικό Διάγγελμα από το Καστελόριζο, ο ΠΘ ανακοινώνει πως η χώρας ζήτησε Διεθνή Οικονομική Βοήθεια για να αποφύγει τη Χρεοκοπία.
2/5/2010	Το Eurogroup εγκρίνει νέα δανειακά πακέτα από κοινού με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.
6/5/2010	Υπερψηφίζεται από το ελληνικό Κοινοβούλιο το πρώτο Μνημόνιο.
7/11/2010	Τελούνται Δημοτικές και Περιφερειακές Εκλογές.

25/5/2011	Το κίνημα των «Αγανακτισμένων» καταλαμβάνει το Σύνταγμα.
29/6/2011	Το ελληνικό Κοινοβούλιο υπερψηφίζει το μεσοπρόθεσμο οικονομικό σχέδιο.
31/10/2011	Ο ΠΘ προκηρύσσει Δημοψήφισμα ως προς την επικύρωση του Μνημονίου και της εποπτείας του Δ.Ν.Τ..
3/11/2011	Το υπόψιν Δημοψήφισμα ανακαλείται.
10/11/2011	ΠΑ.ΣΟ.Κ., Ν.Δ. και ΛΑ.Ο.Σ. συναινούν στη μεταβίβαση της Εξουσίας στον Λουκά Παπαδήμο και συγκροτείται Μεταβατική Κυβέρνηση.
12/2/2012	Ψηφίζεται το Δεύτερο Πακέτο μέτρων Λιτότητας.
11/4/2012	Ο ΠΘ Λ. Παπαδήμος ζητά από τον ΠτΔ τη διάλυση του Κοινοβουλίου και προκηρύσσονται εκλογές για τις 6/5/2012.
6/5/2012	Ο πρώτος γύρος των Κοινοβουλευτικών Εκλογών αποτυγχάνει να εκλέξει Κυβέρνηση Συνεργασίας κατόπιν διακομματικών Συνομιλιών. Νέες εκλογές προκηρύσσονται στις 17 Ιουνίου.

2.3. Εκλογικές αναμετρήσεις 2012

Οι εκλογικές αναμετρήσεις του 2012 αναφέρονται συχνά ως εκλογές «παρεκτροπής». λόγω του ταραχώδους πολιτικού τοπίου και χαρακτηρίζονται από πολιτική επιλογή διάφορη της κομματικής ταύτισης, ταυτότητας και ιδεολογίας του εκλογικού σώματος. Ταυτόχρονα αναντίρρητα αποτελούν «κρίσιμες εκλογές» (critical elections) καθότι αποτελούν εφόρμηση για μια μακρά περίοδο πολιτικής απορρύθμισης και νέας προσαρμογής. Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά οι δύο εκλογικές αναμετρήσεις.

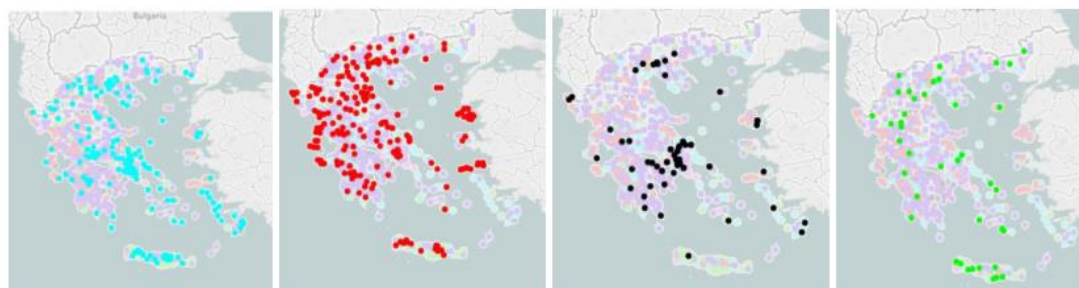
2.3.1. Εκλογές 6^{ης} Μαΐου 2012

Η Οικονομία φέρεται να έχει αιτιώδη σχέση με την Πολιτική κατά τις περιόδους Ύφεσης και συμβάλλει τα μέγιστα στην τάχιστα μεταστροφή των εκλογικών προτιμήσεων, ως έκφανση διαμαρτυρίας (Bermeo–Bartels, 2014).

Η κυβέρνηση Παπαδήμου αποτέλεσε μια μεταβατική περίοδο ζυμώσεων. Στη διαμόρφωση του πολιτικού τοπίου, το Δημοψήφισμα (Trigger–Event) αποτέλεσε διαχωριστική γραμμή για τη διαμόρφωση της πολιτικής κάθε κόμματος, ενώ πλέον κύρια ειδοποιός διαφορά ήταν η στάση και η αποδοχή ή μη των Μνημονίων. Παρατηρείται συνεπώς πως ο πολιτικός βίος της χώρας επικεντρώθηκε αποκλειστικά στη διάσταση της Οικονομίας, ενώπιον των τρομακτικών συνεπειών της ελληνικής κρίσης.

Έτσι, η ανακοίνωση πρόωγων εκλογών τον Απρίλιο του 2012, βρήκε τον ελληνικό πολιτικό χώρο εντελώς διαφορετικό από εκείνον τον 2009. Εμφανίστηκε μειωμένος δείκτης εμπιστοσύνης προς το Κοινοβούλιο και ευρωσκεπτικισμού, ενώ δόκιμα λέγεται πως «Οι εκλογές του 2009 επιτάχυναν ήδη υφιστάμενες διεργασίες μεταβολής της πολιτικής κουλτούρας» (Τάσσης, 2015).

Το παραδοσιακό δίπολο εξουσίας ΠΑ.ΣΟ.Κ. – Ν.Δ. εμφανίστηκε περισσότερο ζημιωμένο, καθότι το εκλογικό σώμα θεώρησε πως το μονοπώλιο εξουσίας από το υπόψιν δίπολο είναι υπεύθυνο για την Κρίση. Έτσι, παρατηρήθηκαν εσωκομματικοί κλυδωνισμοί και απομακρύνσεις γνωστών στελεχών που οδήγησαν σε διαρροές ψήφων και δημιουργία νέων Κομμάτων.

ANEL 10,61%	KKE 8,48%	ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ 6,97%	ΔΗΜΑΡ 6,11%

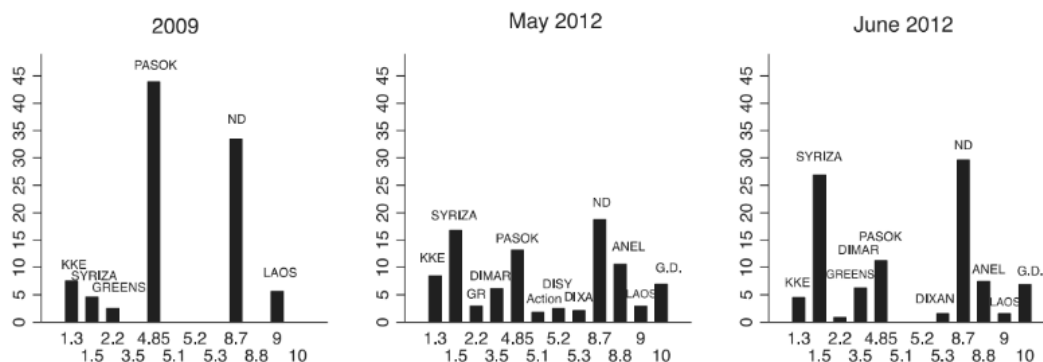
Διάγραμμα 6 Χαρτογράφηση εκλογικών βάσεων "μικρών κομμάτων", Πηγή: Μεσσήνη, 2017

Αναφορικά με το Δεξιό χώρο, ο ΛΑ.Ο.Σ. έχασε καίρια στελέχη του και «τιμωρήθηκε» εκλογικά λόγω της συνεργασίας του με το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και της συμμετοχής του στην μεταβατική κυβέρνηση Παπαδήμου. Παράλληλα, η ίδρυση του Κόμματος των Ανεξάρτητων Ελλήνων υπό τον Π. Καμμένο γνώρισε μια σημαντική δυναμική, υιοθετώντας εθνοκεντρική και ευρωσκεπτικιστική ρητορική που κρίνεται πως ενέχει στοιχεία λαϊκισμού (Dinas–Rori, 2013). Επιπρόσθετα, το ακροδεξιό Κόμμα της Χρυσής Αυγής κατόρθωσε μέσω φανατικής ρητορικής μίσους, εκμεταλλευόμενη την κοινωνική δυσαρέσκεια να εφελκύσει σημαντικό αριθμό

ψηφοφόρων της Δεξιάς και να συγκεντρώσει σημαντικά εκλογικά ποσοστά. Η επιτυχία του κόμματος ακόμη έγκειται στην αντί – μεταναστευτική του πολιτική σε συνάρτηση με λαϊκισμό ως προς την έξοδο της χώρας από δεσμεύσεις της χώρας με τους οικονομικούς της εταίρους.

Αντίστοιχα, η πρωτοφανής μείωση των εκλογικών ποσοστών του ΠΑ.ΣΟ.Κ. οδήγησε σε διαρροές προς τον χώρο της Κεντροαριστεράς – Αριστεράς, όπου ευνοήθηκε ιδιαίτερα ο ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ όπου και πραγματοποίησε θεαματική άνοδο των ποσοστών του. Η επιτυχία του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. τεκμαίρεται από την στελέχωση του από νεότερους πολιτικούς, την αντί - μνημονιακή του ατζέντα η οποία προσαρμόστηκε στο λαϊκό αίσθημα διατηρώντας στοιχεία λαϊκισμού καθώς και στο κλίμα πόλωσης που δημιούργησε κατά των παραδοσιακών κομμάτων εξουσίας. Ακόμη, η εκτίναξη των ποσοστών του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. οφείλεται στην κινητικότητα ψήφου από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. σε αυτό, καθώς το ΠΑ.ΣΟ.Κ. «τιμωρήθηκε» από τους ψηφοφόρους και έχασε τη «νομιμοποίηση» ως Κόμμα του Κράτους λόγω της ψήφισης του Πρώτου Μνημονίου. Επιπρόσθετα, πολλά στελέχη του ΠΑ.ΣΟ.Κ. μετακινήθηκαν προς το ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. εφελκύνοντας παράλληλα τους ψήφους τους σε αυτό.

Αποτύπωση Αποτελεσμάτων - Ιδεολογικής συνέπειας ελληνικών κομμάτων 2009 - 2012

Σημείωση: Ο οριζόντιος άξονας αντιπροσωπεύει την ιδεολογική συνέπεια των κομμάτων σε κλίμακα (0-10). Η βαθμονόμηση αυτή στηρίζεται στη μελέτη του Gemenis (2012).

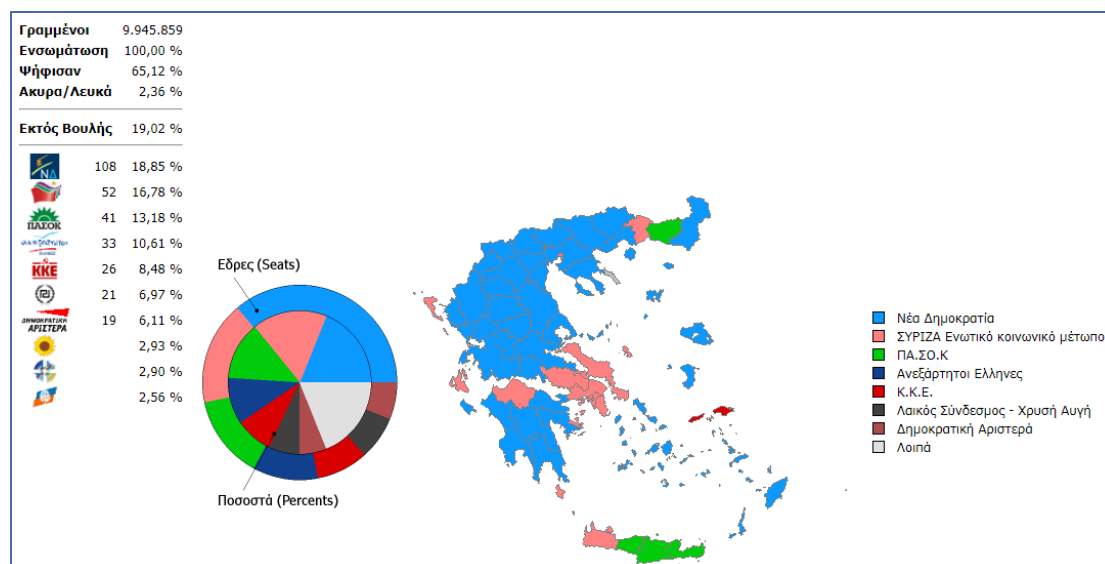
Διάγραμμα 7 Συγκριτική πορεία ελληνικών κομμάτων 2009 - 2012, Πηγή: (Dinas - Rori, 2013)

Άλλο κόμμα της Αριστεράς που κατάφερε να συγκεντρώσει ικανοποιητικά ποσοστά, ήταν η Δημοκρατική Αριστερά, που ωστόσο χαρακτηρίζεται ως συντηρητική και ουδέτερη, τόσο ως προς τη στάση, όσο και προς τη ρητορική της (Dinas–Rori, 2013).

Τα αποτελέσματα των εκλογών της 6^{ης} Μαΐου αναντίρρητα αποτελούν πρωτοφανή φαινόμενα για τα ελληνικά πολιτικά δρώμενα, καθότι δέκα κόμματα βρίσκονται με ποσοστά εισόδου στο κοινοβούλιο, ενώ παράλληλα κανένα κόμμα δεν κατάφερε να ξεπεράσει το 20%. Φυσικά, την επόμενη κιάλας των αποτελεσμάτων ήταν αυτεξήγητη η έναυση της πολιτικής συζήτησης για τη δημιουργία συμμαχιών, ώστε στον επαναληπτικό γύρο να διεκδικηθεί η αυτοδυναμία και ο σχηματισμός Κυβέρνησης Συνεργασίας.

Η κατανομή συνεπώς ιδεολογικά του Κομματικού Συστήματος ως προς το δίπολο «μνημόνιο ή μη» αποτυπώνει μια κοινωνική απογοήτευση και τιμωρία της καθεστηκίας τάξης του πολιτικού συστήματος, η οποία μεταφράζεται σειριακά σε εκλογική ρευστότητα και αστάθεια. Έτσι, ποσοτικά, τα κόμματα υπέρ του Μνημονίου καταλαμβάνουν ποσοστό 40%, αντίστοιχα τα Κόμματα κατά αυτού περίπου 28% ενώ τα αντιευρωπαϊκά κόμματα Κ.Κ.Ε. και ΑΝΤΑΡΣΥΑ ποσοστό 10% (Μοσχονάς, 2012).

Επιχειρώντας κανείς μια κοινωνική αποτίμηση των εκλογών οι οποίες επέφεραν ρήξη της καθεστηκίας τάξης του πολιτικού συστήματος (Martin, 2000) παρατηρείται πως ο ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. φαίνεται να λαμβάνει μεγάλα ποσοστά στα αστικά κέντρα, στους νέους, καθώς και στους ψηφοφόρους με ανώτερη μόρφωση. Ωστόσο, δεν δύναται κανείς να αποτιμήσει με βεβαιότητα αν η παραπάνω προτίμηση οφείλεται αμιγώς στα νέα στοιχεία του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. καθώς και στην δημιουργία πόλωσης μέσω λαϊκισμού στην στρατηγική του σχεδίαση, ή αν αποτελεί «ψήφο τιμωρίας» προς τα παλαιότερα κόμματα (Τάσσης, 2015).

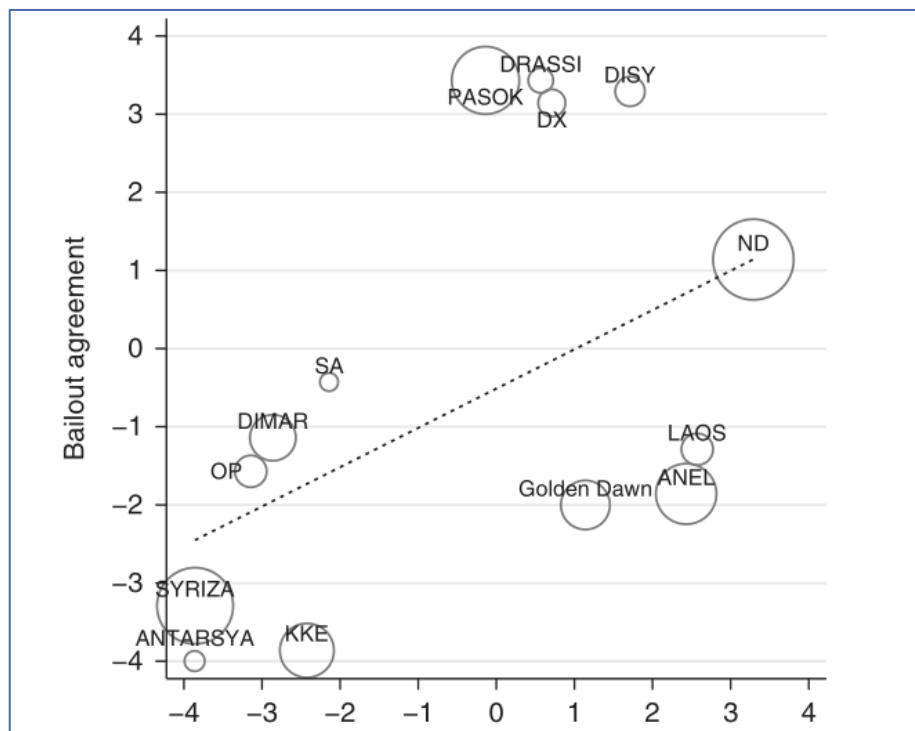

Εικόνα 3 Αποτελέσματα Κοινοβουλευτικών Εκλογών 6ης Μάιου 2012, Πηγή: SingularLogic - ΥΠ.ΕΣ.

Επιχειρώντας κανείς να αποκρυσταλλώσει το ταραγμένο πολιτικό κλίμα των υπόψιν εκλογών καταλήγει στα εξής συμπεράσματα:

- ✚ Η έλευση της οικονομικής κρίσης ως έμμεσο πολιτικό trigger – point, οδήγησε στο τέλος του παραδοσιακού δικομματισμού της μεταπολίτευσης.
- ✚ Η ακραία πολιτική πόλωση σε συνάρτηση με την πτώση του βιοτικού επιπέδου και της κοινωνικής αστάθειας στάθηκαν ικανές αφορμές για την ισχυροποίηση της ακροδεξιάς Χρυσής Αυγής, κόμματος με ιδιαίτερους κινδύνους και σκοπούς για την ίδια την υπόσταση της Ελληνικής Δημοκρατίας.
- ✚ Το ελληνικό πολιτικό σύστημα άρχισε να εντάσσει ριζικά τις πλατφόρμες Κοινωνικής Δικτύωσης στον πολιτικό βίο μεταφέροντας την πολιτική ζωή στην εποχή της Πληροφορίας (Τριμιθιώτης, 2016).
- ✚ Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. αλλοίωσε τον ιδιότυπο σοσιαλδημοκρατικό του χαρακτήρα, κατόπιν της αδυναμίας του να διαχειριστεί την έκρηξη της Κρίσης, με απότοκο να σπάει την παραδοσιακή του κοινωνική συμμαχία και να δέχεται υφαρπαγή της εκλογικής του βάσης από το ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ, το οποίο πλέον αποτελεί defacto κόμμα Εξουσίας (Eleftheriou–Tassis, 2022).
- ✚ Η αποχή ανήλθε σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα, προσεγγίζοντας το 35%, δείχνοντας αποστασιοποίηση της κοινωνίας, ιδίως των νέων, από τους δημοκρατικούς θεσμούς και απαξίωση αυτών κοινωνικά.
- ✚ Το 70% των εκλογών οδηγήθηκε σε «τακτική ψήφο» (tactical voting), καθώς ψήφισαν κατά των κομμάτων προσαρμογής.

Κατόπιν της αδυναμίας επίτευξης κάποιας πολιτικής συνεργασίας ο ΠτΔ Κάρολος Παπούλιας, βάσει του Άρθρου 37 του Συντάγματος έδωσε εντολή επανάληψης των βουλευτικών εκλογών στις 17 Ιουνίου, ενώ υπηρεσιακός πρωθυπουργός ορίστηκε ο Παναγιώτης Πικραμμένος.

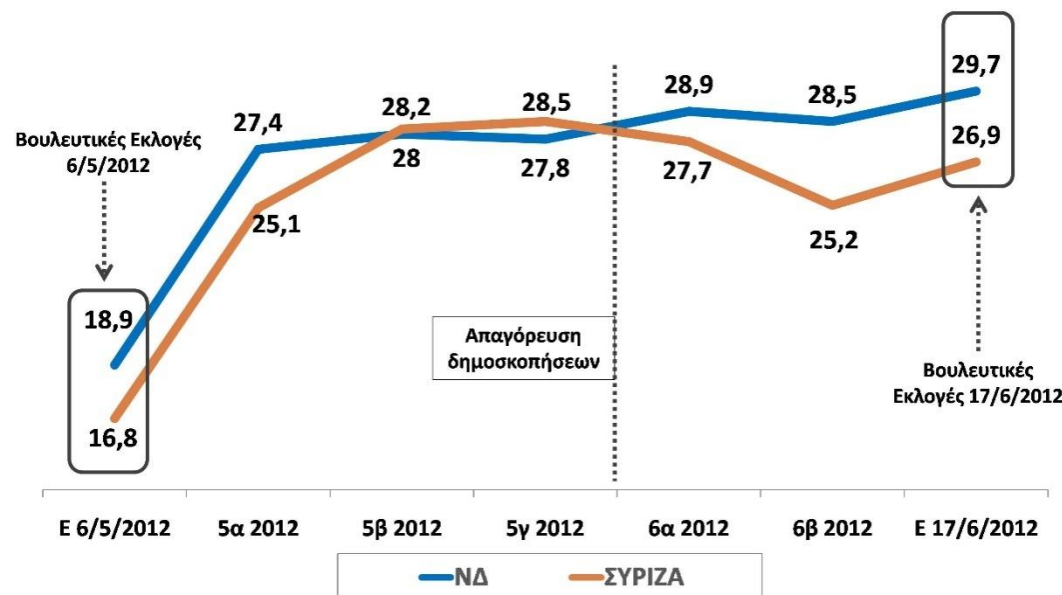

Διάγραμμα 8 Παράλληληδιαγραμματική απεικόνιση ιδεολογικής ταυτότητας και ατζέντας εξόδου από το Μνημόνιο κατά τις εκλογές του 2012, Πηγή: Nezi - Katsanidou, 2014

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: ΠΡΟΘΕΣΗ ΨΗΦΟΥ ΣΤΗ ΝΔ & ΤΟΝ ΣΥΡΙΖΑ

Διόρθωση με πολιτική στάθμιση

Μάιος – Ιούνιος 2012

public issue

Διάγραμμα 7

Διάγραμμα 9 Πρόθεση Ψήφου ΝΔ - ΣΥ.ΡΙΖ.Α. (Μάης - Ιούνιος 2012): Πηγή PublicIssue (2012)

2.3.2. Εκλογές 17^{ης} Ιουνίου 2012

Οι Εκλογές της 17^{ης} Ιουνίου 2012 κατάφεραν να εφελκύσουν το παγκόσμιο ενδιαφέρον λόγω της εμφάνισης συνασπισμών δυνάμεων ως προς το δίπολο παραμονής ή αποχώρησης από την Ευρώπη. Αναντίρρητα, κατά τις εκλογές του Μάιου, η Ν.Δ. συγκέντρωσε μεν τα χαμηλότερα ποσοστά της ιστορίας της, παρά ταύτα κατάφερε να συσπειρώσει εισροές ψηφοφόρων του Κέντρου και της Δεξιάς υιοθετώντας πολιτική πόλωσης και συντηρητισμού, καθώς αναδείχθηκε ως το κόμμα – εκπρόσωπος της παραμονής στην Ευρωπαϊκή στοχοθεσία και κατάφερε τελικά να επικρατήσει στις Εκλογές, έχοντας ωστόσο σημαντικές διαρροές προς τους ΑΝ.ΕΛ., οι οποίοι με αιχμηρή ρητορική επίθεσης προς την πρότερη οικονομική πολιτική και υψηλό βαθμό λαϊκισμού, κατάφεραν να υφαρπάξουν σημαντικό ποσοστό ψηφοφόρων του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και της Ν.Δ.

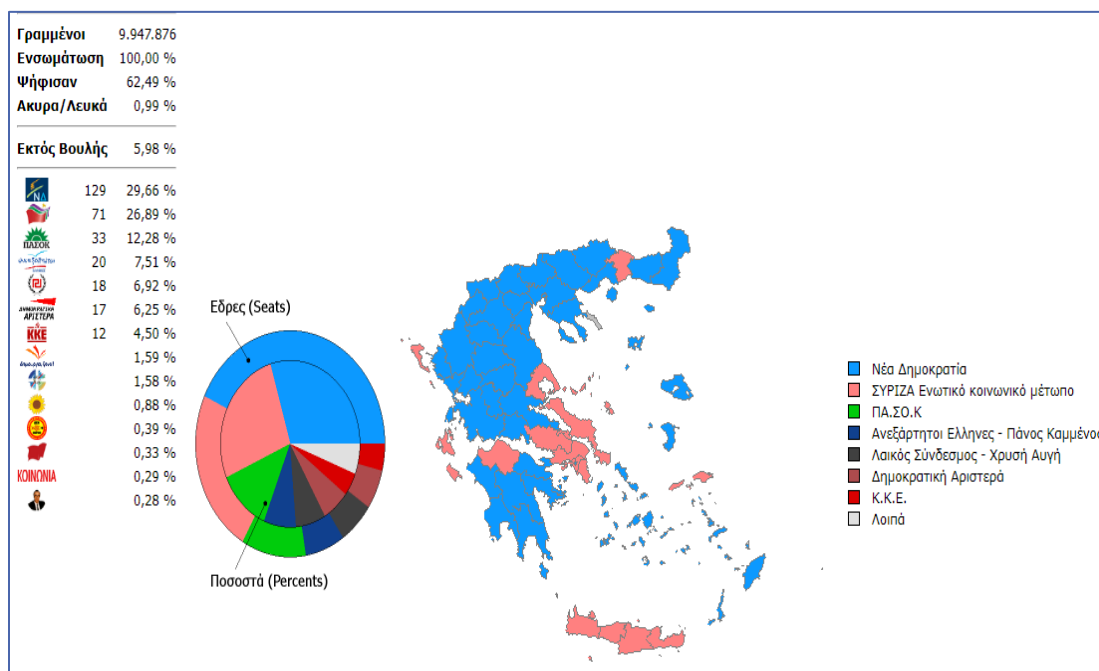
Στον ευρύτερο συνεπώς χώρο της Δεξιάς παρατηρείται «εσωτερική αναδιανομή δυνάμεων» (Βούλγαρης – Νικολακόπουλος, 2012). Ενώ συνεπώς, η Ν.Δ. παραμένει κυρίαρχη σε μεσοαστικές κοινωνικές ομάδες και στην επαρχία, ο

λαϊκίστικός χαρακτήρας των ΑΝ.ΕΛ. –που δεν ξέφευγε όμως των δημοκρατικών ορίων-, ήταν καταλυτικός παράγοντας για την επιτυχία τους. Παράλληλα, ο φανατισμός και η ακραία πόλωση της ρητορικής της Χρυσής Αυγής οδήγησαν σε υψηλότερα ποσοστά της σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από υψηλή ανεργία και μεγάλο ποσοστό μεταναστών.

Οι εκλογές ωστόσο του 2012 ανέδειξαν ipsosfactoton ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. ως Κόμμα Εξουσίας. Δεν είναι δε υπερβολή να λεχθεί, πως οι υπόψιν εκλογές αποτελούν μία από τις σπάνιες περιπτώσεις όπου πραγματική «νικήτρια» των εκλογών, αναδεικνύεται η Αξιωματική Αντιπολίτευση (Dinas–Rori, 2013). Έτσι, στην πραγματικότητα, η νίκη της Ν.Δ. αποδίδεται αμιγώς στην στάση που κατείχε έναντι της Ευρώπης, παρά στη ρητορική της και στους άξονες της προεκλογικής της εκστρατείας. Συνεπώς, η άνοδος των ποσοστών της Ν.Δ. συγκριτικά με τις Εκλογές του Μάιου οφείλονται κατά πολλούς σε «ψήφο τακτικής» του εκλογικού σώματος ενόψει του διλήματος «ευρώ ή δραχμή;»²². Ακόμη, σημαντικό μερίδιο ευθύνης αποδίδεται στο σημαντικό γεωκοινωνικό χάσμα Υπαίθρου και Άστυ (Τάσσης, 2014).

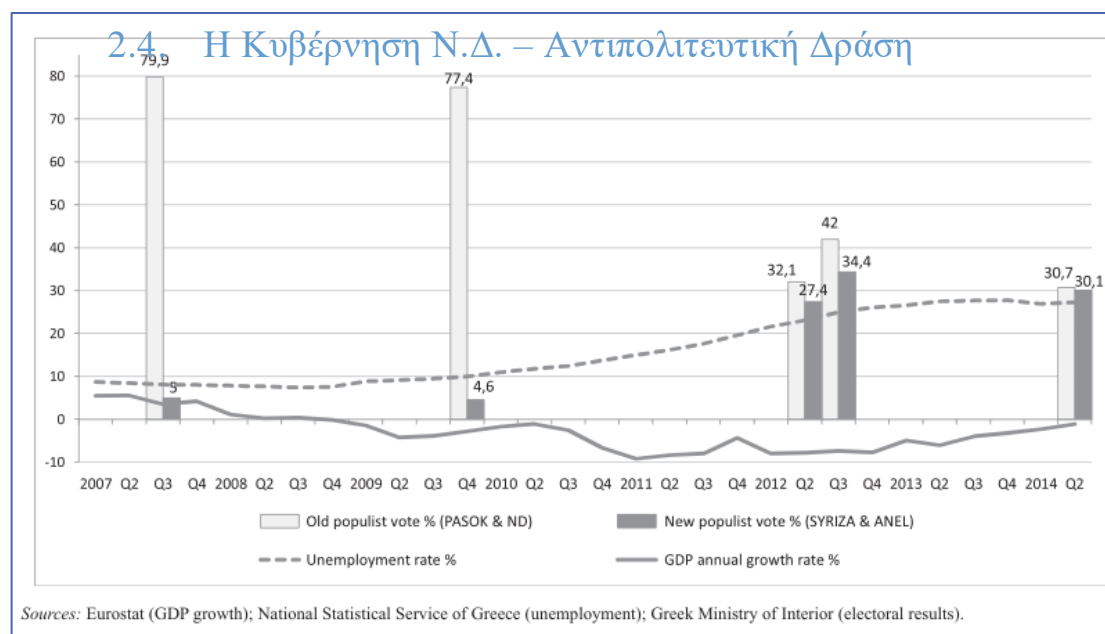
Παρά ταύτα, ο ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. συνεχίζει να εφελκεί τους πρότερους ψηφοφόρους του ΠΑ.ΣΟ.Κ., γεγονός που επαληθεύεται εκλογικά καθότι οι νομοί στους οποίους επικράτησε είναι αυτοί στους οποίους το ΠΑ.ΣΟ.Κ. είχε διθυραμβικά επικρατήσει το 2009. Ωστόσο, η περεταίρω αύξηση της αποχής οδήγησε εν μέρει σε αποδυνάμωση του ΣΥ.ΡΙ.Ζ.Α καθώς έχασε ποσοστό νέων ψηφοφόρων, γεγονός το οποίο οδήγησε σε συρρίκνωση της δυναμικής του.

²² Tactical Voting: τελική επιλογή ψήφου σε πολιτικό κόμμα ή ιδεολογία, διάφορη αυτής του ψηφοφόρου, με σκοπό την αποφυγή εκλογής άλλου υποψηφίου.

Διάγραμμα 10 Αποτελέσματα Κοινοβουλευτικών Εκλογών Ιουνίου 2012, Πηγή: SingularLogic/ ΥΠ.ΕΣ.

Το Κ.Κ.Ε. στην διπλή εκλογική αναμέτρηση του 2012 τήρησε συνεπή προεκλογική και εκλογική συμπεριφορά, καθώς εκτιμάται πως από το 1996 τηρεί σταθερή «στρατηγική επιβίωσης» που επαφίεται σε συγκέντρωση της κομματικής του δομής με ενοποίηση της πολιτικής του ρητορικής (Ελευθερίου, 2012). Έτσι, το Κ.Κ.Ε. κατά τα χρόνια της Κρίσης στηρίχτηκε στην δράση του ΠΑΜΕ και λοιπών του οργάνων για τον προσεταιρισμό μερίδας στην κοινωνία, εξαπολύοντας παράλληλα πυρά προς τα λοιπά κόμματα. Ωστόσο, στην εκλογική αναμέτρηση του Ιουνίου, βλέποντας την υφαρπαγή ποσοστών του από το ΣΥ.ΡΙΖ.Α. στράφηκε κατά του, ωστόσο τελικά έχασε το ήμισυ σχεδόν των ψήφων του.

Διάγραμμα 11 Εξέλιξη Α.Ε.Π. - Ανεργ συγκριτικά με την τάση ψήφου στην Ελλάδα (2007 - 2014), Πηγή: Παπάς, 2013

Κατόπιν έντονων διαβουλεύσεων που ακολούθησαν τις εκλογές της 17^{ης} Ιουνίου 2012, η Ν.Δ. υπό τον Αντώνη Σαμαρά, κατάφερε να έλθει σε συμφωνία με το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και τη ΔΗ.ΜΑ.Ρ. για σχηματισμό Κυβέρνησης, η οποία παρά τις επιμέρους ιδεολογικές διαφορές των επιμέρους Κομμάτων της, επεξηγείται από την κοινή τους στήριξη στο Ευρώ και τις πολιτικές των Εταίρων της χώρας.

Προϊόντα των διαβουλεύσεων για τον Σχηματισμό Κυβέρνησης ήταν η κοινή προγραμματική συμφωνία η οποία έθετε στο προσκήνιο σειρά μέτρων για την επανεκκίνηση της οικονομίας, όπως μείωση του Φ.Π.Α. στην εστίαση, ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών, μη μεταβολή του Νόμου Ραγκούση περί Ιθαγένειας κλπ.

Σε κάθε περίπτωση οι δίδυμες εκλογές του 2012 απέδωσαν ένα κατακερματισμένο πολιτικό σκηνικό. Το κυβερνητικό έργο των πρώτων μηνών ήταν ισχνό καθότι η συνύπαρξη των τριών κομμάτων περιχαράκωσε αργιόριτη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Παράλληλα, η ΔΗ.ΜΑΡ. αποφάσισε την αποχώρηση της από την Κυβέρνηση λόγω της απόφασης κλεισίματος της Ε.Ρ.Τ. Ακόμη, σημαντικές κωλυσιεργίες στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων του Πρώτου Μνημονίου επέφεραν την αναγκαστική ψήφιση ενός «Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Δημοσιονομικής Σταθερότητας» που συνοδεύτηκε από ιδιωτικοποιήσεις του Δημοσίου πλούτου καθώς και απολύσεις δημοσίων υπαλλήλων, κίνηση που επέφερε σφοδρές αντιδράσεις από την αντιπολίτευση.

Κατόπιν της παραπάνω ψήφισης, η Κυβέρνηση επεδίωξε την εφαρμογή ολιστικής σχεδίασης και σύμπνοιας, ενώ επιχειρήθηκαν σειρά μεταρρυθμίσεων στη δημόσια διοίκηση, στα εργασιακά, στην ασφάλιση με έμφαση στον τεχνοκρατικό χαρακτήρα της λειτουργίας της. Έτσι, η χώρα το 2014 έκανε είσοδο στις διεθνείς αγορές και επιτεύχθηκε πρωτογενές πλεόνασμα, ωστόσο το παραπάνω δεν έγινε από στην μικροοικονομία της κοινωνίας καθώς η ανεργία συνέχισε να κυμαίνεται σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα.

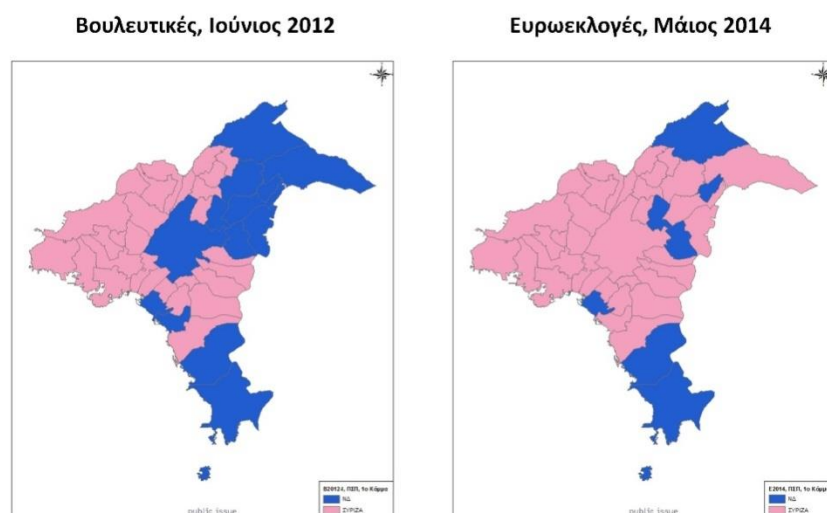
Σημείο καμπής για την Κυβέρνηση Σαμαρά αποτέλεσε η μεταβολή της δημοσιονομικής και κοινωνικής πολιτικής κατά το β' εξάμηνο του 2014. Παρά την αρχική ικανοποίηση των δανειστών από την στάση της χώρας και την επίτευξη εγκάρδιου κλίματος, η Κυβέρνηση Σαμαρά δεν συνέχισε τις μεταρρυθμίσεις, ενώ τουναντίον η συμπεριφορά της Κυβέρνησης και του ΠΘ χαρακτηρίζονται ασταθείς, ενώ ιδίως στα αστικά κέντρα εκδηλώθηκαν σημαντικές συγκεντρώσεις κατά των κυβερνητικών στρατηγικών.

Κατά αναλυτές, η Κυβέρνηση Σαμαρά εμφανίζει στοιχεία πολιτικού ναρκισσισμού καθότι επιδιώκοντας την ταυτόχρονη ικανοποίηση των Εταίρων και του κοινωνικού ιστού, μέσω ενός μείγματος τεχνοκρατικής διαχείρισης και λαϊκισμού. Έτσι, κατόπιν της ήττας της Ν.Δ. στις Ευρωεκλογές από τον ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. η

Κυβέρνηση Σαμαρά οδηγήθηκε σε Ανασχηματισμό και ανάδειξη στελεχών με κομματικό παρελθόν και λαϊκίστικο χαρακτήρα. Κρίνεται δε ενδεικτικό της ασταθούς κατάστασης πως η Κυβέρνηση Ν.Δ. επέλεξε την πολιτικοποίηση της ήττας στις Ευρωεκλογές παρά την υποβάθμιση του αληθινού πολιτικού της αντικτύπου εγκλωβιζόμενη «στον πανικό της ήττας» (Μπουτζέτη, 2015)

Κύκνειο άσμα της Κυβέρνησης Σαμαρά στάθηκε η στήριξη Εκλογής ως ΠτΔ της υποψηφιότητας Δήμα (σημαίων στελέχος της Ν.Δ.) η οποία αυτεξήγητα είχε ως σκοπό την ικανοποίηση και συσπείρωση των ψηφοφόρων της εκλογικής βάσης της Κεντροδεξιάς. Ωστόσο, η παραπάνω κίνηση δεν κατάφερε να λάβει την αποδοχή της Βουλής, παρά προκάλεσε ευρύ αίσθημα πόλωσης και οδήγησε στην προκήρυξη εκλογών.

ΧΑΡΤΗΣ 2: Πρώτο κόμμα κατά Καλλικρατικό Δήμο του Π.Σ. της Πρωτεύουσας Βουλευτικές 2012 – Ευρωεκλογές 2014

Public Issue

Διάγραμμα 12 Δείκτης προσηταιρισμού αστικών δήμων Αττικής από τον ΣΥ.ΡΙΖ.Α. 2012 - 2014, Πηγή: PublicIssue

2.5. Εκλογές 25^{ης} Ιανουαρίου 2015

Η αδυναμία της κυβέρνησης να λάβει την συνταγματικά απαραίτητη πλειοψηφία για την εκλογή του υποψήφιου ΠτΔ οδήγησε στην χρήση –εκ μέρους του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. και των ΑΝ.ΕΛ., του συνταγματικού τους δικαιώματος για κήρυξη πρόωγων εκλογών. Εκτιμάται πως ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. και οι ΑΝ.ΕΛ. επέλεξαν το ιδανικό

momentum για τη διενέργεια μιας εκλογικής μονομαχίας, καθότι οι δημοσκοπήσεις τους τελευταίους μήνες είχαν επαυξήσει σημαντικά τα ποσοστά τους, ενώ παράλληλα η Κυβέρνηση είχε σοβαρούς τριγμούς λόγω τόσο του δημοσιονομικού εκτροχιασμού, όσο και των κοινωνικών αντιδράσεων στις αποφάσεις της (Rorí, 2015).

Οι εκλογές του 2015 προκάλεσαν σημαντική κινητικότητα στην Κεντροαριστερά, καθώς επιχειρήθηκε συμμαχία του ΠΑ.ΣΟ.Κ. με τη ΔΗΜ.ΑΡ. που ωστόσο εν τέλει δεν υλοποιήθηκε. Παράλληλα, η ίδρυση του Κόμματος ΠΟΤΑΜΙ κάλυψε εν μέρει το πολιτικό κενό της διάλυσης της ΔΗΜ.ΑΡ., ενώ το κόμμα γενικά χαρακτηρίζεται ως σοσιαλδημοκρατικό, με ευρωπαϊκό προσανατολισμό και ανανεωτικό.

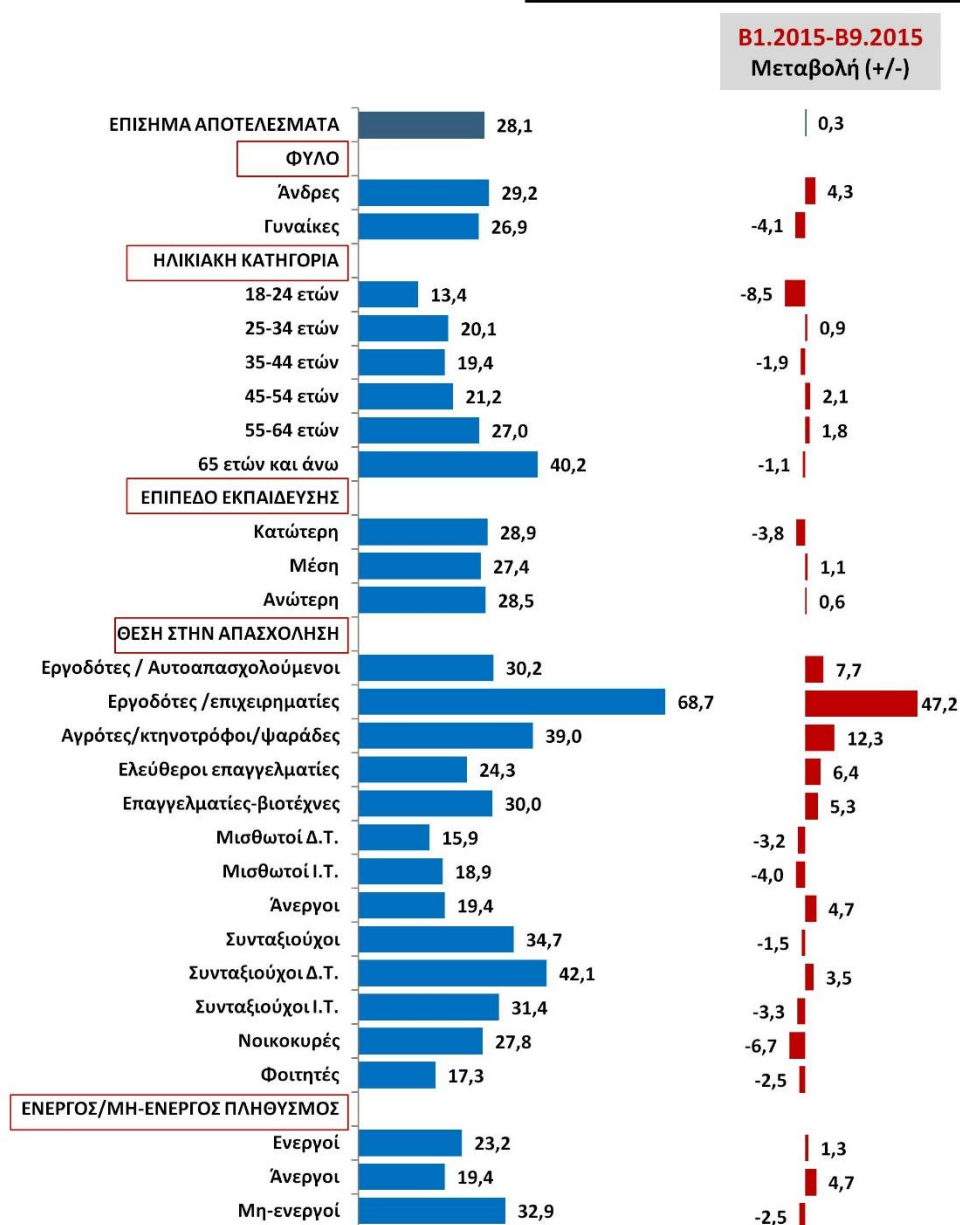
Ο μεγάλος νικητής των βουλευτικών εκλογών του 2015 ωστόσο ήταν, χωρίς αμφιβολία, ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. καθώς αποτελεί μόλις το τρίτο κόμμα της Γ΄ Ελληνικής Δημοκρατίας που καταφέρνει να σχηματίσει Κυβέρνηση, μετά τον δικομματισμό της Μεταπολίτευσης. Η στρατηγική του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. ενέχει μεν στοιχεία λαϊκισμού, ωστόσο εμφανίζει σημαντική πρωτοτυπία για τα ελληνικά δεδομένα. Καταρχάς, χρησιμοποιήθηκε εντόνως η δύναμη των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης και των Συνθημάτων σε μια γενικότερη απόπειρα πόλωσης του πολιτικού κλίματος, εν όψει της αλλαγής του. Έτσι, βασικός άξονας στην προεκλογική ατζέντα ήταν η έξοδος της χώρας από τις οικονομικές της δεσμεύσεις, και η ολιστική επαναδιαπραγμάτευση με τους Εταίρους. Παράλληλα, η μεταβολή της οργανωτικής βάσης του Κόμματος, κατόπιν του Α΄ Συνεδρίου του, επέτρεψε την δημιουργία τάσεων. Το παραπάνω γεγονός επέτρεψε την παράλληλη ρητορική για πίστη στους ευρωπαϊκούς θεσμούς, όσο και κατά αυτών, γεγονός που λειτούργησε αρχικά υπέρ της δημοφιλίας του Κόμματος. Έτσι, μέσα στην τριετία 2012 – 2015 το Κόμμα κατόρθωσε να οργανώσει την κομματική του βάση και να «ωριμάσει» ως Κόμμα Εξουσίας, υιοθετώντας μεικτή στρατηγική λαϊκισμού, μεταυλικής ρητορικής καθώς και υιοθέτησης ρόλου πρωταγωνιστή στον ευρύτερο χώρο της Κεντροαριστεράς (Rorí, 2015). Ιδιαίτερη εντύπωση δε, προκάλεσε το όραμα του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. για συνασπισμό των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων του Ευρωπαϊκού Νότου (π.χ. με το ισπανικό κόμμα Podemos), έναντι της άτυπης «ηγεμονίας» των βορείων κρατών στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ν.Δ. εμφανίστηκε αποδυναμωμένη στην εκλογική αναμέτρηση. Η μεταβολή της ατζέντας της τα τελευταία χρόνια αντιμετωπίστηκε ως δείγμα αστάθειας. Έτσι, η προεκλογική εκστρατεία της Ν.Δ. είχε αμυντικό χαρακτήρα,

καθώς έμφαση δόθηκε αποκλειστικά στο οικονομικό έργο της Κυβέρνησης ενώ παράλληλα βέλη εξαπολύθηκαν κατά το κίνδυνο εκλογής μιας αριστερής Κυβέρνησης. Σε κάθε περίπτωση, παρά την εικόνα των ποσοστών που τελικά εξέλαβε, η Ν.Δ. εμφανίζεται αποδυναμωμένη και με εσωκομματικούς τριγμούς, καθώς ήδη από το προηγούμενο έτος το Κόμμα εμφάνισε κρίση ηγεσίας.

ΕΚΛΟΓΕΣ 9/2015

ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΨΗΦΟΥ ΣΤΗ ΝΔ -1

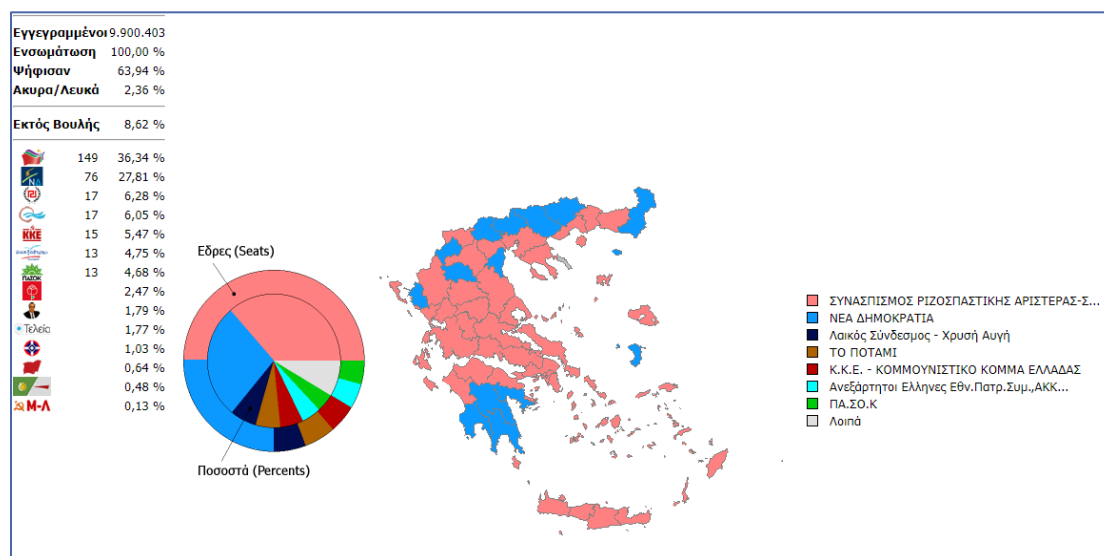
Πηγή: PUBLIC ISSUE - Αθροιστικό αρχείο Προεκλογικών Βαρομέτρων (N = 3.020 άτομα) - Σεπτέμβριος 2015

Δ.1

Διάγραμμα 13 Κοινωνικά χαρακτηριστικά ψήφου της Ν.Δ., Πηγή: PublicIssue

Ιδιαίτερη εντύπωση για τα πολιτικά δεδομένα της χώρας προκαλεί η στάση των ΑΝ.ΕΛ. καθώς αφενός παραμένουν προσδεμένοι στο αντιμνημονιακό άρμα, αφετέρου ωστόσο επιχειρούν άνοιγμα προς το χώρο της Δεξιάς μέσω εθνοκεντρικού λαϊκισμού και ρητορικής. Ακόμη, η προοπτική μιας συνεργασίας με κεντροαριστερό κόμμα αντιμετωπίζεται από το κόμμα ως αναγκαία, ενώ παράλληλα υπόσχεται κατευνασμό του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. σε μια Κυβέρνηση Συνεργασίας. Ωστόσο, παρά την πρωτοτυπία της στάσης των ΑΝ.ΕΛ. τα ποσοστά τους δεν επαληθεύουν τη φιλοδοξία του κόμματος να αναδειχθεί σε ανταγωνιστή της Ν.Δ. στο χώρο της Δεξιάς.

Αναλυτικότερα, αναφορικά με την υπόψιν εκλογική διαδικασία, πρώτο κόμμα ήλθε ο Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς (υποστηριζόμενο από Κόμματα όπως οι Οικολόγοι Πράσινοι) με 36,34% και 149 έδρες, δεύτερο κόμμα η Νέα Δημοκρατία με 27,81% και 76 έδρες, τρίτο κόμμα η Χρυσή Αυγή με 6,28% και 17 έδρες, τέταρτο κόμμα το Ποτάμι με 6,05% και 17 έδρες, πέμπτο κόμμα το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας με 5,47% και 15 έδρες έκτο κόμμα οι Ανεξάρτητοι Έλληνες με 4,75% και 13 έδρες, έβδομο και τελευταίο κόμμα το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα με 4,68% και 13 έδρες. Η κατανομή των εδρών έγινε με το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής.

Διάγραμμα 14 Αποτελέσματα Βουλευτικών Εκλογών 25ης Ιανουαρίου 2015, Πηγή: SingularLogic / ΥΠ.ΕΣ.

Αναλυτικότερα ως προς τις βουλευτικές εκλογές παρατηρείται πως η κύρια αιτία της αποφαιτικής νίκης του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. ήταν κυρίως η επιθυμία αλλαγής κυβερνήσεως, παρά η ιδεολογική ταύτιση με το Κόμμα, κατόπιν ερευνών²³ στα πλαίσια συνεπώς «τακτικής ψήφου». Ακόμη, όπως και σε όλες τις εκλογικές

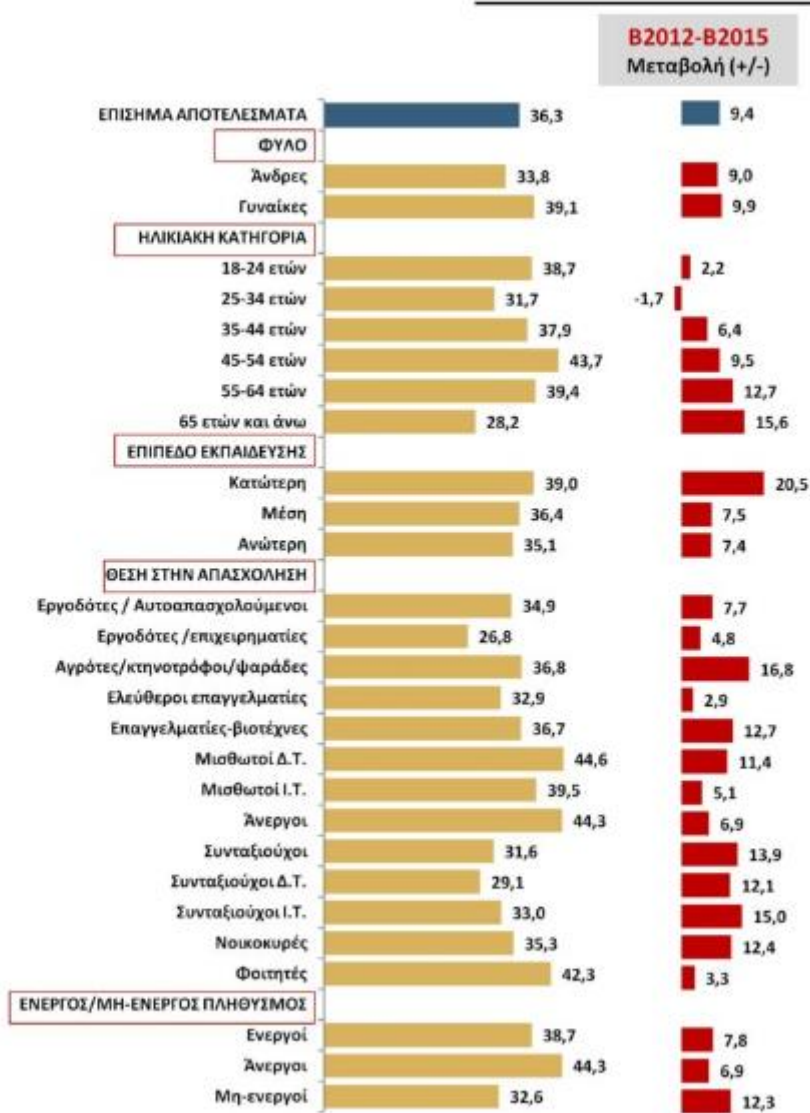
²³ Παρουσιάζονται έρευνες του ΠΑ.ΜΑΚ. και της MetronAnalysis

αναμετρήσεις από το 2009 έπαιξε κομβικό ρόλο η «οικονομική» ψήφος (economic voting) καθώς παρατηρούμε διαρροή ψηφοφόρων της Ν.Δ. προς τον ΣΥ.ΡΙΖ.Α. λόγω επιθυμίας μεταστροφής της οικονομικής πολιτικής (Κωνσταντινίδης, 2015).

Ακόμη, η ευρεία στήριξη των νέων στον ΣΥ.ΡΙΖ.Α. οφείλεται μακροσκοπικά και στην ευρύτερη διάσταση των ιδεών αυτών για το ρόλο του Κράτους. Έτσι, καθώς οι νέοι μεγάλωσαν σε κλίμα Δημοσιονομικής Κρίσης, τείνουν να πιστεύουν πως η ευμάρεια τους κρίνεται από την αναδιανομή της πολιτικής των κρατικών θεσμών, ενώ παράλληλα δεν δείχνουν εμπιστοσύνη προς αυτούς. Παρά το παράδοξο της παραπάνω θεώρησης, αυτή ευσταθεί καθώς ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. κατάφερε με «γοητευτικό» λαϊκισμό (με αρκετές ομοιότητες με τη ρητορική του ΠΑ.ΣΟ.Κ. του 1981) να εφελκύσει τη μεγαλύτερη μερίδα των νέων (Καζάκος, 2016). Έτσι, η προεκλογική στρατηγική του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. είχε ιδιαίτερο αντίκτυπο στους νέους, στους ανέργους καθώς και στον αστικό ιστό καθώς εντός του Προγράμματος του περιλαμβάνονταν: προσλήψεις στο δημόσιο, ευρείες κρατικοποιήσεις, κρατικές επιχορηγήσεις προς τον τομέα των υπηρεσιών, καθώς και αναίρεση των υφιστάμενων περικοπών και μειώσεων. Το παραπάνω αποκτά μείζονα σημασία, λαμβάνοντας υπόψιν το σοβαρό ιστορικό κρατισμού της χώρας μας που συνταυτίζεται με τις ιδεολογικές της παραδόσεις.

Ακόμη, ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. μέσω της ανανεωμένης πολιτικής του ταυτότητας και της επαρκούς του προεκλογικής εκστρατείας κατάφερε να συσπειρώσει την εκλογική του βάση και να την διευρύνει δε σημαντικά. Ενδεικτικά, σε σχέση με τις εκλογές του 2012, 25% των ψηφοφόρων του ΠΑ.ΣΟ.Κ., 32% αυτών της ΔΗΜ.ΑΡ., 20% αυτών του Κ.Κ.Ε., 20% αυτών των ΑΝ.ΕΛ. και 10% αυτών της Χ.Α. ψήφισαν ΣΥ.ΡΙΖ.Α. στις εκλογές του 2015. Επιχειρώντας μιας γενίκευση της εκλογικής συμπεριφοράς, παρατηρείται πως διασπάται η ως τότε «εκλογική κανονικότητα» και σε κάθε εκλογική αναμέτρηση παρατηρείται η ανάδειξη μιας *ad hoc* ψήφου. Έτσι, δόκιμα μπορεί να λεχθεί πως διασπάται πλήρως η σύνδεση ψηφοφόρου - κόμματος (Κοτρωνάκη, 2018).

ΕΚΛΟΓΕΣ 2015 ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΨΗΦΟΥ ΣΤΟΝ ΣΥΡΙΖΑ -1

public issue

Πηγή: PUBLIC ISSUE -Αθροιστικό αρχείο Προεκλογικής Πολιτικής Συγκυρίας (N = 5.039 άτομα) - 11/2014 – 1/2015

Δ.1

Διάγραμμα 15 Κοινωνικά χαρακτηριστικά ψήφου του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. , Πηγή: PublicIssue

2.6. Η Κυβέρνηση ΣΥ.ΡΙΖ.Α. - Δημοψήφισμα

Οι πρώτες μέρες της Κυβέρνησης ΣΥ.ΡΙΖ.Α. χαρακτηρίστηκαν από κινήσεις έντονης πολιτικής σημειολογίας και λαϊκισμού. Ενδεικτικά, η πρώτη επίσκεψη του Αλέξιου Τσίπρα ως ΠΘ, ήταν στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής σε εκδήλωση Μνήμης στους 200 Αντιστασιακούς που εκτελέστηκαν από τα ναζιστικά στρατεύματα κατοχής, ενώ είναι η πρώτη Κυβέρνηση της Γ΄ Ελληνικής Δημοκρατίας που ορκίστηκε με πολιτικό Όρκο. Ακόμη, αναμφισβήτητα κατά τις πρώτες ημέρες του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. κυριάρχησε πνοή αλλαγής, ιδίως λόγω της πολιτικής ανανέωσης που επέφεραν νέα πρόσωπα στους υπουργικούς θώκους.

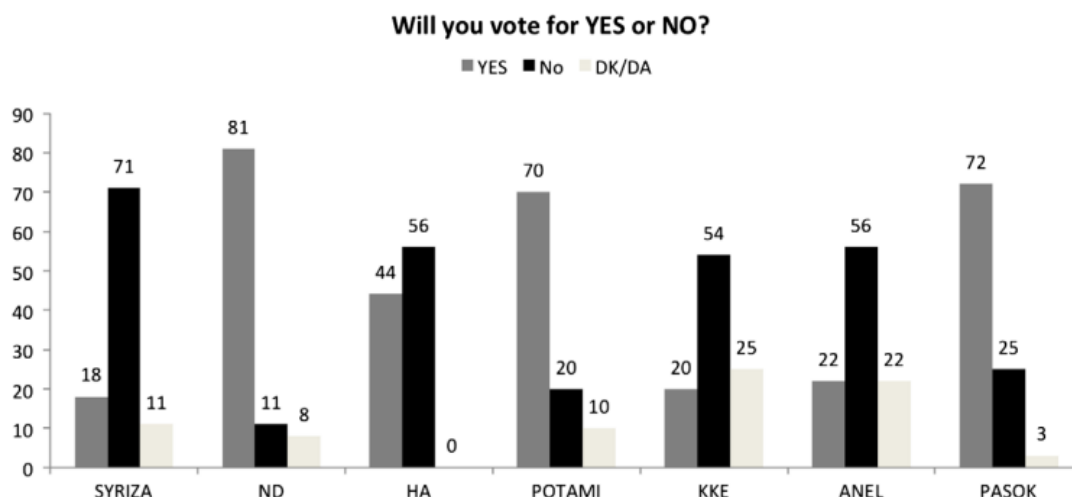
Παρά ταύτα, η πνοή αλλαγής χαιρετίστηκε από την Οικονομία και τους Εταίρους με καχυποψία και πιέσεις για πιστή τήρηση των δημοσιονομικών προγραμμάτων. Η Κυβέρνηση ωστόσο συνέχισε να διατηρήσει μια ισορροπία εσωτερικής ανεξάρτητης πολιτικής και ταυτόχρονης επέκτασης της διαπραγμάτευσης στην Ευρώπη. Έρεισμα αυτής της στρατηγικής ήταν η πεποίθηση πως η Ευρωζώνη δεν θα μπορούσε να διαχειριστεί μια δυνητική έξοδο της Ελλάδος, η οποία θα άνοιγε τον «ασκό του Αιόλου». Ταυτόχρονα, επιχειρήθηκε διπλωματικό άνοιγμα προς τη Ρωσία, την Κίνα και το Ιράν που δεν απέφεραν τα αναμενόμενα οικονομικά οφέλη. Έτσι, οι διαπραγματεύσεις με την Ευρώπη ήταν άκαρπες, παρά τη διαβεβαίωση της Κυβέρνησης προς το λαό, πως η συμφωνία ήταν ante portas.

Έτσι, λίγους μήνες μετά την ανάληψη της εξουσίας, στις 22 Ιουνίου η Κυβέρνηση πρότεινε στους Ευρωπαίους εταίρους την παράταση του προγράμματος, μέσω της λήψης πακέτου μέτρων. Ωστόσο, οι διαπραγματεύσεις ναυάγησαν με απότοκο –προς έκπληξη όλων, ο ΠΘ να συγκαλέσει Δημοψήφισμα βασισμένος στο άρθρο 44/2008 του Συντάγματος, αναφορικά με την ψήφιση ή όχι των δημοσιονομικών μέτρων.

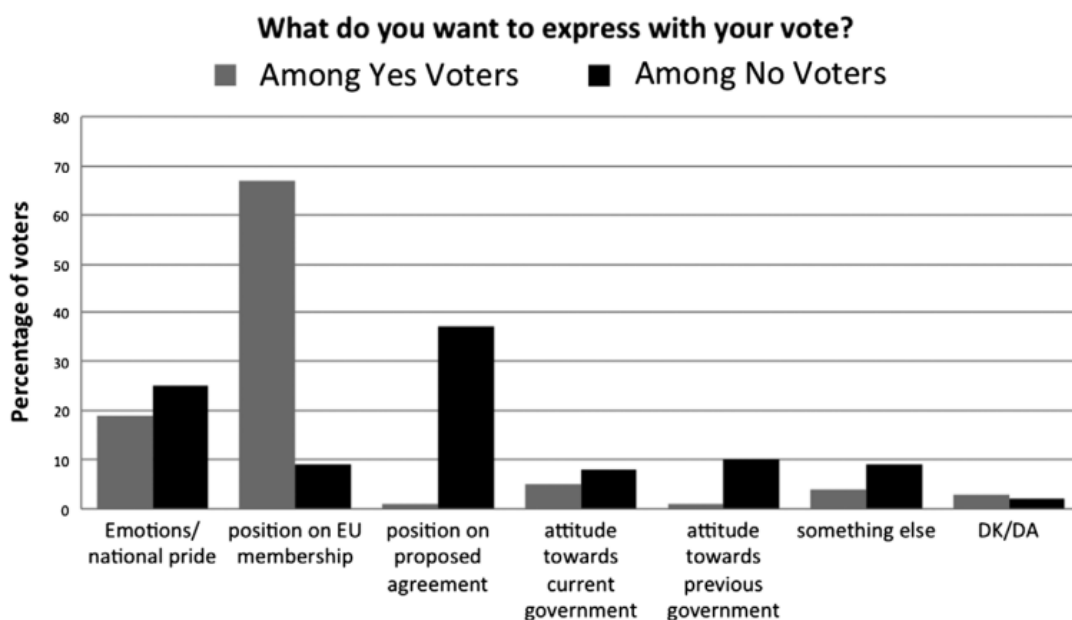
2.6.1. Δημοψήφισμα 5^{ης} Ιουλίου 2015

Το Δημοψήφισμα έφερε πρωτόγνωρο καθεστώς πόλωσης, ακόμα και για τα δεδομένα της Μεταπολίτευσης. Αφενός, οι δυνάμεις του «ΟΧΙ», ήτοι ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. και οι ΑΝ.ΕΛ. έκαναν επίκληση στην εθνική αξιοπρέπεια και ανεξαρτησία, κρίνοντας εν μέσω πόλωσης, λαϊκισμού και συστράτευσης γνωστών προσωπικοτήτων της

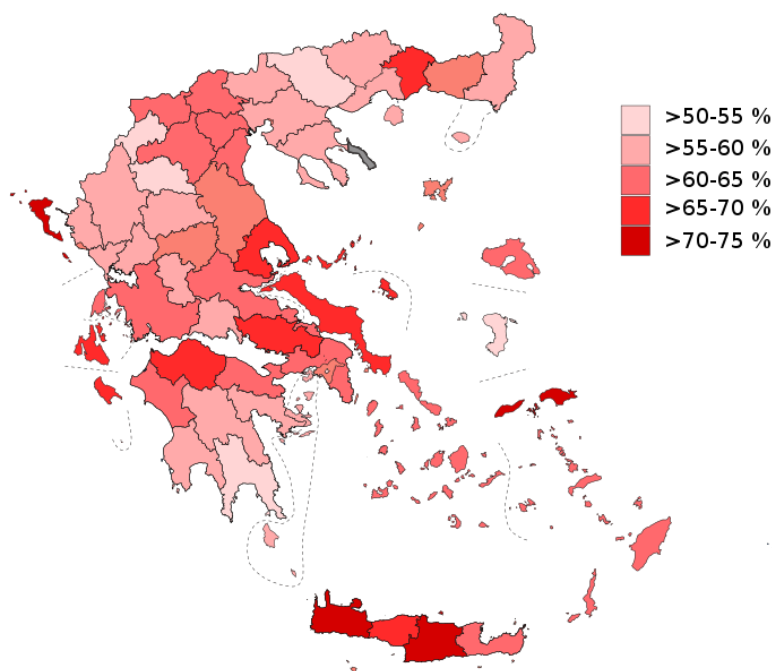
χώρας πως το «ΟΧΙ» δεν αποτελεί άρμα εξόδου της χώρας από την Ευρωζώνη, παρά διαφύλαξης κυριαρχικών δικαιωμάτων και ισχυρό διαπραγματευτικό όπλο. Από την άλλη, τα Κόμματα του «ΝΑΙ» επέμειναν σε υψηλή ρητορική πως η διενέργεια του Δημοψηφίσματος αμφισβητείτον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας και τα κεκτημένα ετών.

Διάγραμμα 16 Ψήφος ΝΑΙ/ΟΧΙ βάσει ψήφου στις Εθνικές Εκλογές 1/2015, Πηγή: Rori (2015)

Διάγραμμα 17 Κίνητρο Ψήφου κατά το Δημοψήφισμα, Πηγή: Rori (2015)

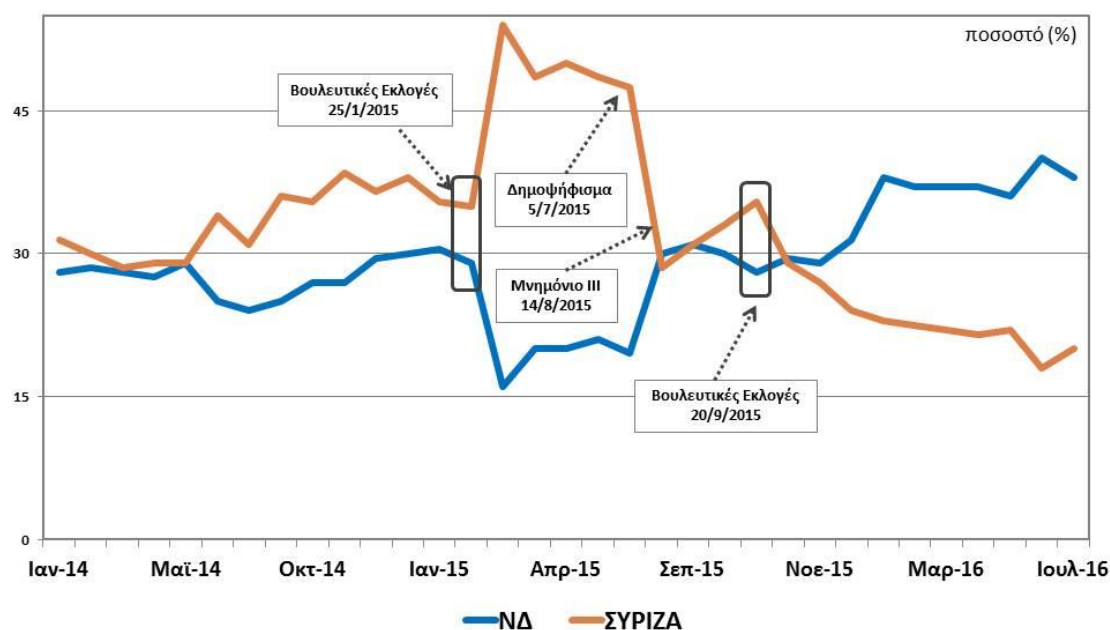
Εικόνα 4 Ποσοστωση του "ΟΧΙ" στο Δημοψήφισμα, ανά τους νομούς της χώρας, Πηγή: Guardian (2015)

Η επικράτηση του «ΟΧΙ» προήλθε από την πεποίθηση πως θα ενισχύσει τη διαπραγμάτευση της χώρας. Παράλληλα, στηρίχτηκε ιδιαίτερα από τους άνεργους και τους νέους ψηφοφόρους (οι οποίοι σε αντίθεση με τις βουλευτικές εκλογές, ψήφισαν μαζικά). Γεωγραφικά, παρατηρείται πως τα αστικά κέντρα ψήφισαν αποφασιστικά υπέρ του «ΟΧΙ». Ωστόσο, κατά την Rogi (2016) ελάχιστες λοιπές διαφορές εντοπίζονται στο Δημοψήφισμα του 2015 αναφορικά με την εκπαίδευση και λοιπές επιμέρους κατηγορίες των ψηφοφόρων, καθώς η επικράτηση του «ΟΧΙ» ήταν αποφασιστική.

Σημείο άξιο μνείας αποτελεί η πολιτική συσπείρωσης των Μ.Μ.Ε. από την παράταξη του «ΝΑΙ», που εφόσον αποτελούνταν από παραδοσιακά Κόμματα Εξουσίας και Κόμματα του Κράτους (Ν.Δ. – ΠΑ.ΣΟ.Κ.) κατάφερε να τα χρησιμοποιήσει έντεχνα ως προεκλογική τακτική. Έτσι, συμπερασματικά, ο χρόνος που αφιερώθηκε υπέρ του «ΝΑΙ» ήταν σημαντικά μεγαλύτερος, με αποτέλεσμα η παραπάνω τακτική –δικαίως- να αποτελέσει αντικείμενο διαμαρτυρίας του ΣΥ.ΡΙΖ.Α.

Η επίδραση των εκλογών του Ιανουαρίου 2015 & του Δημοψηφίσματος της 5^{ης} Ιουλίου 2015, στην εκλογική επιρροή των ΣΥΡΙΖΑ-ΝΔ

Εκτίμηση εκλογικής επιρροής, Ιανουάριος 2014 – Ιούλιος 2016

Πηγή: Public Issue, Πολιτικό Βαρόμετρο, 2014-2016

Διάγραμμα 18 Επίδραση Εκλογών 2015 και Δημοψηφίσματος στην εκλογική επιρροή ΣΥΡΙΖΑ - ΝΔ (Πηγή: PublicIssue)

Η επόμενη μέρα του Δημοψηφίσματος επέφερε σημαντική σειρά εξελίξεων. Παρ' ότι θεωρήθηκε προσωπική νίκη του ΠΘ με πολλές επεκτάσεις, παράλληλα το ενδεχόμενο ενός «Grexit» φαινόταν εξαιρετικά πιθανό. Η στρατηγική που ακολούθησε ο ΠΘ ήταν αντικρουόμενη με την –ως τότε– πορεία της Κυβέρνησης. Έτσι, μετά από σειρά εσωτερικών αλλαγών (ενδεικτικά απομακρύνθηκε ο Υπουργός Οικονομικών Γιάννης Βαρουφάκης), η Κυβέρνηση συνέχισε μακρές διαπραγματεύσεις με τους Εταίρους, με τους οποίους εν τέλει υπέγραψε το 3^ο Μνημόνιο Δημοσιονομικής Υποστήριξης από τους Ευρωπαίους Εταίρους και το Δ.Ν.Τ..

Αυτεξήγητα, η παραπάνω μεταστροφή του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. έγινε δεκτή με ευρύτατη κοινωνική δυσαρέσκεια και εσωκομματικούς τριγμούς. Έτσι, κατόπιν ευρύτατης εσωκομματικής και διακομματικής αντιπαράθεσης, ο ΠΘ αποφάσισε την παραίτηση της Κυβέρνησης και προκηρύχθηκαν εκ νέου εκλογές στις 20 Σεπτεμβρίου, ενώ Υπηρεσιακή ΠΘ ανέλαβε η Βασιλική Θάναυ.

2.6.2. Εκλογές 20^{ης} Σεπτεμβρίου 2015

Οι εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015 έγιναν υπό καθεστώς σημαντικής πολιτικής πόλωσης. Καταρχάς, πρέπει να αναφερθεί πως ομάδα 25 βουλευτών του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. απομακρύνθηκαν αυτοβούλως από την Κοινοβουλευτική Ομάδα, σχηματίζοντας τη Λαϊκή Ενότητα (εφεξής ΛΑ.Ε.). Συνεπώς, η προεκλογική εκστρατεία του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. ήταν αρκετά προσωποποιημένη και πολωμένη (Rogi, 2016). Το Κόμμα επιχείρησε να εκμεταλλευτεί την άβουλη στάση των λοιπών κομμάτων μέσω της προβολής της αμείλικτης στάσης της Κυβέρνησης κατά τις διαπραγματεύσεις και της διάστασης αναγκαιότητας του 3^{ου} Μνημονίου, ενώ ταυτόχρονα δόθηκε έμφαση στην πάταξη της διαφθοράς, καθώς και σε προγράμματα στήριξη των ασθενέστερων τάξεων σε κλίμα αλληλεγγύης. Έτσι, πάλι κύριος άξονας της προεκλογικής εκστρατείας ήταν η ριζική ανανέωση του πολιτικού τοπίου σε συνάρτηση με τη συνέχιση των δεσμεύσεων του Φεβρουαρίου 2015.

Στον αντίποδα, επιτομή της προεκλογικής εκστρατείας των κομμάτων της Αντιπολίτευσης, ήταν η μετάπτωση της ρητορικής του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. από αυτήν της άρνησης των Μνημονίων σε αυτήν της υπογραφής ενός νέου. Ιδιαίτερα η ΛΑ.Ε. κατηγόρησε τον ΣΥ.ΡΙΖ.Α. ως «προδοτικό» Κόμμα που αθέτησε τις δεσμεύσεις και την ιδεολογία του, σε ένα παιχνίδι αιχμών και πόλωσης ώστε να κερδίσει το χώρο της Κεντροαριστεράς, ενώ παράλληλα εμφανίζει σημαντικά στοιχεία λαϊκισμού.

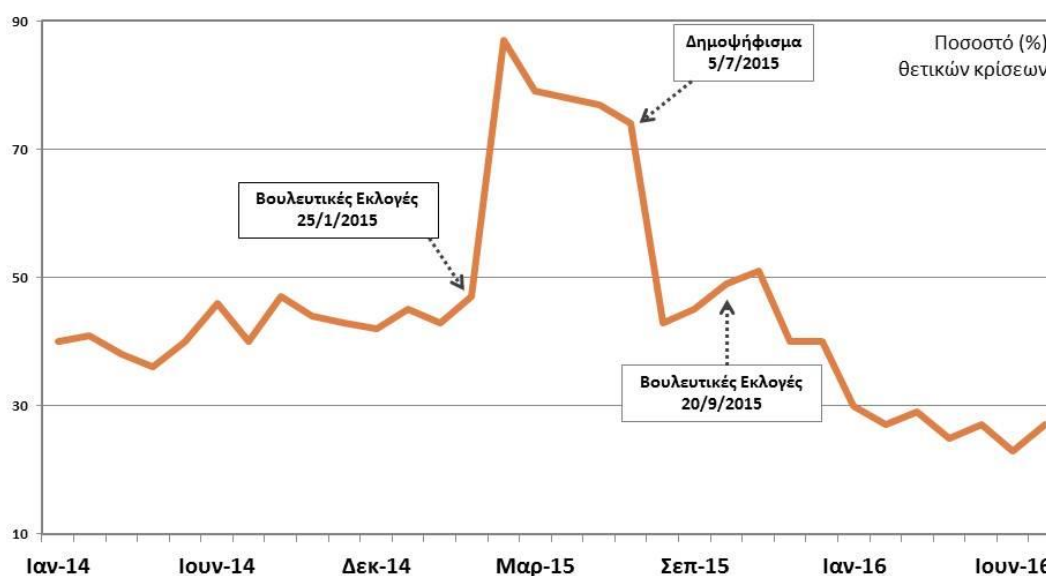
Η παραίτηση του Σαμαρά από τη θέση του Προέδρου της Ν.Δ. την επόμενη του Δημοψηφίσματος και η διαδοχή από τον Μεϊμαράκη, κατόρθωσε εν μέρει να συσπειρώσει τμήμα των παραδοσιακών ψηφοφόρων του Κόμματος. Η προεκλογική εκστρατεία της Ν.Δ. επικεντρώθηκε σε ρητορική διαφύλαξη της σταθερότητας καθώς και της θέσης της χώρας εντός των Ευρωπαϊκών Θεσμών, προφανώς εστιάζοντας εκλογικά στους ψηφοφόρους του «ΝΑΙ».

Αλλαγή ηγεσίας σημειώθηκε και στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. όπου η ανάληψη ηγεσίας από τη Φώφη Γεννηματά, ανανέωσε το Κόμμα το οποίο άφησε –προεκλογικά τουλάχιστον- προοπτικές συνεργασίες. Παρά ταύτα, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. γνωρίζοντας τη δεινή θέση στην οποία είχε περιέλθει μετατράπηκε σε θεσιθηρικό κόμμα, υιοθετώντας μετριοπαθείς θέσεις και ρητορική.

Αντίστοιχα, το ΠΟΤΑΜΙ βλέποντας τα ποσοστά του να περιορίζονται επιδίωξε την προοπτική συνεργασίας με λοιπά κόμματα της κεντροαριστεράς,

περιορίζοντας τη λογική της ανεξαρτησίας μιας κομματικής «νομενκλατούρας». Παραπλήσια συντηρητική στάση κράτησε και η ΔΗ.ΜΑΡ. Παρατηρούνται συνεπώς αναιμικές κινήσεις στο χώρο της Κεντροαριστεράς, που άφησαν τον απαραίτητο χώρο στον ΣΥ.ΡΙΖ.Α. να εφαρμόσει πολυσυλλεκτική ψηφοθηρική στρατηγική και να κυριαρχήσει πλέον εμφαντικά στον πολιτικό χώρο αυτό.

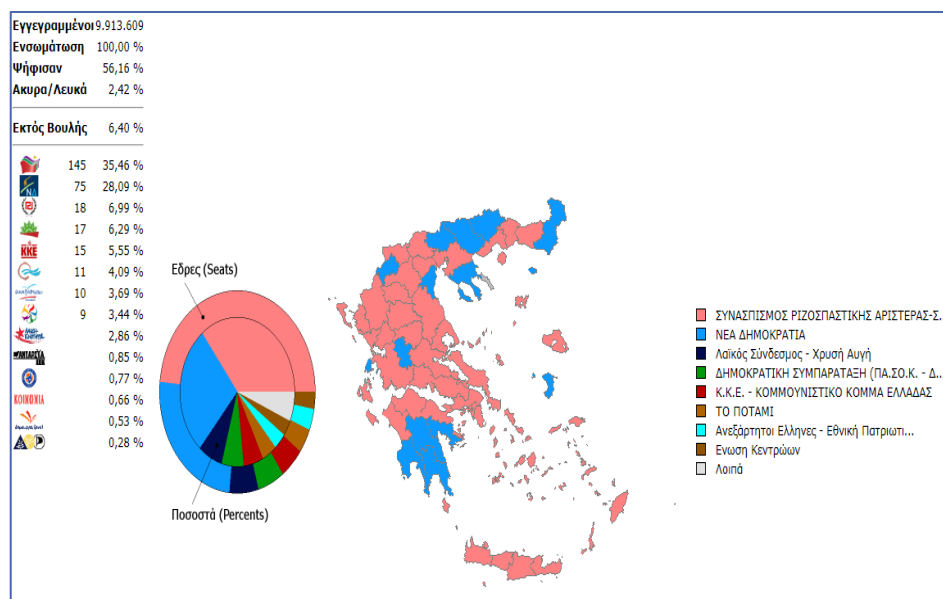
Η επίδραση του Δημοψηφίσματος στη δημοτικότητα του Αλέξη Τσίπρα Ιανουάριος 2014 – Ιούλιος 2016

Πηγή: Public Issue, Πολιτικό Βαρόμετρο, 2014-2016

Διάγραμμα 19 Επίδραση Δημοψηφίσματος στη δημοτικότητα του ΠΘ, Πηγή: PublicIssue

Τα αποτελέσματα της εκλογικής αναμέτρησης, θεωρούνται εν μέρει αναμενόμενα λόγω του πολιτικού κλίματος των ημερών. Πρώτο κόμμα ήλθε ο Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς με 35,46% και 145 έδρες, με δεύτερο κόμμα η Νέα Δημοκρατία με 28,10% και 75 έδρες, τρίτο κόμμα η Χρυσή Αυγή με 6,99% και 18 έδρες, τέταρτο κόμμα η Δημοκρατική Συμπαράταξη με 6,28% και 17 έδρες, πέμπτο κόμμα το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας με 5,55% και 15 έδρες, έκτο κόμμα το Ποτάμι με 4,09% και 11 έδρες, έβδομο κόμμα οι Ανεξάρτητοι Έλληνες με 3,69% και 10 έδρες, όγδοο και τελευταίο κόμμα η Ένωση Κεντρώων με 3,44% και 9 έδρες. Η κατανομή των εδρών έγινε με το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής. Η αποχή άγγιξε το 43,43% των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων και είναι η μεγαλύτερη που σημειώθηκε ποτέ σε βουλευτικές εκλογές στην Ιστορία του Νεοελληνικού Κράτους.

Διάγραμμα 20 Αποτελέσματα βουλευτικών εκλογών Σεπ 2015, Πηγή: SingularLogic/ ΥΠ.ΕΣ.

Προκύπτουν εν κατακλείδι, τα εξής συμπεράσματα από την εκλογική αναμέτρηση του Σεπτεμβρίου 2015:

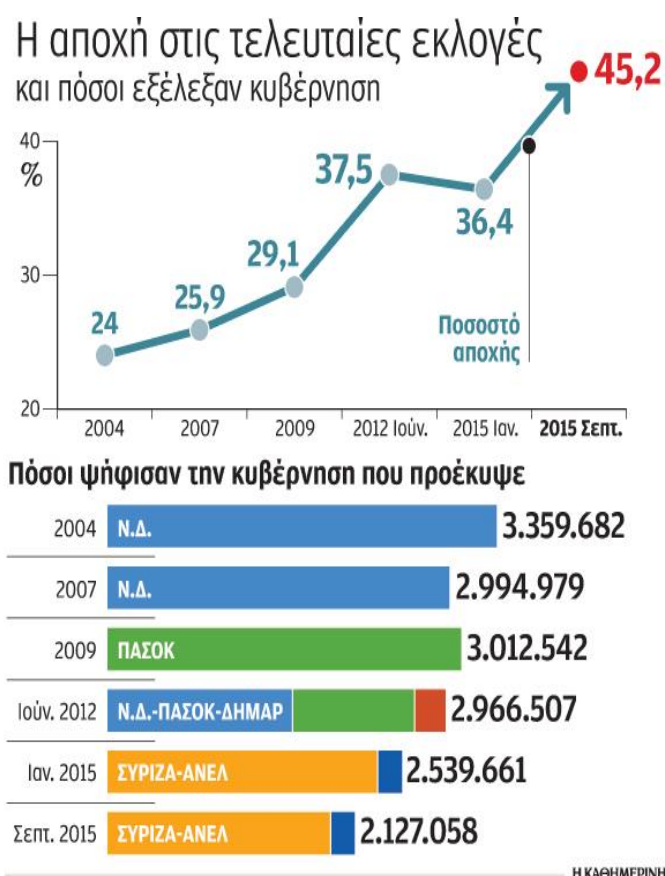
- + Καταρχάς, ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. κατάφερε έντεχνα να εδραιωθεί ως Κόμμα Εξουσίας στο μεσοδιάστημα 2012 – 2015. Αυτό επαληθεύεται στατιστικά μεσώ της αύξησης του ηλικιακού Μ.Ο. των ψηφοφόρων του, αγγίζοντας πρωτοφανή ποσοστά στους ηλικιωμένους και τα νοικοκυριά (ενδεικτικά 43% το Σεπτέμβρη 2015 έναντι 23% του 2012). Ωστόσο, είχε σημαντικές διαρροές προς τη Ν.Δ. από τα αστικά στρώματα, γεγονός που ερμηνεύεται από τη δυναμική του Δημοψηφίσματος και των CapitalControls (Σακελλαρόπουλος, 2019).²⁴²⁵ Έτσι, η διαφοροποίηση στην απήχηση του Κόμματος οδήγησε και στην εν μέρει άμβλυνση τόσο του ριζοσπαστικού του λόγου, όσο και των ριζοσπαστικών του συνιστωσών.
- + Παρατηρείται τρομερή αύξηση της αποχής σε λαϊκές αστικές περιοχές (Κερατσίνι, Αιγάλεω, Νίκαια κοκ). Η αποχή αυτή εξηγείται από την απογοήτευση των πρότερων ψηφοφόρων του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. από την καταναγκαστική του μεταστροφή προς το μνημονιακό άρμα, όσο και από την αδυναμία των λοιπών κομμάτων της Κεντροαριστεράς να πείσουν τους ψηφοφόρους ως προς την στρατηγική τους.

²⁴Τα ποσοστά προέρχονται από έρευνα της PublicIssue (2015)

²⁵ Ως CapitalControls(Κεφαλαιακοί Έλεγχοι) αναφέρονται οι περιορισμοί ρευστότητας που επιβλήθηκαν στην ελληνική οικονομία ως προς τις αναλήψεις και τα τραπεζικά εμβάσματα στις 28 Ιουνίου από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, λόγω της αδυναμίας της Κυβέρνησης να έρθει σε συμφωνία με τους δανειστές της.

- ✚ Τέλος, οι εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, ενώ δύνανται να χαρακτηριστούν ως «κρίσιμες» επέφεραν μια παθητικοποίηση του εκλογικού κοινού. Αποτέλεσε δε κοινή τακτική των ψηφοφόρων η τακτική ψήφος (tactical voting) (Σακελλαρόπουλος, 2019).

Ιδιαίτερα ενδεικτικός του πολιτικού κλίματος της 20^{ης} Σεπτεμβρίου, είναι ο Πίνακας που ακολουθεί, όπου φαίνεται η αδιαφιλονίκητη προτίμηση των ψηφοφόρων στο πρόσωπο του Τσίπρα, έναντι των πολιτικών του αντιπάλων, ενώ επιπρόσθετα είναι φανερό πως το πολιτικό επίκεντρο των εκλογών παραμένει ανάμεσα στο δίπολο της ευρωπαϊκής πορείας – απόρριψης των μνημονιακών δεσμεύσεων.

Διάγραμμα 21 Ποσοστιαία πορεία αποχής σε βουλευτικές εκλογές 2009 - 2015, Πηγή: Καθημερινή (2015)

Πίνακας 3 Κίνητρα ψήφου κατά τις εκλογές Σεπτεμβρίου 2015, Πηγή: MetronAnalysis (2015)

	Support the country staying in the Eurozone	Disapprove of the new bailout agreement	Choose the Prime Minister	Support the party I like
GENERAL SAMPLE	36	15	23	26
SYRIZA	27.3	21	66.5	30.6
ND	45.6	6.9	23	25.6
HA	1.5	18.2	2.4	6.8
PASOK-DIMAR	9.2	1.3	1.7	9.1
KKE	0.6	15.2	1.3	12.7
POTAMI	8.4	1.8	0.9	3.4
ANEL	2.5	3	2.1	3.7
EK	3.2	6.3	0.7	4.2
LAE	0.4	15.6	0.6	1
OTHER	1.3	10.8	0.7	2.9

Κεφάλαιο 3^ο- Παρατηρήσεις / Συμπεράσματα

3.1. Η περίπτωση της Χρυσής Αυγής - Σύνδεση Δημοσιονομικής και Δημοκρατικής Κρίσης

Η ιστορική εμπειρία διδάσκει πως, υπό ορισμένες συνθήκες, παρατεταμένη οικονομική ύφεση και συνθήκες Δημοσιονομικής Κρίσης, μπορούν να υπονομεύσουν την ίδια τη Δημοκρατία και να σταθούν ως γενεσιουργά αίτια στροφής προς τον Αυταρχισμό και τον Εξτρεμισμό (Γεωργιάδου, 2008). Για παράδειγμα, οι εύθραυστες ευρωπαϊκές δημοκρατίες του Μεσοπολέμου καθώς και η μεταπολεμική περίπτωση της Αργεντινής²⁶, (Ponticelli&Voth, 2011) επεξηγούν τη συσχέτιση της ύφεσης με την κοινωνική αναταραχή και εκτροχίασή καθώς και την πολιτική αιτιολόγηση βίας. Ωστόσο, η ίδια η ικανότητα των δημοκρατικών θεσμών είναι αυτή που τελικά ανανεώνει και παράγει κοινωνικούς συμβιβασμούς που αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις και την αστάθεια (DisPasquale– Glaeser, 1998). Μεγαλύτερος καταλύτης και σημείο αναφοράς στη συσχέτιση της Δημοσιονομικής και Δημοκρατικής Κρίσης είναι η περίπτωση της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, όπου η ανεργία και η βιομηχανική καθίζηση συντέλεσαν τα μέγιστα στην άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία.

Έτσι, στην περίοδο μελέτης της παρούσας εργασίας, ιδιαίτερη ανησυχία σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο προκάλεσε η σταθερή αύξηση των ποσοστών της Χ.Α., ιδιαίτερα στις Εθνικές Εκλογές του 2012, έως και το Φθινόπωρο του 2013, όπου η Κυβέρνηση αντέδρασε με αποφασιστικότητα σε εγκληματικές ενέργειες μελών της. Η Χ.Α. εν συντομία αποτέλεσε ένα ιδιαίτερο κακέκτυπο του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού. Απουσίαζε το χαρακτηριστικό της οργάνωσης ή της χαρισματικής ηγεσίας, και εν γένει παρά την ακραία ρητορική μίσους στηρίχτηκε περισσότερο σε τακτικές λαϊκισμού και προσαρμοσμένης συναίνεσης, παρά φασιστικές (Καζάκος, 2016). Παραταύτα, με ωμή ρητορική και λαϊκισμό κατάφερε να εφελκύσει στις εκλογικές της τάξης μερίδα νέων ψηφοφόρων, ιδίως χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου καθώς και αρκετούς μεσήλικες ψηφοφόρους ιδίως σε αστικά κέντρα / διαμερίσματα με αυξημένο αριθμό μεταναστών καθώς και στην επαρχία (Χασαπόπουλος, 2011).

²⁶Κατόπιν της χρεωκοπίας ο Πρόεδρος της χώρας de laRúa, φυγαδεύτηκε και η χώρα κηρύχθηκε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης λόγω εκτεταμένων ταραχών.

Σε κάθε περίπτωση, η σκληρή αντίδραση της Κυβέρνησης και του ευρύτερου δημοκρατικού χώρου, ιδίως μετά τη δολοφονία του Π. Φύσσα, επιστράτευσε το νομικό και ηθικό οπλοστάσιο της Δημοκρατίας με καίριες κινήσεις, όπως η άρση της βουλευτικής ασυλίας, η προφυλάκιση των ηγετών αυτής καθώς και η διακοπή της κρατικής χρηματοδότησης (Καζάκος, 2016).

Η ερώτηση ωστόσο που πηγαία γεννάται είναι αν ο πολιτικός «εξοβελισμός» της Χ.Α. συνεπάγεται αυτόματα και την εξαφάνιση των αντιδημοκρατικών κομμάτων από την κομματική ή μη λειτουργία της χώρας. Η απάντηση σε ένα τέτοιο ερώτημα δεν δύναται να είναι αποφαιτική, ωστόσο είναι ιδιαίτερα ελπιδοφόρα η αντοχή του δημοκρατικού πολιτεύματος και σταθερότητας της Ελλάδας όπως αποδείχθηκε. Σε κάθε περίπτωση, κάθε άλλο παρά απίθανη, είναι η εμφάνιση ενός νέου αντιδημοκρατικού κινήματος στον εκλογικό ή κοινωνικό χάρτη, ιδίως σε εποχή κρίσης, ύφεσης και αναταραχών. Είναι ξεκάθαρο πως ο πολιτικός «μανιχαϊσμός»²⁷ σε συνάρτηση με την απλοϊκή θεώρηση της συνωμοσίας κατά της Ελλάδας, καθώς και η στράτευση των μύθων της κοινωνικής παρακμής και εθνικής παλιγγενεσίας αποτελεί πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη και συσπείρωση παραπλήσιων κομμάτων. Έτσι, είναι αναμενόμενη η εργαλειοποίηση της παραπάνω θεώρησης, ιδίως αν λάβει κανείς υπόψιν την μερική ιδεολογική συνέχεια περιοχών με τάση προς το συντηρητισμό, όπως λόγου χάριν η Λακωνία. Έτσι, ενδεικτική είναι η πορεία του Κόμματος «Έλληνες για την Πατρίδα» του έγκλειστου και καταδικασμένου Κασιδιάρη²⁸, που σε πρόσφατες δημοσκοπήσεις (Σεπτέμβριος 2022, MRB–Pulse) φαίνεται να προσεγγίζει την είσοδο στο κοινοβούλιο με ποσοστά 2 – 2.5%.

3.2. Ανακατατάξεις στον ελληνικό κομματικό χάρτη – Κινητικότητα πολιτικών προσώπων

Όπως παρατηρήθηκε στο 2^ο Κεφάλαιο του παρόντος πονήματος, οι εκλογές του 2009 θεωρούνται το «Κύκνειο Άσμα» του παραδοσιακού Δικομματισμού της περιόδου της Μεταπολίτευσης. Η άνοιξη ωστόσο του 2010 άνοιξε τον ασκό του

²⁷ Ως «μανιχαϊσμός» λαμβάνεται η θεώρηση του δυϊσμού «καλού και κακού», ηθικής και μη, στη θεώρηση του κόσμου. Αποτελεί πολιτική τακτική λαϊκισμού καθώς χειραγωγεί το εκλογικό σώμα γεννώντας ψευδοδιλήματα.

²⁸ Ο πρώην βουλευτής της Χ.Α. καταδικάστηκε πρωτόδικα σε κάθειρξη 13,5 ετών για τη διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης.

Αιόλου για την ανάπτυξη φυγόκεντρων δυνάμεων στο εσωτερικό των κομμάτων εξουσίας. Παρακάτω, επιχειρείται η καταγραφή και αξιολόγηση των ανακατατάξεων που προήλθαν στον ελληνικό κομματικό χάρτη, ενώ καταγράφεται η κινητικότητα κύριων πολιτικών προσώπων.

3.2.1. «Από – Πασοκοποίηση»

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση στο ελληνικό κομματικό σύστημα. Χωρίς υπερβολές ή κομματικό χρωματισμό της γράφουσας, κατόρθωσε κατά τα πρώτα χρόνια της περιόδου της Μεταπολίτευσης να λατρευτεί από τους εκλογείς, ενώ ο νεολογισμός «pasokifisation»²⁹ χρησιμοποιείται ευρέως αναφορικά με τη Σοσιαλδημοκρατία, δείχνοντας την ιδιαιτερότητα και εύρος της επήρειας του Κόμματος. Παρά ταύτα, η ραγδαία από – νομιμοποίηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. από το 2012 και έπειτα, συνεπάγεται την υφαρπαγή του ρόλου του από το ΣΥ.ΡΙΖ.Α. ως κύριο Κεντροαριστερό φορέα.

Καταρχάς, η εκλογική κατάρρευση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν ήρθε «εν μία νυκτί». Αντίθετα, παραβλέποντας κανείς τη στερεοτυπική ωραιοποίηση που προέκυψε από τη χαρισματική ηγεσία του Κ. Παπανδρέου και της συνύπαρξης ισχυρής ηγεσίας και ενός οργανωμένου κομματικού κινήματος (Τάσσης, 2008) βλέπουμε πως η ίδια του η εκλογική λειτουργία επαφιόταν στο εξής τρίπτυχο:

- ✚ Αντιδεξιό επιχείρημα,
- ✚ Συμμαχικό κάλεσμα προς τους κόλπους της Κεντροαριστεράς,
- ✚ Κυβερνητική αυτοδυναμία.
- ✚ Κοινωνική συμμαχία μικροαστικών / μεσαίων / μισθωτών.

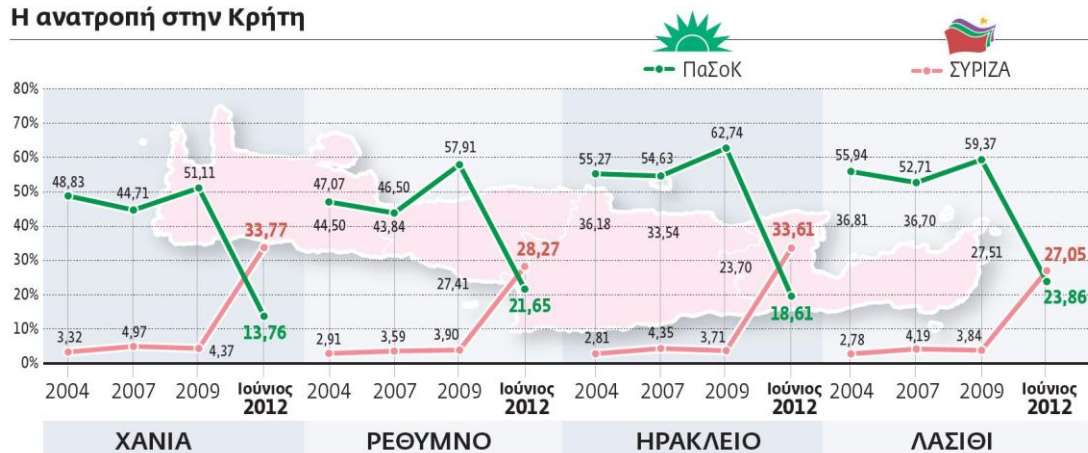
Ωστόσο, η ίδια η πορεία του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στον 21^ο αιώνα αναίρεσε την ίδια τη σύσταση της εκλογικής του ταυτότητας που προκάλεσε την από – νομιμοποίηση του από τους εκλογείς. Έτσι, αφενός η στρατηγική του Κόμματος αποξένωσε την κομματική ελίτ από την κομματική βάση (Ελευθερίου – Τάσσης, 2022), αφετέρου εγκαταλείπει την επιδίωξη κυβερνητικής αυτονομίας, προσπαθώντας –αδέξια κατά τη γνώμη της γράφουσας και χωρίς συνταύτιση κομματικών στρατηγικών- να λειτουργήσει ως Κόμμα – Ομπρέλα του ευρύτερου χώρου της Κεντροαριστεράς προς την κατεύθυνση της δημιουργίας κομματικών συνασπισμών.

²⁹Η εκλογική κατάρρευση ενός σοσιαλδημοκρατικού κόμματος υπέρ ενός κόμματος – διεκδικητή από τη ριζοσπαστική αριστερά (Doran, 2015).

Ακόμη, λησμονήθηκε η ιδιαίτερα έντεχνη στρατηγική προσαρμογής που το ΠΑ.ΣΟ.Κ. διατηρούσε την πρώτη τριαντακονταετία του πολιτικού του βίου. Παρά το ταξίδι του από Πολυσυλλεκτικό κόμμα σε Κόμμα Εξουσίας και εν συνεχεία σε Κόμμα του Κράτους με σημαντικά πολιτικά απότοκα, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. φαίνεται πλέον εξαιρετικά γερασμένο. Έτσι, αδυνατεί να εμποδώσει τη διαιρετική τομή «Μνημόνιο ή όχι» και επιμένει στην υπέρβαση της πολιτικής του παράδοσης και στην προσήλωση του στο χώρο του Κέντρου. Ακόμη, η διάλυση της οργανωτικής αυτοτέλειας από τη Φ. Γεννηματά που ανέλαβε το κομματικό χρίσμα μετά τον Ε. Βενιζέλο, λειτούργησε εμπυρευματικά, καθώς παρά την εκλογική καθίζηση το ΠΑ.ΣΟ.Κ. παρέμενε ένα ιδιαίτερο ισχυρά εδραιωμένο κόμμα στον ελληνικό πολιτικό χώρο.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν επιχείρησε συνεπώς οργανωμένα να επιστρέψει στην κοινωνία και να αξιοποιήσει εσωκομματικά μεθόδους άμεσης δημοκρατίας. Έτσι, μετατράπηκε σύντομα σε «υδροκεφαλική» οργάνωση (Ελευθερίου – Τάσσης, 2022), η οποία είχε σημαντική διασπορά θέσεων και διαύλων, χωρίς κεντρική στρατηγική. Τελικώς, κρίνεται πως έχει απομακρυνθεί από τα βάρη της σοσιαλδημοκρατικής του ταυτότητας, διαδεχόμενο ολοκληρωτικά από τον ΣΥ.ΡΙΖ.Α., ενώ πλέον διατηρεί θεσιθηρική θέση στο ελληνικό κοινοβούλιο (Κουστένης, 2019).

Η ανατροπή στην Κρήτη

Διάγραμμα 22 Πρόθεση ψήφου στην Περιφέρεια Κρήτης 2004 - 2012 (Πηγή: ΤΟ ΒΗΜΑ)

Ενδεικτική της παραπάνω κατάστασης είναι το διάγραμμα – «μελέτη περίπτωσης» της Περιφέρειας Κρήτης, που παραδοσιακά θεωρούνταν ένα από τα μεγαλύτερα «Κάστρα» και εκλογικά ερείσματα του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Παρατηρείται ξεκάθαρα πως κατόπιν των εκλογών 2009 τα ποσοστά του κόμματος και στους 4 νομούς παρουσιάζουν τρομακτική καθίζηση, ενώ αντίστοιχα τα ποσοστά του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. αυξάνονται με εκθετικό ρυθμό.

3.2.2. Κινητικότητα πολιτικών προσώπων

Παράλληλα, ο σημαντικός πολιτικός κλυδωνισμός των ετών 2009 – 2015 επέφερε σημαντική κινητικότητα πολιτικών προσώπων, ακόμα και ανάμεσα σε πολιτικούς χώρους, εξ ορισμού αντιδιαμετρικούς ιδεολογικά.

Η έντονη κινητικότητα ξεκίνησε με την Κυβέρνηση ΠΑ.ΣΟ.Κ. η οποία είδε την κοινοβουλευτική της δύναμη να μειώνεται από 160 σε 129 βουλευτές ως το 2012, είτε λόγω διαγραφών, είτε απόφασης ανεξαρτητοποίησης αυτών. Έτσι, είχαμε μετακινήσεις σε νέα εκλογικά σχήματα ή ιδρύθηκαν νέα. Παράδειγμα της πρώτης αυτής κινητικότητας, ήταν η ίδρυση της «Κοινωνικής Συμμαχίας» από την Λ. Κατσέλη και τον Χ. Καστανίδα, ενώ στη συνέχεια κατόπιν των διπλών εκλογών του 2012, αποσχίστηκαν και λοιπά προβεβλημένα στελέχη ιδρύοντας ενδεικτικά τη «Νέα Ελλάδα, Δυναμική Ελλάδα, Δίκτυο» κοκ.

Ακόμη, διαρροές και κινητικότητα παρατηρήθηκε και στη Νέα Δημοκρατία, όπου διαγράφηκε από τη Ν.Δ. η Ντόρα Μπακογιάννη ενδεικτικά, κατόπιν της ψήφισης του Πρώτου Μνημονίου. Έτσι, καταρχήν ίδρυσε τη «Δημοκρατική Συμμαχία» (Κεντροδεξιό κόμμα με φιλελεύθερη ατζέντα), ωστόσο επανήλθε στη Ν.Δ. μετά τις εκλογές του 2012. Ιδιαίτερα ωστόσο κατόπιν της ψήφισης του Δεύτερου Μνημονίου και της μαζικής απόρριψης της οικονομικής πολιτικής, αρκετά στελέχη της Ν.Δ. κινήθηκαν προς άλλες κατευθύνσεις. Ενδεικτικά, οι ΑΝ.ΕΛ. του Π. Καμμένου κατόρθωσαν να εφελκύσουν σημαντικό τμήμα των δεξιών ψηφοφόρων, ωστόσο δεν σταθεροποιήθηκαν ως Κόμμα μακροπρόθεσμα.

Από την άλλη ωστόσο, η Ν.Δ. ενισχύθηκε με καιρία στελέχη του ΛΑ.Ο.Σ. όπως τον Α. Γεωργιάδη, Α. Πλεύρη και Βελόπουλο Κ. που έχαιραν εκλογικής προτίμησης και κατάφεραν να προσδώσουν δυναμική στο κόμμα. Έτσι, το ΛΑ.Ο.Σ. εν τέλει εκτοπίστηκε ως Κόμμα λόγω της κινητικότητας αυτής και της ταυτόχρονης ύπαρξης ΑΝ.ΕΛ. και Χ.Α. στα δεξιά του κομματικού άξονα.

Τέλος, από την κινητικότητα αυτή δεν εξαιρείται και ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. από τον οποίο αποχώρησε το 2010 μερίδα υπό τον Φ. Κουβέλη που ίδρυσαν τη Δημοκρατική Αριστερά και λοιπά στελέχη της Αριστεράς που προέβησαν στην ίδρυση του Σχεδίου Β. Εν γένει, λέγεται πως ολόκληρο το πολιτικό πεδίο μετατράπηκε σε κινούμενη άμμο, ενώ αυτή η κινητικότητα είχε και κοινωνικό ίχνος, καθώς «οι διαφοροποιήσεις

της ελληνικής κοινωνίας, είναι περισσότερες από τις κοινοβουλευτικές» (Καζάκος, 2016).

Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί πως η κινητικότητα αυτή είναι εν μέρει παράδοξη και έχει ιδιαίτερη δυναμική, διότι παρά τις καίριες πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις, οι πολιτικοί θεσμοί της χώρας δεν ευνοούσαν τη πολυδιάσταση. Ενδεικτικά, όπως αναφέρθηκε και στο 2^ο Κεφάλαιο, το εκλογικό σύστημα ευνοούσε ιδιαίτερα το πρώτο κόμμα. Επιπρόσθετα, τα Μ.Μ.Ε. στήριζαν ιδιαίτερα τα Κόμματα Εξουσίας, καθότι είναι κομματική τακτική στην Ελλάδα η συσχέτιση με τον Τύπο και τα λοιπά μέσα, σε βάρος της πολυφωνίας. Ακόμη, η κείμενη νομοθεσία για τη χρηματοδότηση προικοδοτούσε τα μείζονα κόμματα με σημαντικούς πόρους, ενώ παράλληλα υπήρχε πλειάδα υπόγειων συναλλαγών στήριξης της κομματικής λειτουργίας. Ακόμη, τροπολογίες της τελευταίας στιγμής σε νομοσχέδια φανερώνουν ipsosfactoτην συνέχιση της λειτουργίας του πελατειακού κράτους. Είναι λοιπόν ενδεικτική η εκρηκτικότητα που γεννήθηκε στο πολιτικό πεδίο, που κατάφερε να προκαλέσει ανασύνταξη των πολιτικών δυνάμεων, παρά τις παραπάνω συνθήκες.

Ενδοκομματική κινητικότητα εντοπίστηκε και στο Κόμμα του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. καθ' όλη την διάρκεια αυτών των ετών καθώς παρατηρείται ο μετασχηματισμός του σταδιακά σε Ενιαίο Κόμμα Εξουσίας από χαλαρή κοινοπραξία συνιστωσών, ενώ δεν πρέπει να λησμονείται η αποχώρηση ομάδας βουλευτών υπό τον Λαφαζάνη που δημιούργησαν τη ΛΑ.Ε.

Ωστόσο, παρά την έντονη κινητικότητα, παρουσιάζεται έντονη «*παραταξιακή νομιμοφροσύνη*», δηλαδή παρά τη μεταβολή κομματικής προτίμησης του εκλογικού σώματος, δεν παρατηρούνται τρομερές ιδεολογικές μετατοπίσεις μεταξύ των παρατάξεων (Καζάκος, 2016).

3.2.3. Το ζήτημα της αποχής

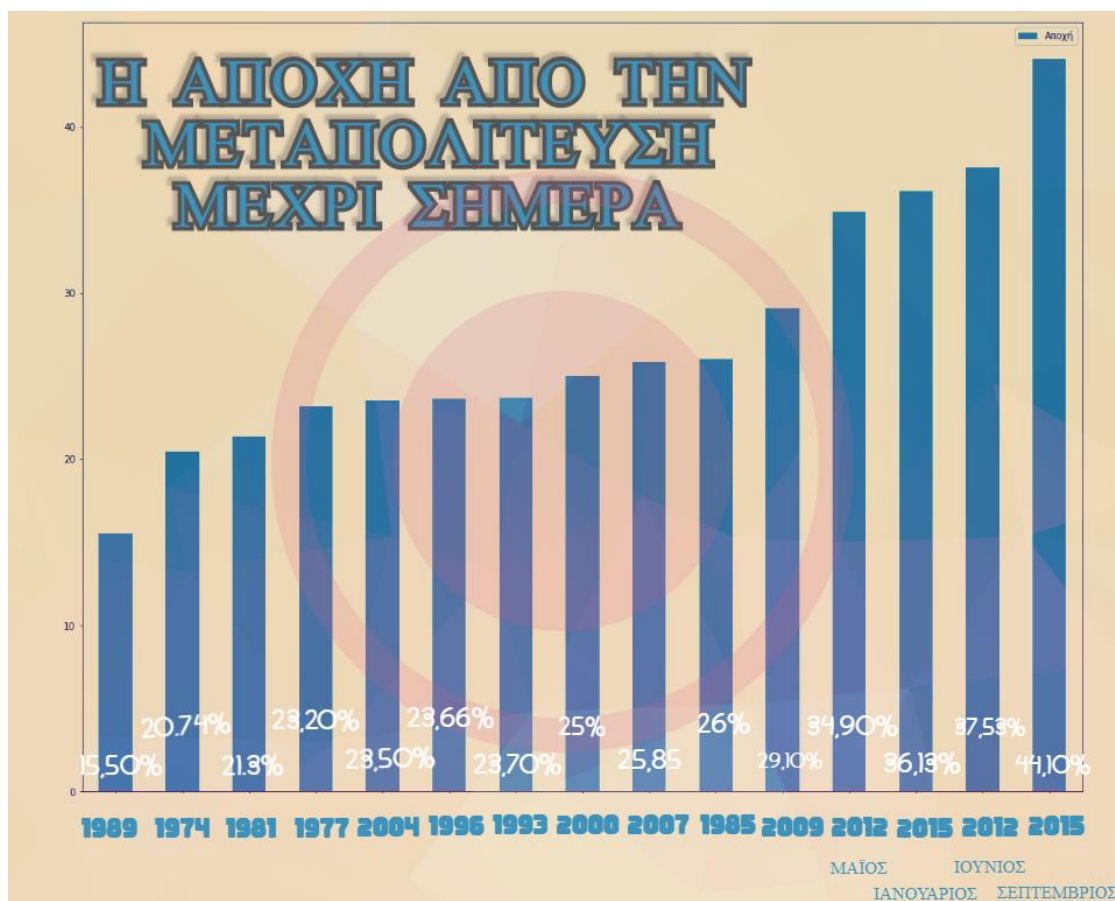
Η θύελλα πολιτικών εξελίξεων προκάλεσε την ανάδειξη του μείζονος ζητήματος για την ίδια τη δημοκρατική υπόσταση, αυτήν δηλαδή της αποχής. Το εκλογικό σώμα εμφανίζει δια της αποχής αποστροφή προς το Κομματικό Σύστημα και τη πολιτική ζωή εν γένει, ως δείκτης απογοήτευσης του προς τις κυβερνητικές επιλογές που συναρτησιακά οδήγησαν στην επίπονη οικονομική ύφεση. Ενδεικτικά, στις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, η αποχή προσέγγισε το 44%, ήτοι 1 στους 2

Έλληνες απείχε της εκλογικής διαδικασίας. Φυσικά, βραχυπρόθεσμα η αποχή δυναμίτισε τη διαδικασία πλειοψηφίας των κομμάτων ενώ μακροπρόθεσμα απειλεί την ίδια τη φύση της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Ενδεικτικοί λόγοι αποχής, κατόπιν ανάλυσης δεδομένων από έρευνες της PublicIssue (2009) είναι η διαμαρτυρία έναντι του κομματικού status, η πεποίθηση πως η ψήφος δεν είναι ικανή να αλλάξει την υφιστάμενη κατάσταση, η αδιαφορία σε ποσοστά που ξεπερνούν το 62%, ενώ μόλις το 38% των ερωτηθέντων απάντησαν πως δεν μπόρεσαν να προσέλθουν στις κάλπες λόγω προσωπικού κωλύματος. Ιδιαίτερη έκπληξη δε, προκάλεσε το γεγονός πως στις εκλογές του 2009 η αποχή των μεγαλύτερων ηλικιακών ομάδων, ξεπέρασε αυτή των νέων της ηλικιακής ομάδας 18 – 24. Έτσι, η διάσταση της αποχής πλέον εμπίπτει στη μορφή της διαμαρτυρίας και έλλειψης εμπιστοσύνης προς το πολιτικό σύστημα.

Ιδιαίτερης μνείας χρίζει και η καταμέτρηση πολλών «λευκών» ψηφοδελτίων, που παρά την προσέλευση των πολιτών στις κάλπες μαρτυρά το παραπάνω γεγονός ως έμπρακτη διαμαρτυρία και πειστήριο της απογοήτευσης του εκλογικού σώματος από τις πολιτικές εξελίξεις. Ακόμη, προκαλεί έκπληξη πως η αποχή στα αστικά κέντρα κατά την υπόψιν περίοδο μελέτης, είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στα νησιά πχ (οπού defactoπαρουσιάζεται δυσκολία μετακίνησης και περιορισμοί), δείγμα κατάφορο της αποστασιοποίησης των ψηφοφόρων από την εκλογική διαδικασία.

Εν κατακλείδι συνεπώς, η αύξηση της αποχής ερμηνεύεται ως μείζον μήνυμα ανάγκης του εκλογικού σώματος για εξυγίανση τόσο της κομματικής λειτουργίας, όσο και των πολιτικών επιλογών της χώρας.

Διάγραμμα 23 Εξέλιξη της διάστασης της αποχής στην περίοδο της Μεταπολίτευσης, Πηγή: helios.gr

3.3. Συμπεράσματα

Η εξαγωγή πολιτικών συμπερασμάτων για μια πρόσφατη, πεπλεγμένη και ασταθή πολιτικά περίοδο είναι ιδιαίτερα δύσκολη, καθώς απαιτεί την αποφυγή στοιχείων υποκειμενικότητας και την τήρηση του ορθολογισμού, παρά την επήρεια των απότοκων των πολιτικών εξελίξεων στα ελληνικά δρώμενα.

3.3.1. Εξέλιξη Κομματικού Συστήματος

Καταρχάς, παρατίθενται συμπερασματικές διαπιστώσεις ως προς την εκλογική και κομματική πορεία των επιμέρους μείζονων κομμάτων του κομματικού συστήματος για την περίοδο 2009 – 2015:

- ΠΑ.ΣΟ.Κ.: Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. εμφανίστηκε ως το πλέον ζημιωμένο κόμμα του παραδοσιακού δικομματισμού, καθώς είδε την πτώση των εκλογικών του ποσοστών από το 43% στο 5%, μία από τις μεγαλύτερες κατακρημνίσεις στην εκλογική ιστορία ολόκληρης της Ευρώπης. Κύρια αίτια του παραπάνω γεγονότος, είναι η αποκήρυξη της κομματικής του ταυτότητας εν μέρει, η «τιμωρία» για την ψήφιση του Πρώτου Μνημονίου και η αποσυσπείρωση και διάλυση της κομματικής του βάσης και οργάνωσης. Παράλληλα, πάσχει από σοβαρή αδυναμία συνταύτισης προσπαθειών της κομματικής ελίτ, ενώ φαίνεται να μεταβάλλεται από Κόμμα Εξουσίας σε Κόμμα του Κράτους, επιχειρώντας σήμερα, υπό τον Ν. Ανδρουλάκη, να εδραιωθεί ως εναλλακτική του ΣΥ.ΡΙΖ.Α., αρνούμενο (σε θεωρητική τουλάχιστον βάση) προτάσεις συνεργασίας σε προσπάθεια εισόδου ξανά σε τροχιά εξουσίας, παρά τον πρότερο κίνδυνο πολιτικού του αφανισμού.
- Ν.Δ.: Η Ν.Δ. κατάφερε να παραμείνει εν μέρει σταθερή πολιτική πλατφόρμα, παρά τα καίρια πλήγματα «τιμωρίας» από την οικονομική ύφεση και το τέλος του παραδοσιακού δικομματισμού. Έτσι, παρά την σοβαρή κρίση της κατά τις εκλογές του 2012, που απείλησαν τη συνοχή του κόμματος και την μεταβολή άρδην του *statu* του δεξιού άξονα κατάφερε στη συνέχεια να συσπειρώσει την εκλογική της βάση βλέποντας έντεχνα τη μεταφορά του πολιτικού διλήμματος στο δίπολο «Μνημόνια ή μη». Έτσι, παρά τις κρίσεις ηγεσίας και την κινητικότητα καίριων στελεχών της, με σταθερή εκλογική βάση και σχετική συνέπεια στη ρητορική της, παρά την κατά καιρούς κινδυνολογία και λαϊκισμό, κατόρθωσε στη συνέχεια να κερδίσει τις εκλογές του 2009 και να αποτελεί σήμερα Κυβέρνηση.
- ΣΥ.ΡΙΖ.Α.: Ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. αποτελεί *ips*facto ένα ιδιαίτερο εκλογικό φαινόμενο για τα δεδομένα της Ελλάδας. Κατόρθωσε σε βάθος 3 μόλις ετών να «κανονικοποιήσει» σε ικανοποιητικό βαθμό την χαοπλεξική σύνδεση των συνιστωσών του και να αναδειχθεί σε Κόμμα Εξουσίας, όσο έντεχνα εφέλκυσε μεγάλο αριθμό ψήφων και πολιτευτών του ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Η ατζέντα του παρ' ότι ενείχε σημεία λαϊκισμού κέρδισε την ευρεία αποδοχή του κοινωνικού συνόλου και παρά εσωτερικούς κλυδωνισμούς και «παιδικές

ασθένειες» στην κομματική του λειτουργία, ανήλθε τρεις φορές (Εκλογές 2015, Δημοψήφισμα) νικητήριο κόμμα. Η ισχύς του σήμερα δεν απειλείται όσο άλλοτε με ταχεία αποδόμηση και κρίνεται πως έχει εξελιχθεί σε μείζον Κόμμα Εξουσίας.

- Κ.Κ.Ε.: Το Κ.Κ.Ε. αποτελεί το σταθερότερο πολιτικό κόμμα της περιόδου της μεταπολίτευσης, Η προεκλογική του ρητορική, όσο και η κοινοβουλευτική του δράση χαρακτηρίζονται από μεγάλη συνέπεια και προσεταιρισμό των στελεχών στην αυστηρή κομματική γραμμή. Παρά ταύτα, παρά την λογική επαύξηση των ποσοστών του ως συνέπεια της έκρηξης της Δημοσιονομικής Ύφεσης, δεν κατόρθωσε να προσαρμόσει την κομματική του τακτική στην επαύξηση των ποσοστών του. Έτσι, σήμερα χωρίς διακυμάνσεις στη δυναμική του παραμένει κόμμα θεσιθηρικό στο ελληνικό κοινοβούλιο.
- Χ.Α.: Η Χρυσή Αυγή αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση στον ελληνικό κοινοβουλευτισμό, καθώς αποτελεί το πρώτο κόμμα στην ιστορία της Μεταπολίτευσης που απειλεί έμμεσα και άμεσα την ομαλή λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος και διαδικασιών. Παρά ταύτα, αποτελεί κυρίως ένα κόμμα διαμαρτυρίας που εκφράζει κοινωνικές τάσεις και οργή, ενώ ιδίως μετά την κινητοποίηση της ευρύτερης δημοκρατικής παράταξης, σύντομα εξέρχεται της πολιτικής πραγματικότητας.
- ΑΝ.ΕΛ.: Οι ΑΝ.ΕΛ. αποτελούν μια ιδιόμορφη πραγματικότητα στον Άξονα της Δεξιάς, καθώς μαζί με το ΛΑ.Ο.Σ., αποτελούν τις μόνες μείζονες απειλές εκλογικών διαρροών της Ν.Δ. που αδιαμφισβήτητα απολαμβάνει της κυριαρχίας στο Δεξιό πολιτικό φάσμα. Ωστόσο, η εθνοκεντρική στρατηγική λαϊκισμού των ΑΝ.ΕΛ. αποδείχθηκε εξαιρετικά πετυχημένη σε πρώτο χρόνο. Παρά ταύτα, η συμπόρευση με το ΣΥ.ΡΙΖ.Α. το 2015 μείωσε ιδιαίτερα τη δυναμική του κόμματος, ιδίως στους ψηφοφόρους της Δεξιάς, με απότοκο σήμερα να αποτελεί κόμμα – διεκδικητή της εισόδου στο Κοινοβούλιο.

3.3.2. Βουλευτικές Εκλογές 2019 – Επιστροφή στην «κανονικότητα»

Παρ' ότι ξεφεύγει από την περίοδο μελέτης του παρόντος πονήματος, η διενέργεια των Βουλευτικών Εκλογών του 2019 αποτέλεσε ιδιαίτερο πολιτικό γεγονός για τον πολιτικό βίο της χώρας, καθώς είναι οι πρώτες εκλογές που δεν

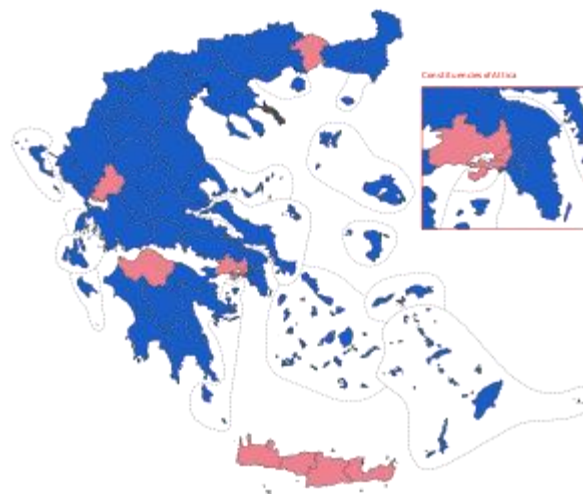
χαρακτηρίζονται καθολικά από το δίπολο «Μνημόνιο ή μη». Έτσι, η διενέργεια του Δημοψηφίσματος του 2015 που τελικά δεν οδήγησε σε απόρριψη των οικονομικών μέτρων των Εταίρων, «νομιμοποίησε» καθ' όλα την δημοσιονομική προσαρμογή σε ικανό βαθμό ώστε το υπόψιν δίπολο να παύσει να αποτελεί κύριο ρυθμιστή των εκλογικών αποτελεσμάτων.

Πίνακας 4 Αποτελέσματα Βουλευτικών Εκλογών 2019, SingularLogic - 2019

ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	39,85 %	2.251.411	158	28,09 %	1.526.400	75
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ	31,53 %	1.781.174	86	35,46 %	1.926.526	145
Κίνημα Αλλαγής (ΠΑΣΟΚ-ΚΙΔΗΣΟ-Ανανεωτική Αριστερά-Προοδευτικό ...)	8,10 %	457.519	22	6,29 %	341.732	17
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ	5,30 %	299.592	15	5,55 %	301.684	15
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ - ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΒΕΛΟΠΟΥΛΟΣ	3,70 %	208.805	10			
ΜΕΡΑ25	3,44 %	194.232	9			
ΛΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ - ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	2,93 %	165.709		6,99 %	379.722	18
ΠΛΕΥΣΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ - ΖΩΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ	1,46 %	82.672				
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΩΝ	1,24 %	70.161		3,44 %	186.644	9
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΞΑΝΑ - ΘΑΝΟΣ ΤΖΗΜΕΡΟΣ	0,74 %	41.646		0,53 %	28.909	
Ε.Π.Α.Μ - Α.Κ.Κ.Ε.Λ (ΕΝΙΑΙΟ ΠΑΛΛΑΪΚΟ ΜΕΤΩΠΟ και ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΚΤΗ...)	0,50 %	28.269				
ΑΝΤ.ΑΡ.ΣΥ.Α - ΑΝΤΙΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ για την ...	0,41 %	23.191				
ΛΑΪΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	0,28 %	15.930		2,86 %	155.320	

Η προκήρυξη πρόωρων εκλογών από τον Αλέξη Τσίπρα, κατόπιν της ήττας του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. τόσο στις ευρωεκλογές, όσο και στις αυτοδιοικητικές εκλογές του 2019 προήλθε από σειρά παραγόντων τόσο οικονομικής, όσο και πολιτικής φύσεως, όπως κυρίως της ψήφισης της Συμφωνίας των Πρεσπών³⁰ που προκάλεσε κυβερνητικό πλήγμα, λόγω της αποχώρησης των ΑΝ.ΕΛ. από την Κυβέρνηση. Αποτελούν αναντίρρητα «κρίσιμες εκλογές» (Rofí, 2019) καθώς είναι οι πρώτες εκλογές που διεξάγονται κατόπιν της εξόδου της χώρας από τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής, τον Αύγουστο του 2018.

³⁰ Διακρατική Συμφωνία (Ιούνιος 2018) που είχε ως σκοπό την επίλυση του Ονόματος της Π.Γ.Δ.Μ., αναγνωρίζοντας καθολικά την τελευταία ως Δημοκρατία της Βορείου Μακεδονίας. Οι διατάξεις της είναι νομικά δεσμευτικές και για τα δύο μέρη.

Εικόνα 5 Εκλογικός χάρτης Βουλευτικών Εκλογών 2019, Πηγή: SingularLogic, 2019

Η διενέργεια των βουλευτικών εκλογών του 2019, αποτέλεσε σημαντική καμπή. Η κυβέρνηση ΣΥ.ΡΙΖ.Α. αποτέλεσε σημαντικό κινητήριο μοχλό για τον κοινωνικό εκμοντερνισμό της χώρας (Rorí, 2019) ενώ παράλληλα επέτυχε μερικώς την απόσχιση της από τον χώρο της Άκρας Αριστεράς και την καθιέρωση της ως Κόμμα Εξουσίας. Παρά ταύτα, σε άξονες όπως η Διαχείριση του Μεταναστευτικού, ο Διαχωρισμός Κράτους – Εξουσίας καθώς και σειρά λοιπών προεκλογικών δεσμεύσεων απέτυχε σε ικανό βαθμό. Ακόμη, η συνύπαρξη ΑΝ.ΕΛ. και ΣΥ.ΡΙΖ.Α. στην εξουσία αποδείχθηκε προβληματική και ασταθής ως δεσμός, ενώ οδηγήθηκε σε οριστικό τέλος προσβάλλοντας το status των δύο κομμάτων. Ταυτόχρονα, το Κόμμα κατηγορήθηκε ευθέως για ομορτισμό, καθώς η διαδικασία μετατροπής του σε Κόμμα Εξουσίας οδήγησε σε παράλληλη μεταβολή εν μέρει της πολιτικής του φυσιογνωμίας (Rorí, 2019).

Παράλληλα, η άνοδος στην Προεδρία της Ν.Δ. του Κυριάκου Μητσοτάκη επέφερε ανανέωση στο χώρο της Κεντροδεξιάς η οποία σε συνάρτηση με την διενέργεια προεκλογικής εκστρατείας με έμφαση στην πολιτική ανανέωση, οδήγησε στην συσπείρωση των δεξιών ψηφοφόρων και στην συνέπεια αυτών έναντι της Ν.Δ. Έτσι, φαίνεται τελικά πως η παράδοση της Ν.Δ. ως Κόμμα Εξουσίας ανέδειξε την υπόσταση της εκλογικής της βάση. Ενδεικτικά, η Ν.Δ. επέτυχε την εισροή ποσοστού 11% των ψηφοφόρων το ΣΥ.ΡΙΖ.Α., ενώ η νίκη της δεν ήρθε ως απότοκο τακτικής ψήφου, καθώς το 66% των ψηφοφόρων της ψήφισαν βάση προσώπων και προεκλογικής ατζέντας (KaraResearch, 2019).

Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα αποτελέσματα των «νέων» κομμάτων (newparties) και «μικρών» κομμάτων που κατά την περίοδο 2009 – 2015 κατάφεραν

μεν να εισέλθουν στο Κοινοβούλιο, ωστόσο η δυναμική τους φαίνεται να φθίνει σημαντικά. Έτσι «μικρά κόμματα» όπως οι ΑΝ.ΕΛ., το Μέγα 25, η ΔΗΜ.ΑΡ. κατάφεραν να αναδείξουν προβλήματα δημοκρατικής αντιπροσώπευσης και να προτιμηθούν σε περίοδο αστάθειας από το εκλογικό σώμα, ωστόσο κατά κανόνα αποτυγχάνουν να πρεσβεύσουν μια νέα μορφή διακυβέρνησης. Συνεπώς, προβλέπεται πως στο μέλλον δεν θα επαναληφθεί, πλην περίπτωσης πολιτικών εξελίξεων που ευνοούν τα μικρά κόμματα, επανάληψη των βουλευτικών εκλογών του 2012, όπου θεωρούνται αυτές με τη μέγιστη διασπορά μεταξύ των κομματικών πόλων.

Φαινομενικά, οι εκλογές του 2019 δύνανται να χαρακτηριστούν ως μια επιστροφή στην πολιτική «κανονικότητα» του Δικομματισμού. Παρά ταύτα, η παραπάνω θέση, κατά τη γράφουσα, είναι δόκιμη. Ενδεικτικά, οι εκλογές του 2019 εμφάνισαν τη μεγαλύτερη βουλευτική ανανέωση στην Γ΄ Ελληνική Δημοκρατία. Έτσι, το 52.3% των εδρών αφορά νεοεκλεγέντες βουλευτές (KaraResearch, 2019), γεγονός που αναντίρρητα αποτελεί δείγμα πολιτικής ανανέωσης και σταθμό «επανεκκίνησης» της κοινοβουλευτικής λειτουργίας.

Λαμβάνοντας κανείς υπόψιν δημοσκοπήσεις της περιόδου συγγραφής της παρούσας εργασίας (Αύγουστος – Σεπτέμβριος 2022) εκτιμάται, με κάποια επιφύλαξη, πως οι επόμενες βουλευτικές εκλογές θα γίνουν σε πρίσμα Δικομματισμού ανάμεσα στην Ν.Δ. και το ΣΥ.ΡΙΖ.Α., ωστόσο η έξοδος της χώρας από το Δημοσιονομικό Έλεγχο εκτιμάται πως θα μετατοπίσει το εκλογικό ενδιαφέρον από εκείνο της οικονομικής και τακτικής ψήφου των προηγούμενων ετών, σε νέους άξονες. Συνεπώς, κατά τη γράφουσα, αναμένεται η νέα στρατηγική των πολιτικών κομμάτων και ο επαναπροσδιορισμός της πολιτικής και προεκλογικής τους ατζέντας, ώστε να κριθεί με ακρίβεια αν σημειώνεται οριστική επιστροφή στον Δικομματισμό.

3.3.3. Κατακλείδα

Σε κάθε περίπτωση, η Δημοσιονομική Κρίση σύντομα μετεξελίχθηκε σε Πολιτική, με απότοκο το τέλος του παραδοσιακού Δικομματισμού καθώς και την ανάδειξη νέων κομμάτων. Ωστόσο, αυτά έδρασαν ως διάπτοντες αστέρες στο ελληνικό πολιτικό προσκήνιο, αποτυγχάνοντας να αποκτήσουν σταθερή δυναμική,

γεγονός που επιβεβαιώνει την κομματική και ιδεολογική συνέπεια των ψηφοφόρων, παρά την καταγίδα των εξελίξεων.

Η σημερινή πεπλεγμένη πολιτική κατάσταση χαρακτηρίζεται από αστάθεια και δημιουργία διπόλου ανάμεσα στην προσήλωση στην ευρωπαϊκή πολιτική και στοχοθεσία, ενώ αντίστοιχα ο άλλος πόλος αφορά την ριζική μεταβολή του πολιτικού συστήματος. Η σταδιακή επάνοδος της χώρας σε τροχιά ανάπτυξης επιφέρει μείζονα πολιτικά διλλήματα στο εκλογικό σώμα, ενώ παραμένει σαν καίριο ερώτημα αν το κομματικό σύστημα θα αναχθεί σε έναν αγώνα δικομματισμού ανάμεσα στη Ν.Δ. και τον ΣΥ.ΡΙΖ.Α. ή αν τελικώς περισσότερα κόμματα θα σταθούν ως διεκδικητές του κυβερνητικού θώκου.

Εν κατακλείδι, κατά το πρόσταγμα του Dantolo «Η έννοια της άρνησης είναι ασήμαντη χωρίς την κατάφαση». Συνεπώς, αδιαμφισβήτητα η κρίσιμη εξαετία 2009 – 2015 αποτέλεσε μια βαθιά περίοδο δημοσιονομικής, κοινωνικής και πολιτικής κρίσης της Ελληνικής Δημοκρατίας με πολλαπλά αρνητικά αποτυπώματα από το *statustης* χώρας ως το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων. Ταυτόχρονα όμως, φανέρωσε και τα αδιαμφισβήτητα ερείσματα του Δημοκρατικού Πολιτεύματος στη χώρα με τον εξοβελισμό κάθε απειλής διατάραξης τόσο του πολιτεύματος, όσο και της κοινωνικής συνοχής. Έτσι, παρά τις ανατροπές της παραχώδους περιόδου μελέτης ως προς την κομματική λειτουργία και το πολιτικό τοπίο, η ανθεκτικότητα των δημοκρατικών θεσμών επιτρέπει την καλλιέργεια αισιοδοξίας για το μέλλον.

Παράρτημα «Α» - Πίνακας Κυβερνήσεων Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας

Κόμμα	Πρωθυπουργός	Πρωθυπουργία	Κυβέρνηση
Εθνικής Ενότητας	Κωνσταντίνος Καραμανλής	24 Ιουλίου 1974 – 21 Νοεμβρίου 1974	(Ενωτική Κυβέρνηση ΕΡΕ και Ένωσης Κέντρου)
Νέα Δημοκρατία	Κωνσταντίνος Καραμανλής	21 Νοεμβρίου 1974 – 28 Νοεμβρίου 1977	
Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής	21 Νοεμβρίου 1974 – 28 Νοεμβρίου 1977	Νέα Δημοκρατία	Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Γ. Καραμανλή 1974 και Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1974
Κωνσταντίνος Γ.	28 Νοεμβρίου 1977	Νέα Δημοκρατία	Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Γ.

Καραμανλής	– 10 Μαΐου 1980		Καραμανλή 1977
Γεώργιος Ράλλης	10 Μαΐου 1980 – 21 Οκτωβρίου 1981	Νέα Δημοκρατία	Κυβέρνηση Γεωργίου Ράλλη 1980
Ανδρέας Παπανδρέου	21 Οκτωβρίου 1981 – 5 Ιουνίου 1985	ΠΑΣΟΚ	Κυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου 1981 και Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1981
Ανδρέας Παπανδρέου	5 Ιουνίου 1985 – 2 Ιουλίου 1989	ΠΑΣΟΚ	Κυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου 1985 και Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1985
Τζανής Τζαννετάκης	2 Ιουλίου 1989 – 11 Οκτωβρίου 1989	Νέα Δημοκρατία, Συνασπισμός	Κυβέρνηση Τζανή Τζαννετάκη 1989 και Ελληνικές βουλευτικές εκλογές Ιουνίου 1989
Ιωάννης Γρίβας	11 Οκτωβρίου 1989 – 23 Νοεμβρίου 1989	Πρόεδρος του Αρείου Πάγου	Υπηρεσιακή κυβέρνηση Ιωάννη Γρίβα 1989
Ξενοφών Ζολώτας	23 Νοεμβρίου 1989 – 11 Απριλίου 1990	Ακαδημαϊκός, διαπρεπής οικονομολόγος	Οικουμενική κυβέρνηση Ξενοφώντα Ζολώτα 1989 και Ελληνικές βουλευτικές εκλογές Νοεμβρίου 1989
Κωνσταντίνος Μητσοτάκης	11 Απριλίου 1990 - 13 Οκτωβρίου 1993	Νέα Δημοκρατία	Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Μητσοτάκη 1990 και Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1990
Ανδρέας Παπανδρέου	13 Οκτωβρίου 1993 – 22 Ιανουαρίου 1996	ΠΑΣΟΚ	Κυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου 1993
Κωνσταντίνος Σημίτης	22 Ιανουαρίου 1996 – 25 Σεπτεμβρίου 1996	ΠΑΣΟΚ	Εκλογή από την Κοινοβουλευτική Ομάδα του ΠΑ.Σ.Ο.Κ. μετά την παραίτηση του Ανδρέα Παπανδρέου. Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Σημίτη 1996 (Ιανουάριος)
Κωνσταντίνος Σημίτης	25 Σεπτεμβρίου 1996 – 13 Απριλίου 2000	ΠΑΣΟΚ	Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Σημίτη 1996 (Σεπτέμβριος) Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 1996 και
Κωνσταντίνος Σημίτης	13 Απριλίου 2000 - 10 Μαρτίου 2004	ΠΑΣΟΚ	Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Σημίτη 2000 και Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 2000
Κωνσταντίνος Α. Καραμανλής	10 Μαρτίου 2004 - 17 Σεπτεμβρίου 2007	Νέα Δημοκρατία	Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Α. Καραμανλή 2004 και Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 2004.
Κωνσταντίνος Α. Καραμανλής	19 Σεπτεμβρίου 2007 – 5 Οκτωβρίου 2009	Νέα Δημοκρατία	Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Α. Καραμανλή 2007 και Ελληνικές βουλευτικές

			εκλογές 2007
Γεώργιος Α. Παπανδρέου	6 Οκτωβρίου 2009 έως 20 Ιουνίου 2012	ΠΑΣΟΚ	Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου 2009 και Ελληνικές βουλευτικές εκλογές 2009
Αντώνης Σαμαράς	21 Ιουνίου 2012 έως 25 Ιουνίου 2013	Νέα Δημοκρατία	Τρικομματική κυβέρνηση Σαμαρά με τη συμμετοχή και υποστήριξη ΠΑΣΟΚ (Ε. Βενιζέλου) και ΔΗΜΑΡ (Φ. Κουβέλη)
Αντώνης Σαμαράς	25 Ιουνίου 2013	Νέα Δημοκρατία	Δικομματική κυβέρνηση Σαμαρά με τη συμμετοχή και υποστήριξη ΠΑΣΟΚ (Ε. Βενιζέλου)
Αλέξης Τσίπρας	25 Ιανουαρίου 2015	ΣΥΡΙΖΑ	Δικομματική κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- ✚ Bermeo N., Bartels L., *Mass Politics in Tough Times*, Oxford University press, New York, 2014.
 DOI: 10.1017/S0020818300027697. ISSN 1531-5088. JSTOR 2706785. S2CID 11086309.
- ✚ Eftichia Teperoglou & Emmanouil Tsatsanis (2014): Dealignment, De-legitimation and the Implosion of the Two-Party System in Greece: The Earthquake Election of 6 May 2012, *Journal of Elections, Public Opinion & Parties*, DOI:10.1080/17457289.2014.892495
- ✚ Eleftheriou, C., & Tassis, C. D. (2022). Από την «πασοκοποίηση» στην «αποπασοκοποίηση»; Η (τριπλή) ρήξη του ΠΑΣΟΚ με την πολιτική του παράδοση (2012-2020). *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 158, 97–133.
<https://doi.org/10.12681/grsr.29398>
- ✚ Elias Dinas & Lamprini Rori (2013): The 2012 Greek Parliamentary Elections: Fear and Loathing in the Polls, *West European Politics*, 36:1, 270-282,
- ✚ Gemenis K. – Nezi R., “Government – Opposition Dynamics during the Economic Crisis in Greece, *The journal of legislative studies*, 21:1, 14-34, DOI: 10.1080/13572334.2014.939562
- ✚ <https://ekloges.ypes.gr/>, Ανακτήθηκε στις 20/7/2022
- ✚ Koutsantonis K. (2016), “Pasok’s failures: economy, populism and greece’s public image”, *Western European Politics*
- ✚ Lamprini Rori (2016): The 2015 Greek parliamentary elections: from great expectations to no expectations, *West European Politics*, DOI:10.1080/01402382.2016.1171577
- ✚ Lamprini Rori (2020) The 2019 Greek parliamentary election: retour à la normale, *West European Politics*, 43:4, 1023-1037, DOI: 10.1080/01402382.2019.1696608
- ✚ Moschonas, Gerassimos (2013). ‘A New Left in Greece. Pasok’s Fall and Syriza’s Rise’, *Dissent*, 60(4).
- ✚ Pierre Martin, *Comprendre les evolutions electorales*, Presses de Sciences Po, Paris, 2000
- ✚ Ponticelli, J. & Voth, H.-J. (2011). Austerity and anarchy. Budgetcuts and social unrest in Europe, 1919-2009, august, Διαθέσιμο στο: <http://ssrn.com/abstract=189128>., Ανακτήθηκε στις 16/9/22
- ✚ Putnam, Robert D. (1988). "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games". *International Organization*. 42 (3): 427–460.

- ✚ Putnam, Robert D. (1988). "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games". *International Organization*. 42 (3): 427–460. DOI:10.1017/S0020818300027697. ISSN 1531-5088. JSTOR 2706785. S2CID 11086309.
- ✚ Βερναρδάκης, Χ., Πολιτικά κόμματα, εκλογές και κομματικό σύστημα. Οι μετασχηματισμοί της πολιτικής αντιπροσώπευσης 1990-2010, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2011
- ✚ Γιάννης Βούλγαρης – Ηλίας Νικολακόπουλος (επιμέλεια), 2012: Ο διπλός εκλογικός σεισμός, Θεμέλιο, Αθήνα, 2014

Διαδικτυακές Πηγές

- ✚ διαμαρτυρίας και ο ΣΥΡΙΖΑ στα χρόνια της κρίσης, 2009-2015», στο Σερντεδάκης, Ν. και Τομπάζος, Σ. (επιμ.) Συλλογική Δράση και Διαμαρτυρία στην Κρίση (2009-2014), Εκδόσεις Gutenberg
- ✚ Ελευθερίου, Κ. και Τάσσης Χ. «ΠΑΣΟΚ: Η άνοδος και η πτώση (;) ενός ηγεμονικού κόμματος.» Αθήνα, Εκδόσεις Σαββάλας, 2013.
- ✚ Καζάκος Π. (2016). Οικονομική κρίση και πολιτικό σύστημα: Οι βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες πολιτικές επιπτώσεις της κρίσης και της οικονομικής προσαρμογής. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 31, 71–100. <https://doi.org/10.12681/sas.10294>
- ✚ Καλύβας, Σ., Η Άνοδος της Χριστιανοδημοκρατίας στην Ευρώπη, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2003
- ✚ Κοτρωνάκη, Λ. (2018), «Από το δρόμο στο κοινοβούλιο: Οι τοπογραφίες της
- ✚ Κουστένης, Π. (2018), «Στο λυκόφως (;) του πράσινου ήλιου: Συγκρότηση και μετεξέλιξη της εκλογικής βάσης του ΠΑΣΟΚ» (1974-2015), Στο Β. Ασημακόπουλος και Χ. Τάσσης (επιμ.), ΠΑΣΟΚ 1974 – 2018 : Πολιτική Οργάνωση – Ιδεολογικές μεταποπίσεις – Κυβερνητικές πολιτικές (σελ. 290-320), Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- ✚ Κουστένης, Π. (2019). Η εκλογική αντιστοίχιση 2012-2015: Από το ΠΑΣΟΚ στον ΣΥΡΙΖΑ. Στο Γ. Μπαλαμπανίδης (επιμ.), ΣΥΡΙΖΑ, ένα κόμμα εν κινήσει: Από τη διαμαρτυρία στη διακυβέρνηση (σελ. 41-75). Αθήνα: Θεμέλιο.
- ✚ Μαραντζίδης Ν. – Ρόρη Λ. «Κ.Κ.Ε. και Κομματικός Ανταγωνισμός στη Μεταπολίτευση», *Περιοδικό Επιστήμη και Κοινωνία*, Εκδόσεις Σακκούλα, 2010, Αθήνα – Ανακτήθηκε στις 22/7/22: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/issue/view/66>

- ✚ Μοσχονάς Γ, Οι εκλογές του Μαΐου 2012: Ρήξεις, τάσεις, ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ., εφημερίδα «Το Βήμα», 6/6/2012
 - ✚ Μπαλαμπανίδης Γ, «Ευρωκομμουνισμός – Ριζοσπαστική Ευρωπαϊκή Αριστερά», Εκδόσεις «Πόλις», Αθήνα, 2015
 - ✚ Μποτόπουλος, Κ. (1994). Σοσιαλιστές και εξουσία: Ελλάδα, Γαλλία, Ισπανία στη δεκαετία του '80, Αθήνα, Εκδόσεις Πόλις.
 - ✚ Μπρατάκος Α. , «Η ιστορία της Νέας Δημοκρατίας», Εκδόσεις «Λιβάνη», Αθήνα, 2002.
 - ✚ Μυρ. Τσακατίκα, Γ. Ξεζωνάκης, Αλ. Μπίστης (2009), “Ανανέωση πολιτικού προσωπικού και μεταϋλιστικές αξίες στον ΣΥΝ”, στο Γ. Κωνσταντινίδης, Ν. Μαραντζίδης και Τ. Παππάς (επιμ.) Κόμματα και Πολιτική στην Ελλάδα, Κριτική
- Ξένη Βιβλιογραφία**
- ✚ Σταθόπουλος Π., «Βουλευτικές Εκλογές 2009, Διαπιστώσεις και Απορίες» (125 – 140), Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τχ.43, Αθήνα, Δεκέμβριος 2009
 - ✚ Σωτηρόπουλος, Δ. (2008). Η Ελλάδα στους Έλληνες, Ανακτήθηκε στις 20/7/22: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/books-ideas/i-ellada-stoys-ellines/>
 - ✚ Τάσσης Χ. Δ. (2015). Γιάννης Βούλγαρης & Ηλίας Νικολακόπουλος (επιμ.), 2012: Ο διπλός εκλογικός σεισμός. Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, 32, 205–211.
 - ✚ Τέλιος Λ. (2016). Μαρία Μπουτζέτη (επιμ.), Εκλογές 2015. Η σύγκρουση. Τα εργαλεία της σύγκρουσης. Μετά τη σύγκρουση. Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, 34, 208–211. <https://doi.org/10.12681/sas.10257>
 - ✚ Τριμιθιώτης Δ. (2016), Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως εργαλείο εκλογικής επικοινωνίας, Ετήσια Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας και Πολιτικής, Τεύχος 2, 79-97, Αθήνα, 2016.
 - ✚ Φούσκας Β. (1994), «Κράτος, Λαϊκισμός και Πολιτική Στρατηγική», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, DOI: [10.12681/eadd/3198](https://doi.org/10.12681/eadd/3198)
 - ✚ Χασαπόπουλος, Ν. (2011). Χρυσή αυγή. Η ιστορία, τα πρόσωπα και η αλήθεια. Αθήνα: Λιβάνης.